

MÚLT, JELEN ÉS JÖVŐ
A baloldal 2018-as vereségének forrásai,
közvetlen okai, és néhány jövőbeli
lehetőség

v2.
(projekt-lezáró változat)

SOÓS Eszter-Petronella
Franciaország-szakértő, politikai tanácsadó

MÚLT, JELEN ÉS JÖVŐ

A baloldal 2018-as vereségének forrásai, közvetlen okai, és néhány jövőbeli lehetőség

1. HELYZETELEMZÉS: A MAGYAR POLITIKA NEMZETKÖZI TRENDBE ILLESZKEDIK

A magyar baloldal a rendszerváltás óta számított legnagyobb válságát éli át. Ez ugyan közismert tény, mégis szükséges itt rögzíteni. Az ennyire nehéz helyzetben lévő pártok ugyanis gyakran fordulnak nemzetközi mintákhoz, példákhoz, eszmei forrásokhoz, igyekezvén megoldást találni a nehézségeikre. Csakhogy a jelenlegi magyar baloldalnak „saját hajánál fogva kell kirángatnia magát a bajból”, mert ilyen külső eszmei segítségre nem számíthat, hiszen a baloldal, a szociáldemokrácia kisebb-nagyobb mértékben mindenhol hasonló válságtüneteket mutat a transzatlanti világban.

Ha „ideológiai segítség”, minta nem is áll rendelkezésre, a magyar baloldalon gyakran hallani, hogy „az amerikaiak”, „a németek”, az EU stb. segíthet – pénzügyi és/vagy politikai nyomásgyakorlás révén – megbuktatni Orbán Viktor kormányát és rendszerét, a NER-t. Ezzel

a nézettel kapcsolatban az a határozott állításunk, hogy a – nem várható – eszmei segítségen túl nem helyes, sőt, taktikailag és stratégiaileg is káros lehet külső segítségre számítani, vagy ilyen segítséget elfogadnia a magyar baloldalnak.

A hazai hatalmi játszmat a hazai demokrácia keretei között, itthon kell lejátszani, ez ugyanis az egyetlen garanciája annak, hogy a következő kormányzat legitimitása legalább ugyanakkora lesz, mint mostaninak. S mivel a jelenlegi ellenzék egyértelműen azt hangsúlyozza, hogy a 2012-es után újabb rezsímváltásra készül, a legitimitáció mértékének az ügye nem sokadlagos dolog, hanem kulcskérdés.

Ha ugyanis a jelenlegi ellenzék úgy kerül hatalomra, függetlenül az elért mandátumaránytól, sőt az esetleges kétharmadtól is, hogy nincsen meg a kellő erőteljes belső legitimitációja az ígért rezsímváltáshoz, nem lesz képes olyan új konszenzusos rezsímet kialakítani, amelyet hosszú távon a jobboldaliak is elfogadhatnak. Márpedig e konszenzus kialakítása feltétlenül szükséges cél a tartós, „történelmi” sikerhez. Ellenkező esetben a baloldal egy ugyanolyan vitatott rezsímet hozna létre, mint ahogy az Orbán-féle 2012-es alkotmány is vitatott.

Ha pedig a mai ellenzék nem képes e feladat végrehajtására – a konszenzus megteremtésére –, akkor minden bizonnyal folytatódni fog a rendkívül ártalmas, és a nemzetet megosztó kormányváltás=rezsímváltás, esetleg a kormányváltás=rendszer-váltás körforgás.

Láttunk már ilyet a történelemben, vannak nemzetközi példák előttünk: franciák például több, mint másfél évszázadon keresztül folytatták ezt az alkotmányos játékot a francia forradalom után, mígnem Charles de Gaulle tábornok 1958-ban létre nem hozta a ma is működő – jobb- és baloldali igényeket egyaránt tükröző – ötödik köztársaságot, amelyet a baloldal kezdetben nem fogadott el, de 1981-ben a szocialista François Mitterrand elnökké választásával már igen, kiderült ugyanis, a rezsímen belül is lehetséges a kormány- és elnökváltás. Így jött létre egy olyan alkotmányos kompromisszum, amelyet ha nem is szeret mindenki egyformán, de nagy vonalaiban minden érdemi szereplő elfogad és működőképesnek tart¹.

1 A francia rendszer-váltás-problematikához lásd az alábbiakat: BOROS, Zsuzsanna, *Rendszer-váltások Franciaországban*, L'Harmattan Könyvkiadó, 2011., és SOÓS, Eszter Petronella, „A köztársaság-fogalom értelmezésének szintjei Franciaországban”,

A baloldalnak tehát értenie kell, hogy **milyen történelmi környezetben – és milyen történelmi felelősséggel – készül a kormányzásra, és nem csak azért, mert egy olyan tehetséges politikai ellenféllel áll szemben, aki korszak- és rendszeralapító ambíciókkal rendelkezik, és komoly történelmi távlatokban gondolkodik.**

Politizálni csak akkor érdemes, ha az adott szereplő kormányozni szeretne, ha a kormányzati felhatamazás demokratikus megszerzése révén érdemben szeretné befolyásolni a hazája sorsát, történelmét. Ezek tűnhetnek patetikus, érzelmes, és nem racionális soroknak, de a mai magyar ellenzék állapotát látva fontos azt az alapvető és bizony racionális tényt kijelenteni, azt a definíciót megfogalmazni, hogy a **politika nem más, mint a hatalom, a kormányzás lehetőségének a megszerzése és megtartása; valamint ezzel összefüggésben érték- és érdekvezérelt irányítási, döntési tevékenység.**

Hogy a kormányzás politikai – érdek- és értékvezérelt – tevékenység, és nem pedig egyszerű technikai, technokrata feladat, arra később még több alkalommal is kitérek, mert e megállapításnak a mai magyar baloldal és a vele szemben álló Fidesz kormányzati felfogása szempontjából jelentősége van.

A megújulás belső forrásainak szükségességéről

A hagyományos (szocialista, szociáldemokrata) baloldal mindenhol válságban van Európában, ha nem is annyira látványosan, mint Magyarországon. A nagy, általában figyelemmel követett uniós tagállamokban (Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Lengyelország) mindössze Németországban kormányoznak a szociáldemokraták, ám a nagykoalícióba szinte akaratuk és eredeti céljaik ellenére kerültek be, egy történelmileg is rossznak minősíthető 2017-es választási eredmény után.

Politikatudományi Szemle, 2013/2, pp. 51-69.

Az európai liberális pártok szintén gyengélkednek, noha számos uniós tagállamban kormányoznak. Emmanuel Macron 2017-es franciaországi győzelme egyesek szerint tekinthető a liberális centrizmus győzelmének, ami persze olyan értelemben problémás megállapítás, mert Macron politikájában számos konzervatív és baloldali elem is található, nem véletlen az, hogy sem a francia jobboldal, sem a francia baloldal nem boldogul vele, nem találja Macron „ellenszerét”. Mindenesetre Macron egyensúlyozó, „felszabadítani és megvédeni” hívószava áll a legközelebb ahhoz, amit politikai innovációnak nevezhetünk a mai Európában.

A további szokásos nemzetközi példák (pl. Egyesült Államok) sem igazítanak el érdemben a tennivalók ügyében, hiszen az amerikai demokraták megosztottak, és 2016-ban Hillary Clinton révén egy olyan választást veszítettek el, amelyet racionális számítás szerint nem lett volna szabad elveszíteniük. Ma mégis Donald Trump az Egyesült Államok elnöke. A liberális politikai család ugyanakkor találhat érdekességet a tengerentúlon: legalább részben Kanadára és Justin Trudeau-ra irányíthatja figyelmét.

Ez persze nem jelenti azt, hogy egy-egy szociáldamokrata, demokrata, liberális jelölt ötleteiből, egy-egy párt programjából nem lehet ötleteket meríteni Magyarországon. Dehogynem: ahhoz, hogy a baloldal intellektuálisan ismét értékelhető színvonaló politikát folytasson, nagyon is fontos figyelni, hogy mi történik a világban, s egyébként nemcsak a baloldalon- és liberális oldalon, hanem a mérsékelt konzervatív politikában is. De összességében mégis úgy áll a helyzet, hogy nagy, átfogó baloldali minta, eszmei hullám nem áll rendelkezésre: Tony Blair és Bill Clinton politikája, az ún. harmadik út óta nem volt olyan átfogó baloldali áramlat, amely meghatározta volna a transzatlanti szociáldemokrácia arculatát, és amely megtermékenyítő vitákat generált volna a mozgalmakon belül².

Ami a hazai szociáldemokráciát illeti: elvben lehet reménykedni másfajta, nem eszmei hozzájárulásban, az „amerikaiakban”, az EU-ban, szankciókban, az uniós források korlátozásában, 7-es cikkelyben, egyéb külső segítségben. Elő is fordul, hogy a baloldalon ilyen kárörvendő vagy reménykedő hangok szólalnak meg. Tény, hogy (elvben) más (külső)

² Közismert, hogy mind Clinton, mind Blair politikája vitatott volt a baloldali mozgalmakon belül is, mivel a baloldal egyes csoportjai túlságosan jobboldalinak tartották.

szereplők a kormányoldal politikai gyengítéséhez tudnának – taktikai értelemben – segítséget nyújtani, ám mivel a magyar baloldal rosszul áll az objektíve elvégzendő stratégiai munkával, a kormányképeség előállításával, a remélt segítség mind a baloldal, mind pedig az ország sorsa szempontjából ebben a pillanatban többet ártana, mint használna. És akkor még nem ejtettünk szót arról a legitimitási problémáról, amelyet fentebb említettünk: érdemi legitimitást csak belső demokratikus felhatalmazás alapján lehet szerezni a kormányzáshoz, olyan horderejű változtatásokhoz, amelyekről a jelenlegi ellenzék álmodozik.

Amennyiben tehát eszmei megújulásra külső segítség nem áll rendelkezésre, a továbbiakban semmilyen ok nem is szól amellett, hogy a magyar baloldal másféle (értsd: operatív, nyomásgyakorló stb.) külső segítségben reménykedjen, vagy ilyet elfogadjon. Nemcsak azért, mert egy ilyen segítség elfogadása egyértelmű etikai, erkölcsi aggályokat vet fel egy demokratikus államban, hanem azért is, mert – az eszmei mintán és ötlet-merítésen túli – minden külső segítség ártalmas, illetve visszaüthet:

- Erre az első – elsősorban az ország, és nem kizárólag a baloldal dolgát szem előtt tartó – indok, hogy a jelenlegi ellenzék nem áll készen a kormányzásra, és nemcsak „felkészültségi” értelemben: ma sem a Jobbik, sem a demokratikus ellenzék nem képes egyedül stabil kormányt alakítani. Márpedig jelenlegi legjobb tudásunk szerint az atlantista, nyíltan unió-párti, Oroszországot és Vlagyimir Putyint erős kritikával illető MSZP-nek és DK-nak kellene az ebben az ügyben jóval szkeptikusabb, Paks2 ellen harcoló, nem is tisztán atlantista LMP-vel, illetve a korábban Oroszország iránti erős nyitottságot mutató Jobbikkal kormányozni³. Jól látszik ennek a nehézsége már

3 És tekintettel arra, hogy a – Fidesz-kommunikációtól függetlenül is – látszódik közeledés a Fidesz Oroszország-politikáját Simicska Lajos és a Jobbik között, az orosz-vonal is megkérdőjelezhető. Ebben a Jobbik 2018-as programja sem igazít el bennünket pontosan, inkább „elkeni az atlantizmus vs. Oroszország kérdést”, jóindulatú megfogalmazásban a magyar nemzeti érdekekből indul ki. Politikai taktikai értelemben nyilvánvalóan arról van szó, hogy a Jobbiknak e kérdésben is egyensúlyoznia kell mind az oroszbarát, mind a nem oroszbarát szavazóbázisa között. Két jellemző idézet a Jobbik 2018-as, *Magyar szívvel, józan ésszel, tiszta kézzel* című programjából:

a) „Oroszország nagyhatalmi státusza a régióban olyan egyértelmű tény, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni, így stratégiaileg fontos, hogy az országgal jó partneri kapcsolatokat tudjunk kialakítani, aminek hazánk számára pozitív gazdasági hozadéka is lehet. Stratégiai együttműködésre törekszünk Kínával és a délkelet-ázsiai régióval a közös érdekek alapján, kihasználva a hídfőállás-szerepünkől adódó előnyöket is. A magyar mezőgazdaság és feldolgozóipar terveink szerint beinduló minőségi árutermelése számára Oroszországban és Ázsiában meg kell találni a megfelelő és biztos felvevőpiacokat – kivitelünk folyamatosan szavatolható

csak abból is, hogy ugyanezek a pártok a bázisuk és a táboraik megosztottsága, illetve ideológiai különbségeik miatt már a 2018-as választási együttműködésre is nehezen voltak képesek; ami végső soron azt a valóságtól nem elrugaszkodott üzenet küldi a polgároknak, hogy a közös kormányzás még nehezebb, ha nem egyenesen lehetetlen feladat lenne. (A kormányképeség, a kormányzati felhatalmazás egyik alapja tehát valamiféle ellenzéki egység, de ezzel a megállapítással természetesen semmi újat nem mondunk.)

- További érvek is szólnak az óvatosság mellett. Még ha a választási matematika alapján ügyes visszalépésekkel, független jelöltek támogatásával stb. a jelenlegi támogatottsági adatok mellett is elképzelhető lenne a Fidesz kisebbségbe szorítása, ennek a forgatókönyvnek nagy a kockázata. Ha ugyanis nem sikerül eszmeileg (ön)azonos, egységes kormányt alakítania az ellenzéknek, vagyis az a monstrumkoalíció jön létre, amelyet a Fidesz kampánya horror-koalíciónak tételezett, az a koalíció várhatóan nem lesz stabil és nem lesz tartósan kormányképes sem (a kampány végén Karácsony Gergely és a Jobbik is olyanokat üzentek egymásnak, hogy azok az idézetek nem éppen egy mégoly kényszerű, de „barátságos” közös kormányzás felé mutatnak⁴, miközben Gyurcsány Ferenc sem mutatkozott túlságosan lelkesnek Karácsony Gergely miniszterelnök-jelöltsége dolgában, inkább majdani, várható koalíciós tárgyalásokra hivatkozott, mint döntési fórumra⁵).

fellendítése érdekében.”

b) „A teljes honvédelmi rendszert újragondoljuk a magyar iparra és hagyományokra támaszkodva. A hazai kapacitások hiánya esetén szövetségi ipari háttérre alapozunk. A szövetségi tervezési rendszerekkel (NATO, EU) összhangba hozzuk a nemzeti biztonsági érdekeink érvényesítését is szolgáló szervezeteket.”

4 Minden párt azzal a nehézséggel küzd, hogy a szavazói egy része teljes együttműködést és koordinációt szeretne, más része viszont egyáltalán nem szeretne együttműködni a másik táborral. Vagyis a sokszínű kommunikáció nem egyszerűen „össze-vissza beszélés”, hanem a táborok sokszínű elvárásainak a visszatükröződése is. A következő ciklusban mindegyik pártnak feladata a saját tábor „nevelése”, ha az együttműködés kérdése továbbra is napirenden marad. Erre a politikai „nevelésre” – az idő rövidege miatt – 2018-ban sem az MSZP-P-nek, sem a DK-nak, sem az LMP-nek, sem pedig a Jobbiknak nem volt ideje.

5 DULL, Szabolcs és FÁBIÁN, Tamás, „Azt gondolom, hogy Putyin zsarolja Orbánt”, *Index.hu*, 2018. április 3.,

https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/04/03/interju_gyurcsany_ferencsel_a_demokratikus_koalicio_elno_kevel_putyin_zsarolja_orbant/.

E nehezen összehozott öszvér-koalíció esetleges bukása pedig olyan új választáshoz vezethetne, amelyen Orbán Viktor immáron az eseményekre hivatkozva teljes joggal érvelhetne azzal, hogy a Fideszen, illetve személyesen rajta kívül senki nem kormányképes, hiszen ezt már az események is bizonyítanák.

- Az ellenzéki kormányzás kétharmados verziójának sem kicsi a kockázata, hiszen az ellenzéki pártok maguk jelentik időről időre ki, hogy ebben az esetben elsődleges feladatuknak tekintik az alkotmányozást és a választási rendszer újradolgozását, majd pedig előrehozott választás kiírását, amelyen a többség sorsa ismét csak kérdéses. Vagyis bizonytalan.

Az újabb többség sorsa ugyanis ebben az esetben attól függne, hogy a mai szétszabdalt ellenzék képes-e olyan (potenciálisan) konszenzusos rendszert kialakítani, amelyet fentebb említettünk, vagy tevékenységével megerősíti a rezsimeváltás-ciklust; illetve hogy az az alkotmányozó koalíció meg tudja-e győzni a az ismételt urnához járuló polgárokat arról, hogy képes az érdemi és stabil kormányzásra is. Ezzel pedig visszatérünk az előző problémához!

- A 2018-as helyzeten messze túlmutató stratégiai ok, hogy bármilyen operatív, nyomásgyakorló stb. külső segítség elfogadása, annak használata joggal táplálná a jelenlegi kormányzat „hazaárulózós” narratíváját, s a következő évtizedekre is segíthetné a „nemzetietlenség”, illetve a „kozmpolitizmus” vádjának a fennmaradását a baloldalon. A jelenlegi Fidesz-kormányzat minden egyes alkalommal, amikor a magyar ellenzék külföldön (akár csak a félig-meddig külföldi EU-ban, illetve közeli szövetségeseknek) panaszkodik a magyar kormányzat teljesítményével és stílusával kapcsolatban, táptalajt és érveket szolgáltat a Fidesznek.

Vagyis a kormányzati narratíva táplálása szempontjából is arra mutatnak a dolgok, hogy a magyar ellenzék belső válságát belülről kell megoldani, mert a belső megoldás az egyetlen, amely tartós. Ráadásul ha a magyar ellenzék saját erőből oldja meg a problémát, máris nagyobb etikai alapja lesz Orbán Viktor azon állítólagos kijelentéseit

bírálni, miszerint majd a Roszatom megveszi neki az RTL Klubot⁶, vagy éppen azt a tényt, hogy ellenzékéből nem okozott gondot a Fidesznek nemzetközi határozatot elfogadtatni a magyar kormány, vagyis a – Fidesz mai retorikáját e helyütt átvéve – „Magyarország” ellen⁷.

Nincs tehát olyan forгатókönyv, amely nem fájdalmas, izzadságos, amellyel meg lehetne spórolni a belső, hazai munkát, a gondolkodást, a küszködést, a politizálást, a politikai építkezést (lásd a klasszikust: „*Nem elég a célt látni, járható útja kell! Nem elég útra lenni, az úton menni kell!*”).

Mint később látni fogjuk, Orbán Viktor és a Fidesz azért tudott hosszú időre berendezkedni Magyarországon, mert a háttérintézmények, a kultúra, a média, azaz a mindennapi élet világába is be tudták szivároztatni az értékeiket, azaz megteremtették a politikájuk társadalmi alapjait. Ezeket az alapokat a Fidesz nem ajándékba kapta, és nagy részét nem is a 2010 utáni időszakban szerezte. Ezért hamis – és félrevezető – az az állítás, hogy a Fidesz a mai stratégiai előnyét a kormányzati hatalommal való széles körű (vissza)élés okozza.

Többről, másról van szó. A baloldal a Fidesszel ellentétben elhanyagolta ezt a munkát, hagyta a saját kulturális és egyéb infrastruktúráját – nem ellenzékben, hanem kormányon! – „lerohadni”, elpusztulni 2002 után, miközben a Jobbik és a Fidesz ellenzékéből is építkeztek (a Jobbik parlamenti párttá küzdötte fel magát, míg a Fidesz szabályos médiabirodalmat épített maga köré ebben az időszakban).

6 URFI, Péter, „„Amikor kijött a száján, hogy Roszatom, akkor rájött, hogy hibázott. Hogy ezt a mondatot nekem nem mondhatta volna””, *444.hu*, 2017. december 1., <https://444.hu/2017/12/01/amikor-kijott-a-szajan-hogy-rozatom-akkor-rajott-hogy-hibazott-hogy-ezt-a-mondatot-nekem-nem-mondhatta-volna>.

7 Orbán Viktor még ellenzéki pártvezetőként részt vett egy, a Kereszténydemokrata Pártok Nemzetközi Demokratikus Centruma által elfogadott határozat elfogadásában és politizálásában, mely az akkori magyar kormány, vagyis – a Fidesz-retorikáját e helyütt átvéve – „Magyarország” ellen lépett fel. A Fidesz 2004-2010 között „Brüsszelt” és az Európai Parlamentet is használta magyar belpolitikai ügyek tárgyalására, igaz, ebből az akkori magyar kabinet nem tudott, vagy talán nem is akart átfogó, belpolitikailag is értelmezhető retorikát építeni: „Fidesz kontra Magyarország”, *Népszava*, 2011. január 27., <https://nepszava.hu/cikk/388125-fidesz-kontra-magyarorszag?print=1>.

Később kitérünk arra, hogy a jobboldal ellenzékben folytatott infrastruktúra-építő tevékenységéből mit érdemes eltanulni, illetve esetlegesen másolni. A lényeg itt és most az a megállapítás, hogy a jobboldal infrastrukturális és kulturális előnye nem a véletlen műve, nem is gonosz erők összeesküvésének a terméke, hanem egy nagyon is tudatos politikai munka – politizálás – eredménye, illetve részben a baloldali-liberális kulturális hegemonia nemzetközi válságának a következménye. Utóbbi is tagadhatatlan tény. A baloldal és a liberalizmus nemzetközi gyengélkedése a 45 és 68 utáni kulturális hegemonia felszámolódásához, egy konzervatív-jobboldali gondolkodásmód-béli fordulathoz is vezetett, ami további versenyhátrányt okoz a baloldalnak. (Nemcsak Magyarországon.)

Ez azonban a gyakorlatban „csak” azt jelenti, hogy amit eddig adottnak és magától értetődően értékesnek gondoltunk, gondolhattak a baloldaliak, az újra védelemre, indoklásra szorul: a sommás elemzői megállapítás ezzel kapcsolatban az, hogy nem következett el Fukuyamai értelemben vett történelem vége, a liberális demokrácia aranykorszaka. Az emberek továbbra is vitáznak, harcolnak, hatalomért, befolyásért, erőforrásokért, és az értékeik sem egységesek. Vagyis a baloldal és a liberálisok ismét arra kényszerülnek, hogy abszolútnak és megkérdőjelezhetetlennek – és széles körben elfogadottnak – hitt értékeik védelmére siessenek, azaz érveljenek mellettük.

Ez egy másfajta vitakultúrát feltételez, mint korábban, hiszen olyan értékek lesznek érvelés tárgyai, amelyek korábban kiindulási alapnak, magától értetődőnek, azaz vitán felülinek számítottak a baloldalon (a gyakorlatban például felmerül a kommunikációs kérdés / probléma, hogy fel lehet-e háborodni, lehet-e címkézni, minősíteni, ha az ellenfél olyat mond, ami megkérdőjelezi a korábbi kiindulási alapokat). A továbbiakban erre a gyakorlati problémára is kitérünk.

GYAKORLAT

Javaslat a magyar baloldaliak számára az új vitakultúrában folytatandó vitákhoz

- A mai politikai környezetben nem elég kimondani, hogy valami jó vagy rossz, bizonyítani is kell, értelmileg és érzelmileg egyaránt, hogy miért az – azok részére is kísérletet kell tenni a bizonyítással, akik úgy érzik, hogy nem értenek velünk egyet.

A nemzetközi környezet: populizmus, illiberális demokrácia stb.

Nézzük most meg ezt az egyre bonyolódó nemzetközi környezetet részletesebben! A berlini fal leomlása és a Szovjetunió bukása nem jelentette azt, hogy az egész világon elterjed a liberális demokrácia, és az emberiség halad az aranykor, a liberális demokrácia világszintű kiteljesedése felé.

Miként arra Fareed Zakaria rámutatott előbb 1997-es cikkében⁸, majd később megjelent könyvében, miközben a demokrácia valóban terjedőben volt a világban, a liberális demokrácia kevésbé (Zakaria liberális demokrácia alatt azt értette, amikor két feltétel egyszerre teljesül: az alkotmányos liberalizmus és a demokratikus, szabad választás megléte). Vagyis miközben a demokratikus rendszerek száma valóban nőtt, az alkotmányos liberalizmus (hatalommegosztás, jogok garantálása, alkotmánybíráskodás) jelenléte korlátozottabban terjedt. Zakaria úgy vélekedett, hogy a liberális demokrácia csak a demokrácia egyik lehetséges mintája, s mint ilyen, alapvetően nyugati minta.

Az alkotmányos liberalizmus bizonyos érvelésekben az „elitek játékanak” tűnik, amely korlátozza a népakaratot, vagyis megakadályozza a „többség zsarnokságát”, hogy korlát nélkül az történjen, amit az emberek, a választók akarnak (ennek a korlátozásnak ismert történelmi előképei és okai vannak, akár az Egyesült Államok alkotmányára, akár az európai alkotmányos fejlődésre nézünk; ráadásul a liberalizmus és a demokrácia közötti filozófiai feszültség is közismert jelenség). Ez az elitek által jól ismert, de ritkán emlegetett korlátozás azonban könnyen vezet olyan politikai érveléshez, amely „a nem lehet”, „nem engedik a

⁸ ZAKARIA, Fareed, “The rise of illiberal democracy”, *Foreign Affairs*, Nov./Dec. 1997, <http://www.seep.ceu.hu/alpsa/articles/zakaria.pdf>.

szabályok, az alkotmány, a nemzetközi jog” típusú üzeneteket, vagyis a kormányzati, politikai tehetetlenség üzeneteit küldik a választóknak.

Részben ezt a jelenséget használják ki a populisták, akik a többség, „az emberek” uralma, népakaratnak való alávétés, a „szuverenitás visszaszerzése” (vö. Brexit) mellett érvelnek, nem egyszer megkérdőjelezve a liberális alkotmányosság értékeit (Orbán Viktort és a NER-t sokszor tekinti a nemzetközi szakirodalom populistának, így ez a téma abszolút releváns magyar szemszögből is).

Ugyanakkor a liberális alkotmányosság híveinek az említett „nem lehet” típusú érvei sokszor táplálják, sőt, segítik a populizmus erősödését, de minimum olyan politikai erők fellépését és sikerét, akik voluntarista módon azt üzenik, hogy „de igen, lehet, csak akarni kell” – Cas Mudde, a populizmus nemzetközi hírű kutatója et al.⁹ is utal erre a jelenségre, hogy tudniillik a „nép hangja”, vagyis a *vox populi*-érvet sokszor éppen az antipopulista elit lépései segítenek építeni. A populisták ebben az értelmezési keretben mint *radikális demokraták* léphetnek fel a liberális elitekkel szemben. A populizmus ily módon a liberalizmus és a demokrácia közötti elvi-filozófiai feszültséget használja ki.

Mudde továbbá azt is állítja, hogy a populizmus elleni „frontális támadás” káros és visszaüthet, mivel „az *antiliberális populizmus alapvetően az antidemokratikus liberalizmusra adott válasz*”¹⁰. Mudde egyébként azt javasolja a fenti probléma részleges megoldására, hogy a támadás és a minősítés helyett az antipopulista elitek igyekezzenek elmagyarázni, hogy bizonyos kereteket miért fogadnak el, és miért tartanak károsnak átlépni rajtuk¹¹. Ez a válasz a „címkézés” és a „felháborodás” korábban felvetett kommunikációs problémájára: könnyen kontraproduktívvá válhatnak ezek az eszközök, tovább erősítve a populisták érveit és igazát.

9 Akinek a Cristóbal Rovira Kaltwasserrel közösen írt kötetére (a továbbiakban: Mudde vagy Mudde et al.) támaszkodunk e helyütt: MUDDE, Cas és ROVIRA KALTWASSER, Cristóbal, *Populism. A Very Short Introduction*, Oxford, Oxford University Press, 2017.

10 E két gondolathoz lásd: MUDDE et al., p. 68. és 116.

11 MUDDE et al., p. 112. és p. 118.

Fontos látni, hogy a populizmus nem egyszerűen azt jelenti, hogy valaki kritizálja az eliteket, vagy éppen az elitek által fenntartott intézményrendszert, és azt állítja, hogy a nép nevében beszél. Jan-Werner Müller szerint a populista ugyanis elsősorban az, aki nemcsak kritizálja az eliteket, azok működését, de egyben a politikai versenytársak legitimitását is kétségbe vonja¹². Ez a megállapítása rímel Mudde et al. állítására, miszerint a populizmus ellentéte az *elitizmus és a pluarlizmus*, és hogy a képviselőt is elfogadható a populizmus számára, amennyiben az ő, azaz a populizmus emberei a képviselők.

A populizmust ezért – mondja Mudde et al. – alapvetően demokratikus, de a liberális demokráciával ambivalens kapcsolatban álló, tehát komplex jelenségnek kell tekintenünk, és a rá adott válasz sem lehet egyszerű. A cél, hangzik a konklúzió¹³, nemcsak a populista kínálat felszámolása vagy visszaszorítása, hanem a *kereslet felszámolása* is. Ez azzal jár, hogy a felvetéseket érdemes komolyan venni, s a stílust nem átvéve tárgyalni, dialógust folytatni a populizmussal, vagy legalábbis a populista követelésekkel, mivel azok érdemi népi támogatásra és érzésekre támaszkodnak. Végző soron ezt a javaslatot fogalmazza meg Müller is¹⁴.

Létezik a(z új)baloldalon egy ennél továbblépő, kifejezetten populizmus-párti érvelés, melyet a politikai filozófiában például Ernesto Laclau és Chantal Mouffe képviselnek, képviseltek. Ők a demokrácia radikalizációja mellett teszik le a voksot, mert ezt a demokrácia kiterjesztésének látják. Mások alapból veszélyesnek tartják a populizmust, **Cas Mudde et al. viszont azt állítja, hogy a populizmus éppúgy lehet pozitív, előremutató, mint veszélyes,**

12 Ehhez lásd: MÜLLER, Jan-Werner, *What is populism?*, Penguin Books, 2017.

13 MUDDE et al., p. 118.

14 Fontos felhívni ugyanakkor a figyelmet arra, hogy ez a stratégia – mely szerintem is helyes és követendő a baloldal számára – nem élvez egyelőre (?) totális támogatottságot a transzatlanti baloldalon. A filozófus Jürgen Habermas – aki nyilván inkább érték-alapon, mintsem politikai stratégiai alapon értékkel – például az említett *Social Europe Journal* hasábjain kelt ki az ellen, hogy a „bevett” pártok megvetésen kívül bármi mással reagáljanak a populista pártok politikáira, és amellet érvelt, hogy a bevett pártoknak kell egy új polarizációs kialakítaniuk egymás között: HABERMAS, Jürgen, „For a Semocratic Polarisation: How to Pull the Ground from Under Right-Wing Populism”, *Social Europe Journal*, No. 11., 2017 tavasz, pp. 24-29. A Habermas által javasolt változat azonban tulajdonképpen egy olyan stratégia, amelyet az elmúlt harminc évben számos módon és formában próbáltak megvalósítani a „bevett”, mérsékelt pártok, és ettől függetlenül nőtt a populisták támogatottsága. Ennek a növekedésnek pedig nyilvánvalóan az a főszövegben az imént említett tény az oka, hogy a populizmusnak nemcsak kínálat, hanem társadalmi alapja és kereslete is van.

hátrafelé vivő is¹⁵; a helyzettől, a demokratizáció megélt fázisaitól függ, hogy a populizmus demokratizációhoz, vagy de-demokratizációhoz vezet-e. Egy éppen liberalizálódó autoriter rendszerben például előremutató a populizmus, egy leépülő demokráciában viszont már kevésbé.

(Érdekes adalék, hogy ezzel az ambivalenciával politikai értelemben is lehet játszani, bár egyelőre csak a magyar jobboldal érzett erre rá: Orbán Viktor magyar miniszterelnök, akit egyébként az itt idézett szerzők gyakran citálnak – negatív – példaként, büszkén állítja például, hogy a populizmus a „magyar fülnek” nem hangzik rosszul, s ha a populizmus azt jelenti, hogy a populista a népet képviseli, akkor ő populista¹⁶.)

GYAKORLAT

Javaslatok a magyar baloldaliak számára a populizmus kezelése kapcsán (figyelembe véve és átemelve Cas Mudde et al. és Jan-Werner Müller javaslatait is)

- Ne minősítsék illiberális demokratának vagy populistának a magyar jobboldalt (vö. Müller). Bár lehet, hogy politikatudományi értelemben a magyar jobboldal annak számít, ezeket az érveket a Fidesz könnyen visszájára fordíthatja: megköszöni a demokrata jelzót, illetve büszkén vállalja, hogy populista, hiszen a népet képviseli.
- Vegyék komolyan a populisták által felvetett kérdéseket. A populizmusnak nemcsak kínálata, hanem **kereslete** is van.
- Ne feltételezzék, hogy a felvetett konfliktusos problémákat csak „a gonosz jobboldal” ülteti el az emberek fejében, és még egymás közötti beszélgetésben se feltételezzék, hogy a választó „hülye”, „buta”, „megvezetett” stb.
- Ahogy egy francia választás-szociológus Nemzeti Frontról szóló kötet címe mondja: a választónak megvannak a maga indokai. Ezeket az indokokat szükséges megérteni, majd a szóban forgó választók igényeit kiszolgálva megszólítani őket. Vagyis a

15 MUDDE et al., p. 79.

16 KAMINSKI, Matthew, „All the terrorists are migrants”, *Politico.eu*, 2015. november 23., <https://www.politico.eu/article/viktor-orban-interview-terrorists-migrants-eu-russia-putin-borders-schengen/>.

populizmus keresleti oldalát is alaposan fel kell tárni.

- Előfordul, hogy a jobboldal reagál egy olyan elvárás-rendszerre, amelyet a baloldal korábban nem vett észre. Ilyen esetekben minél előbb szükséges a politikai korrekció. A korrekció elmaradása csak növeli a károkat (lásd például a migrációs tematika sorsát).
- A felvetett kérdéseket, problémákat a baloldaliak a legnagyobb tisztelettel vitassák meg, és a vita során ismerjék el, hogy a problémák bizonyos választói csoportok számára létező problémák (ezt hangsúlyozza a később idézendő David Goodhart is).
- A probléma totális tagadása¹⁷ a populisták, tágabb értelemben pedig a racionálisan politizáló ellenfelek mozgásterét és bázisát szélesíti.
- Amennyiben a baloldaliak bizonyos korlátozó keretek („nem lehet”) elfogadása mellett döntenek, ne vegyék magától értetődőnek, hogy azokat a kereteket el kell fogadni. Akkor sem, ha azok a keretek számukra magától értetődőek, helyesek és értékesek (EU, jogállam stb.). Magyarázzák meg, miért teszik, amit tesznek! A baloldali-liberális kulturális hegemonia elvesztése azzal is jár, hogy a magától értetődőért is ismét harcolni kell.

Az álhírek és a populizmus világa

Az elmúlt években nemcsak a populista érvek és erők törtek előre, hanem az álhírek és/vagy hamis információk, illetve a dezinformáció is. Brexit, Donald Trump, orosz törekvések – számos olyan világtörténelmi eseménynek lehetünk az elmúlt években tanúi, amelyekben ezeknek a kérdéseknek fontos szerepe, vagy egyenesen kulcsszerepe volt.

Felmerül a kérdés, hogy az álhírek világában (*post-truth* korszak) miért működnek bizonyos állítások azzal együtt, illetve annak ellenére is, hogy esetenként tudjuk azt, hogy nem igazak. A jelenség főbb elemeinek a megértése vihet minket közelebb ahhoz, hogy képesek legyünk

¹⁷ Vö.: „a bevándorlás álprobléma, amit a Fidesz kreált” (Kunhalmi Ágnes, MSZP).

felvenni a harcot a ténybeli pontatlanságok, vagy éppen az egyértelmű dezinformációs törekvések ellen (arról nem is beszélve, hogy ez a tudás politikailag is hasznos, így a magyar baloldal számára is az, mert együtt jár a média logikájának a megértésével – márpedig a megértés teszi lehetővé a média sikeres *használatát* is).

Érdekes és használható példa ebből a szempontból Donald J. Trump amerikai elnök személye, politikája és kommunikációja. Hogy működik a jelenség? Trump 1987-es *The Art of the Deal*¹⁸ című üzleti könyve, mely magyarul az *Az üzletkötés művészete* címmel jelent meg, és a hazai üzleti világban is – Stephen Covey és Robert Kiyosaki munkái mellett – kiemelt és fontos olvasmánynak számít. Ez a könyv nagyban hozzájárult a nemzetközi Trump-mítosz, a sikert sikerre halmozó ingatlanfejlesztő üzletember képének a kialakulásához. Ez a mítosz a mai napig él sokakban Trumppal kapcsolatban.

Bár a kötet szellemírója, Tony Schwartz a 2015-2016-os amerikai kampányidőszakban több alkalommal is arról beszélt¹⁹, hogy a szöveg tele van eufemizmusokkal és tartalmi pontatlanságokkal, esetenként hazugságokkal, ez nem változtatott azon a tényen, hogy a konzisztencia, egy üzenet, egy állítás széles körű elterjedtsége – márpedig egy két évtizeden keresztül olvasott és sikeres *bestseller* elterjedtsége széles körű – hozzájárul az üzenet fennmaradásához akkor is, ha az nem minden elemében igaz. Trump ezen erőteljes „legendája” – a sikeres üzletember képe és mítosza – minden bizonnyal érdemben hozzájárult elnökválasztási győzelméhez is.

Vagyis, az üzleti és politikai siker dolgában nem feltétlenül relevánsak a tények, esetünkben például az, hogy Donald Trump annyira sikeres volt-e, amennyire állítja; hogy hány millió

18 TRUMP, Donald J. és SCHWARTZ, Tony, *The Art of the Deal*, Ballantine Books, New York, 1987.

19 A témához lásd az alábbi cikkeket:

MAYER, Jane, „Donald Trump’s Ghostwriter Tells All”, *The New Yorker*, 2016. július 25.,
<https://www.newyorker.com/magazine/2016/07/25/donald-trumps-ghostwriter-tells-all>.

SCHWARTZ, Tony, „I wrote 'The Art of the Deal' with Trump. His self-sabotage is rooted in his past.”, *The Washington Post*, 2017. május 16., <https://www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2017/05/16/i-wrote-the-art-of-the-deal-with-trump-his-self-sabotage-is-rooted-in-his-past/>.

SCHWARTZ, Tony, „I wrote The Art of the Deal with Trump. He’s still a scared child”, *The Guardian*, 2018. január 18., <https://www.theguardian.com/global/commentisfree/2018/jan/18/fear-donald-trump-us-president-art-of-the-deal>.

vagy milliárd dollárja van (senki sem tudja pontosan); hogy ment-e csődbe, és ha igen, akkor hányszor; hogy kapott-e segítséget az apjától az induláshoz vagy az életben maradáshoz, vagy pedig valóban *self-made man*. A lényeg, hogy a Trump-mítosz él és virul, illetve szolgálja Donald Trump üzleti és politikai törekvéseit.

A magyar politikai gyakorlatból²⁰ is közismert a fentiekből következő tény, hogy a **konzisztensen ismételt állításokat könnyebben megjegyzik és könnyebben elhiszik a hallgatók**; míg az össze-vissza kommunikálás, a demokratikus párton belüli viták nyílt színre vitele káros, de legalábbis nem hatékony. Valójában a legsikeresebb kommunikátorok nem akarnak mindig újat mondani, hanem a lehető legegyszerűbben ismételtetik az üzenetüket, amíg a hallgatóság meg nem jegyzi és el nem hiszi őket (lehet, hogy Donald Trump dollármilliárdos, de az is lehet, hogy csak milliomos – lényegtelen, hiszen „mindenki” „tudja”, hogy milliárdos, de legalábbis elképzelhetetlenül gazdag, és „nagyon sikeres” üzletember).

Ide kapcsolódó, ismert fogalom továbbá a **megerősítési torzítás, azaz az elfogult megerősítés** (*confirmation bias*) jelensége, melynek lényege, hogy ha valamiben már hiszünk, ha valamit már elhiszünk, akkor egyébként is hajlamosak vagyunk nagyobb súlyt adni azoknak az információknak és tényeknek, amelyek megerősítik a hiedelmeinket, és hajlamosak vagyunk alábecsülni, elkerülni azokat az információkat, amelyek szembemennek a hiedelmeinkkel. A bévődött hiedelmeket és véleményeket ezért nagyon nehéz, illetve csak kitartó munkával lehetséges „lecserélni”, átalakítani a politikában is.

Vagyis **akinek az üzenete nem az első, akinek az üzenete nem elsőként „ég bele” a választók fejébe, az alapvetően hátrányba kerül a vitában**, függetlenül a médiaviszonyoktól (is).

Az elfogult megerősítés jelensége miatt néznek egyébként a baloldaliak baloldali tévéket, a jobboldaliak pedig jobboldali tévéket: a létező véleményükhöz és hitükhöz várnak

²⁰ Érdemes például az elhíresült fideszes „papagájkommandóra” utalni, amely tehát tulajdonképpen egy szakszerű kommunikációs viselkedés, hiszen az összes itt bemutatott felismerést alkalmazva, fegyelmezetten juttatja el az üzenetet a megcélzott közönségnek.

használható érveket és megerősítéseket, s esetenként hiába hallják az ellenérveket, azoknak sokkal kisebb lesz a hatásuk a gondolkodásukra, mint azt a pusztán az érvelő racionalitás talaján álló gondolkodás szerint gondolnánk.

Ezért néznek sokszor furcsán, gyanakodva arra az elemzőre, egyetemi oktatóra, aki azt javasolja a hallgatóságnak, a közéleti dolgok jobb és alaposabb megértéséhez igyekezzenek kikerülni a megerősítési torzítást azzal, hogy másmilyen lapokat is olvasnak, nemcsak azokat, amelyekkel egyetértenek (ez tényleges tapasztalat: hatalmas az érzelmi ellenállás az ellenfél lapjainak, portáljainak az olvasásával kapcsolatban, mind a jobb, mind pedig a baloldalon, még ha a beszélgetőpartnerek elvben el is ismerik, hogy az állampolgári tájékozottságnak és a megalapozott döntéshozatalnak ez lenne az egyik alapvető feltétele).

Friss elemzések szerint azonban még a megerősítési torzítás tudatos kikerülése is kevés lehet a megértésre és tájékozottságra törekvő állampolgár számára: úgy tűnik, a gyengébb kognitív képességű emberek még akkor is ragaszkodnak a hibás, tökéletlen, cáfolható stb. véleményhez, álhírhez, amikor már értesültek róla, hogy az adott információ nem igaz²¹. Vagyis, ha egy tény körbeér, ha a hit kialakul, akkor jó eséllyel a „cáfolat” jelentősége minimum korlátozott. Majdnem borítékolható az is, hogy az álhír sokkal érdekesebb, így nagyobb hírértékkel is rendelkezik, mint a cáfolata.

A **hírérték** ugyanis annál nagyobb, minél botrányosabb, normaszegőbb egy esemény vagy egy állítás (és persze minél inkább kapcsolódik valamilyen napirenden lévő üggyhez, ismert személyhez, földrajzilag közeli helyhez). Teljesen egyértelmű, hogy sokkal érdekesebb, így könnyebben megjegyezhető dolog mondjuk arról olvasni, hogy Hillary Clinton és csapata egy pizzázóban titkos sátánista-pedofil csoportot tart fenn²², mint a dolog tényszerű cáfolatával találkozni. Még cáfolattal is lehet kabátlopási ügyet kreálni, hiszen „nem zörög a haraszt”.

21 KOLOZSI, Ádám, „Megvan, miért működnek az álhírek egy csomó ismerősénél”, *Index.hu*, 2018. február 16., https://index.hu/tudomany/2018/02/16/a_butasag_informacioval_sem_gyogyithato_megvan_miért_mukodnek_a_z_alhitek_egy_csomo_ismerosenel/.

22 GILLIN, Joshua, „How Pizzagate went from fake news to a real problem for a D.C. business”, *PolitiFact.com*, 2016. december 5., <http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2016/dec/05/how-pizzagate-went-fake-news-real-problem-dc-busin/>.

Tehát igaz a mondás, miszerint a hazugság körbeéri a Földet, míg az igazság a cipőfűzőjét köti. Főleg ha a hazugságnak nagy a hírértéke. És általában nagy.

Ezek a botrányos dolgok ráadásul rendkívül vizuális üzenetek, amelyeket még megjegyezni is könnyebb, mint az előadott elvi érveket. Közismert, hogy a vizuális emlékezés hatékonysága semmihez nem mérhető, legyen szó mnemotechnikáról, az antik retorikai művészet gyakorlásáról, beszédek memorizálásáról, vagy akár nyelvtanulásról. A rövid lényeg: minél vizuálisabb, botrányosabb, gusztustalanabb és abszurdabb valami, annál könnyebben emlékezünk rá²³.

Nem véletlen, hogy e sorok írásakor a magyar miniszterelnök arról értekezik, hogy a kampányban és a nemzetközi téren „letépik az ember fülét, lerágják a húst a csontjairól”, és nem véletlen, hogy a magyar sajtó keresztül-kasul idézgeti ezt a mondatot²⁴. Hírértéke van, amolyan „**kattintós**” mondat ez. Egészen biztos, hogy sokan el is képzeltek, hogy néz ki ez a dolog, amikor Orbán Viktort hallották, s ez bizonyos érzelmeket – szimpátiát, félelmet, undort stb. – kiváltott belőlük.

A hírérték fogalma tehát a politikus számára alapvető jelentőségű: értenie kell, és képesnek kell lennie a saját szolgálatába állítania ahhoz, hogy az üzeneteit célba juttathassa.

A már idézett Mudde úgy véli egyébként, hogy a piaci alapon működő, nézettségre és ezért hírértékre dolgozó médiavilág (kékfény- és korrupciós ügyeket bemutató híradó...) is nyitottságot teremt a populista üzenetekre. Hiszen utóbbiak alapvetően moralizáló jellegűek, márpedig a polgárok egy jelentős része az efféle moralizáláson keresztül látja és értelmezi a világot²⁵.

Ez konzisztens azzal az üzenettel, amelyet prof. Szabó Márton fogalmazott meg e projekt háttérmunkálatai során: **nem szabad félni a moralizáló üzenetektől**, hiszen működnek, és az

23 A témához magyarul lásd: FOER, Joshua, *Einsteinnel a Holdra - Hogyan emlékezünk a világon mindenre?*, 21. Század Kiadó, 2012.

24 „Letépik az ember fülét, lerágják a húst a csontjairól”, *24.hu*, 2018. március 30., <https://24.hu/belfold/2018/03/30/orban-a-kossuthon-a-keresztenyseg-olyan-mint-a-levego/>.

25 MUDDE et al., p. 97. és 103.

emberek igénylik őket – hangsúlyosan hozzátéve, hogy sikerei csúcsán Horn Gyula is moralizáló narratívákat használt, csakúgy, mint ahogy most Orbán Viktor teszi.

GYAKORLAT

Javaslatok a magyar baloldaliak számára a kortárs kommunikációs környezet kihasználására, az üzenetek célba juttatására

- Ne feltételezzék a baloldaliak, hogy elég valamit egyszer elmondani. Nem az.
- Ne feltételezzék, hogy amit elmondtak, azt már túl sokszor mondták. Nem mondták.
- Az értelmiségnek és a beszélőknek lehet, hogy unalmas ez az ismétlés, de nem ők a választók (a jó elemző egyébként megdicséri az üzenetek konzisztenciáját, nyilvánosan is hasznosnak minősítve azt. Elvégre „ismétlés a tudás anyja.”)
- A baloldaliak használják ki a *confirmation bias* (a megerősítési torzítás) fogalmát, az általa nyújtott lehetőségeket. Akik a baloldallal szimpatizálnak, vagy legalábbis nem szeretik a jobboldalt, szomjaznak a véleményüket alátámasztó, azt tovább mozdító érveket, és sokkal jobban figyelnek rájuk, mint a jobboldal érveire.
- De ezek a választók is csak akkor emlékeznek ezekre az érvekre, ha többször hallják őket!
- Értsék meg, hogy a média egy eszköz, még hozzá egy olyan eszköz, amely a saját logikája szerint működik (**van hírérték / nincs hírérték**). A média figyelme nem automatikus vagy erkölcsi kérdés, azt ki kell érdemelni (a kormánypárti, illetve a pártmédiá, amely sokszor nem piaci alapon működik és nem kattintásokra és nézettségre dolgozik, viszont más logikára jár, ott például az újságírói ideológiai elköteleződés használható az üzenet célba juttatására, ügyes keretezés révén).
- A baloldaliak használják ki tehát a hírérték fogalmának az elemeit az üzenetek célba juttatásához. A mai médiaversenyben még a semleges, liberális vagy baloldali média számára sem elegendő egy sajtótájékoztató, vagy csupán egy vélemény elmondása. Az okosan konstruált botrány, a színház, a normaszegés, a furcsaság, a közelség, a kapcsolódás, a választói érintettség mind olyan eszközök, amelyekkel operálni lehet

annak érdekében, hogy egy üzenet – amelyet amúgy sokat kell ismételtetni – felhívja magára a figyelmet a médiában és a választók fejében.

- A vizualitás kulcskérdés például az olyan felületek eléréséhez, mint például a semleges-ellenzéki, s továbbra is jelentős nézettséget produkáló RTL Klub.
- Minél vizuálisabb valami, akár elmondva, akár megmutatva, annál nagyobb az esélye, hogy a választó emlékezni fog rá.
- Nemcsak a média, az olvasó figyelmét is ki kell ugyanis érdemelni (szintén a hírtérték-fogalom mentén, azt kihasználva), s az olvasó-néző figyelmének a kiérdemlése nem egyenlő azzal, hogy az ember bekerül egy médiumba! Vagyis attól, hogy az ember megszólal, megjelenik, még nem biztos, hogy figyelnek is rá.

Az online világ működése

Az egyre nehezedő print, rádiós és televíziós médiakörnyezetben a magyar ellenzék pártjai komoly erőfeszítéseket tesznek az online jelenlétük erősítésére. Nem véletlen: a Facebookon például 5,4 – 5,8 millió magyar volt jelen 2016-ban heti rendszerességgel, és majdnem négy millió ember a Youtube-ot is használta²⁶. Vagyis „majdnem mindenki” elérhető valamilyen formában online.

Ez az adatmennyiség – például a Facebook milliárdos felhasználói köre – természetesen globálisan is alkalmassá teszi a platformot arra, hogy politikai kampányok eszköze legyen. A *big data*-kampányok és a *microtargeting* mind Barack Obama, mind pedig Donald Trump megválasztásában nagy szerepet játszottak, s úgy tűnik, hogy a politikai kampányok jelenlegi legkifinomultabb eszközei komoly alapossággal képesek akár háztömb és ház pontossággal is megcélozni a választókat, ezáltal például elérni, hogy akár az egy háztartásban, egy

26 LÉVAI, Richárd, „Magyarok a közösségi médiában 2017 elején”, *Közösségi kalandozások*, 2017. január 4., <http://kozossegikalandozasok.hu/2017/01/04/magyarok-a-kozossegi-mediaban-2017-elejen/>.

háztömbben élők más és más jellegű kampányt, üzeneteket és relevanciát lássanak, érzékeljenek, saját érdeklődésüknek megfelelően²⁷.

Az egy más kérdés, hogy ez a fajta kampányolás komoly adatvédelmi aggályokat is felvet, ahogy ezt a 2016-os Trump-kampányhoz kötődő Cambridge Analytica-botrány is mutatja (a botrány lényege, hogy elképzelhető, a cég illegálisan, egy kutatási célra fenntartott adatbázis szabálytalan másolása révén jutott hozzá több millió amerikai személyes adataihoz; ez egyébként a korábbi Obama-kampányok adatvédelmi szabályossága kapcsán is felvet bizonyos kérdéseket).

A magyar piacon a *big data* kampányolás, különösen a totálisan személyre szabott kampányolás még gyerekcipőben jár. Számos párt – különösen ellenzéki oldalon – az előző választás adataiból, eredményeiből kénytelen dolgozni és kampánystratégiát készíteni, különösen a 106 egyéni választókerült szintjén (persze voltak idén is friss mérések, de önmagában az még nem kampányolásra használható adat, hogy a Közös Ország Mozgalom megméri, hogy egy-egy körzetben ki hogy áll).

Friss, *up-to-date* „Kubátov-listája” is elsősorban a Fidesznek van, ami természetesen hatalmas információs előny. Vagyis a Fidesz, kisebb nagyobb hibákkal, és esetenként adatvédelmi aggályokat felvetve, de legalább képes név szerint beazonosítani a támogatóit, ami nagy segítség a mozgosítás során (a hírek szerint persze a lista sokszor csődöt mond, és elvben „manipulálható” is, igaz, az ellenzék az elmúlt 10-15 évben valamiért nem él ezzel a nagyon is logikus politikai lehetőséggel).

GYAKORLAT

Javaulatok a magyar baloldaliak számára a Fidesz információs előnyének csökkentésére

²⁷ A legfrisebb (elsősorban amerikai) online kampányeszközökről, kifejlődésükről, a *big data* politikai jelenségéről és jelentőségéről lásd: ISSENBERG, Sasha, *The Victory Lab. The Secret Science of Winning Campaigns*, Broadway Books, 2016.

- A Fidesz egyik nagy előnye, hogy ismeri a saját szavazóit, hiszen azok szívesen „leveleznek” a kormánnyal és a Fidesszel, és hozzájárulnak a további kapcsolattartáshoz²⁸.
- Amennyiben a baloldali és semleges szavazók is kedvet kapnának a Fidesszel és a kormánnyal való levelezéshez és a további kapcsolattartáshoz, azzal csökkenthető lenne a Fidesz előnye ezen a téren, legalábbis egy rövid időre: a kormánypárt adatbázisában megnőne az elkötelezett, illetve látszólag potenciálisan meggyőzhető szavazók száma.
- Ezzel párhuzamosan kiemelten fontos a nyitott, a párton, a baloldalon túlmutató ellenzéki demokrácia eszközeinek kiterjesztése (petíciók, konzultációk, nyílt pártszavazások), amelyek behozzák a baloldal hátrányát a saját szavazók, szimpatizánsok, potenciális szimpatizánsok megismerése terén. Aki ismeri a szavazóit, az tudja, hogy ki az, akit csak mozgósítani kell, és ki az, akit még meg kell győznie (az optimális erőforrás-elosztás különösen fontos, amikor kevés az erőforrás).

Erőforrások hiányában megnő a jelentősége annak is, hogy az online világban a pártok képesek-e pontosan célozni a saját támogatóikra, illetve azokra, akik esetleg még meggyőzhetőek.

Ehhez fontos érteni a Facebook és a hasonló közösségi platformok működési logikáját. Bár ezek a cégek féltékenyen őrzik az algoritmusukat és annak pontos működését, az alap gondolat teljesen világos: ezek a cégek azt akarják, hogy a felhasználók minél több időt töltsenek az adott platformon, s közben lássanak minél több hirdetést, fizetett posztot stb. (ebből következően **ezek a platformok jobban szeretik az olyan üzeneteket, posztokat,**

²⁸ Legalábbis abból a feltételezésből indulunk ki, hogy az adatvédelmi szabályokat betartja a kormánypárt, bár például éppen a 2018-as kampány hajrájában szétküldött Bakondi-levelet veti fel annak a gyanúját is, hogy nem csak olyanok kapnak levele(ke)t a Fidesztől, akik feliratkoztak a kormánypárt listáira: KD, „Bakondi György nem mondja meg, honnan volt az 500 ezer cím”, *Index.hu*, 2018. március 27., https://index.hu/belfold/2018/03/27/bakondi_gyorgy_nem_mondja_meg_honnan_volt_meg_500_ezer_cim/.

amelyek nem veszik rá a felhasználót, hogy elkattintson, például más oldalra menjen tovább a böngészőben; érthető, hiszen minél tovább marad a felhasználó, annál több pénzt lehet rajta keresni). Ezt a logikát ki lehet és ki is kell használni a politikai kommunikációban.

Ezért figyelik az online platformok, hogy a felhasználó kiktől, milyen posztokra kattint, milyen témán mennyit időzik, és összességében milyen módon használja az adott platformot (és akár más platformokat is, hiszen például a Facebook a teljes online viselkedésünkről gyűjt adatokat az olyan *like* és a *megosztás* gombokon keresztül, amelyek más oldalakba vannak beágyazva, sőt időről időre felmerül annak a lehetősége is, hogy a Facebook ezen gombok segítségével olyanokról is gyűjthet adatokat, akik nem regisztráltak az oldalra). Ezen adatok figyelembe vételével e cégek igyekeznek az adott felhasználó számára olyan reklámokat, illetve tartalmakat ajánlani, amelyeket a felhasználó szeret, és amelyekről feltételezhető, hogy a múltbeli viselkedés alapján a jövőben is szeretni fog.

A politika világában ebből egy nagyon fontos jelenség következik, méghozzá egy olyan jelenség, **amely megerősíti a korábban bemutatott megerősítési torzítás (*confirmation bias*) hatását**. Ha a felhasználó politizál online (ami azt is jelentheti, hogy rendszeresen kattint politikai hírekre, témákra), és bizonyos újságok, bizonyos politikusok, bizonyos üzenetek iránt fogékony, akkor jó eséllyel ugyanezeketől az újságoktól, ugyanezeketől a politikusoktól stb. kap majd újabb és újabb tartalmakat az online platformok rendszereiben. Kisebb eséllyel találkozik viszont majd olyan tartalmakkal, személyekkel, üzenetekkel stb., akikkel nem ért egyet, akik nem az adott értékrendet vallják, vagy akik az adott kérdésről mást gondolnak. Ezt a jelenséget **szűrőbuboréknak** (*filter bubble*) nevezik.

Amikor 2016-2017-ben napirendre került az álhírek elleni harc, akkor az online platformok két lehetőség közül választhattak. Az egyik az volt, hogy visszafogják a szűrőbuborék-jelenséget, és igyekeznek kiegyensúlyozottan megjeleníteni a politikai tartalmakat. Ezzel a lépéssel azonban a saját üzleti jövedelmezőségüket is csökkentették volna, hiszen ha nem olyan tartalmakat kapnak a felhasználók, amelyeket szeretnek, akkor kevesebb időt töltenek az adott platformon, így kevesebb bevételt is termelnek.

A 2016-2017-es álhír-botrányokban, az orosz beavatkozásban erősen érintett Facebook a másik megoldást választotta: úgy döntött, hogy a személyek által megosztott, illetve a helyi tartalmakat részesíti majd előnyben, azaz gyakorlatilag visszaszorítja a politikai lapokat, szereplőket, oldalakat a hírfolyamban (a logika: ha nincs hír, nincs álhír sem). Egyelőre nem tudni, hogy a sajtó – főleg az online sajtó –, melynek egy része látogatóinak nagy részét a Facebookról szerezte, hogy reagál erre a számára negatív változásra, és milyen anyagi következményei lesznek mindennek.

De a problémát szem előtt kell tartani, hiszen az online sajtó is a látogatók számából és a kattintások számából él. Másrészt a felhasználó így csak még inkább elzáródhat az alternatív lapoktól és politikusoktól, így a Facebook algoritmus-változásának a finomságait nagyon alaposan kell figyelnie minden politikai szereplőnek.

Viszont a szűrőbuborék-hatás továbbra is megmarad a politikai hírek esetében, hiszen kevesebb ilyen lát majd a felhasználó, de nyilván szívesebben beszélget majd olyanokkal, akikkel egyetért, akik olyan üzeneteket, cikkeket, posztokat osztanak meg, amelyek azonosak a felhasználó nézeteivel (előfordul, hogy egyes felhasználók törlik a barátaik közül, vagy blokkolják a hírfolyamban azokat, akik nem értenek egyet velük, vagyis a folyamat önfenntartó is).

GYAKORLAT

javaslat a magyar baloldaliak számára a kommunikációs tér kiterjesztésére

- Az ellenzéki politikai szereplők számára tehát alapvető kommunikációs feladat áttörni a szűrőbuborékon, és olyanokat is megszólítani, akik nem részei a megbízható követőknek, akiket nem egyszerűen mobilizálni, hanem meggyőzni is kell.
- Az a szabály, hogy az üzenetet ismételtetni kell.
- Természetesen az ismételtetés szükségessége a bizonytalan és/vagy meggyőzhető

emberekre is igaz, ami minden bizonnyal anyagi befektetést, erőforrások odarendelését, s így politikai döntést igényel. Ez egy nehéz, de szép politikai feladat, mert az átlagos politizáló polgár (és sokszor a gyakorló politikus!) a fenti elemzett jelenségek miatt nincsen ahhoz hozzászokva, hogy sokszínű módon tájékozódjon.

A sokszínű tájékozódás szerepe

A sokszínű tájékozódás hiánya a választónak még csak-csak megbocsátható, de a politikusnak kevésbé²⁹. A fentebb említett Trump-kötet, a *The Art of the Deal* jó példa a problémára. Ugyanis más szempontból is érdemes a politika kutatójának és gyakorlójának a figyelmére.

Számos olyan elem jelenik ugyanis meg ebben a könyvben, amelyek – a pontatlanságok és igaztalanságok, illetve az „idegen toll” használata ellenére – már 1987-ben tájékoztattak Donald Trump személyiségéről, ma is ismert szóhasználatáról (pl. „*total disaster*”), arról, hogy esetenként megveti a szakértőket, kutatókat, és milyen nagy jelentőséget tulajdonít például az intuíciónak a döntéshozatalban (ami persze kiválóan működhet, és nagyszerű eszköz egy olyan területen, esetünkben az ingatlanpiacon, amelyet az ember jól ismer. Vagyis a – kevés, de releváns információ birtokában történő – intuitív döntéshozatal jól működhet, ha az ember bizonyos gyakorlatnak, tapasztalatnak és tudásanyagának már a birtokában van³⁰, de nehezebben akkor, amikor nincs).

Vagyis, aki olvasta a Trump-kötetet, annak érdemi elképzelése lehet arról, hogy Trump milyen – hízalgő – stílussal és érveléssel győzhető meg, kényerezhető le akár egy üzleti, akár

29 A választó sokszínű tájékozódásának hiánya a politikusnak előny is lehet – ha a választó az adott politikai közösség üzeneteiből tájékozódik egyoldalúan.

30 A pszichológiában *thin-slicing*-nak nevezett témakörhöz lásd például: GLADWELL, Malcolm, *Blink: The Power of Thinking Without Thinking*, Little, Brown, 2007.

egy politikai tárgyalás során. Úgy hírlík³¹, ezt a személyiség-elemzést már a nyolcvanas években elvégezte az orosz titkosszolgálat is, mielőtt egy fedőcégen keresztül moszkvai útra invitálta a feltörekvő, s talán már akkor politikai ambíciókat dédelgető üzletembert (aki egyébként a *The Art of the Deal*-ben beszámol erről a bimbózó orosz üzleti kapcsolatról és a moszkvai útról, méghozzá minden gyanakvás és fenntartás nélkül).

A legelső Trump-kötet tehát arra is emlékeztet bennünket, hogy érdemes politikai szerepet vállaló emberek korábbi műveit is olvasni (akkor is, ha nem személyesen jegyezték le a szöveget, ahogy Trump), mert sokat elmondhatnak nekünk a múltjukról, de legfőképpen arról, hogy az illető hogyan gondolkodik, milyen tapasztalatokat szerzett, milyen forrásokból táplálkozik a gondolkodása – és végső soron hogyan győzhető le a politikai arénában. Ez az alapvetés igaz például Orbán Viktorra is, akinek a lengyel Szolidaritás mozgalomról szóló egyetemi szakdolgozata³² érdekes adalékokkal szolgál ahhoz, hogy mit tudhat, amit a baloldal nem tud, vagy nem akar tudni.

Jobbra tolódás – kulturális hegemonia

A legfontosabb, amit Orbán megértett és magától értetődően kihasznál, az az, hogy az európai és amerikai baloldal és liberalizmus elvesztette a kulturális hegemoniáját. A magyar baloldal és liberalizmus szintén ilyen helyzetben van (ez nem új megállapítás, erről már 2009-ben megindult a beszélgetés a hazai sajtóban³³). Azóta a hazai újbaloldali – radikális baloldali – kritikai társadalomelméleti szcénában ismét felfigyeltek Antonio Gramsci munkásságára és a **kulturális hegemonia** általa kidolgozott fogalmára³⁴, de a politikai gyakorlatban még nem sikerült sem kritikai, sem taktikai gondolkodás keretében reflektálni erre a felismerésre.

31 HARDING, Luke, „The Hidden History of Trump’s First Trip to Moscow”, *Politico.com*, 2017. november 19., <https://www.politico.com/magazine/story/2017/11/19/trump-first-moscow-trip-215842>.

32 ORBÁN, Viktor, *Társadalmi önszerveződés és mozgalom a politikai rendszerben (A lengyel példa)*, 1987, <http://2010-2015.miniszterelnok.hu/attachment/0017/szakdolgozat.pdf>.

33 Lásd például a következő cikket: GOMBÁR, Csaba, „Hova lett a hegemonia?”, *Népszabadság*, 2009. május 23., <http://nol.hu/archivum/20090523-hova lett a hegemonia -334054>.

34 Lásd például: „Ki az az Antonio Gramsci és miért kell beszélünk róla?”, *Új Egyenlőség*, 2018. január 26., <http://ujegyenloseg.hu/ki-az-az-antonio-gramsci-es-miert-kell-beszelnunk-rola/>.

A magyar jobboldalon valószínűleg ez a reflexió előbb történt meg, mivel Orbán Viktor már a nyolcvanas években – az említett szakdolgozatához – olvasta Gramsci *Új fejedelem* című munkáját, és tisztában lehetett azzal, hogy az uralom fenntartása szempontjából kulcsfontosságú dolog az a hegemonia, amely alapvetően az uralkodó osztály értékeit képviseli, de a vezetettek is elfogadják.

Ebben a keretben értelmezhető és értelmezendő Orbán és a Fidesz lassan három évtizedes erőfeszítése arra, hogy gazdasági és egyben kulturális háttérrel is teremtsen a Fidesznek, illetve tágabb értelemben a magyar konzervativizmusnak³⁵. A balliberális médiatúlsúly és a rendszerváltás utáni kommunista hatalomátmentés hosszú éveken keresztül megfogalmazott diskurzusa a Fidesz részéről szintén értelmezhető egy ilyen hegemonia-kritikus keretben.

Mindenesetre úgy tűnik, hogy az elmúlt években, különösen 2015 óta a jobbra tolódás jelensége, ez a folyamat, és a hegemonia tovább erősödött, nem utolsósorban a 2015-ben kitört migrációs válság örvén.

Ez a válság egyébként nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Orbán nemzetközi tekintélyét és elismertségét növelje. Az inkább liberálisnak számító *Politico* portál pár hónappal ezelőtt például azt írta, hogy Orbán megnyerte a migrációs vitát Európában³⁶, noha kevesen ismerik ezt el. Miközben a magyar ellenzéki folklór az, hogy Orbán Viktor kormányzatát megvetik és nem szeretik külföldön, a helyzet ennél sokkal árnyaltabb nemhogy az egyszerű választók,

35 Erről a tudatos politikai folyamatról, építkezésről – pontosabban annak bizonyos tényszerű és/vagy feltételezett részleteiről – Debreczeni József két könyve is eligazítja az olvasót: DEBRECZENI, József, *Orbán Viktor*, Osiris Kiadó, 2002., illetve DEBRECZENI, József, *A „szürke dominanciás”*, DE.HU Könyv Kft., 2016. Különösen érdekes a 2002-ben záruló Orbán-életrajz, amely egyrészt tárgyilagosan veszi végig a korai jobboldali intézményesedés folyamatát Orbán szemszögéből, másrészt mentes azoktól az ideológiai felhangoktól, amelyek Debreczeni későbbi munkáiban – így *A „szürke dominanciás”*-ban is – megjelennek. Mindenesetre fontos adalék, hogy Debreczeni szerint Orbán azért kritizálja Antall Józsefet, mert nem teremtette meg a jobboldal számára szükséges, sőt elengedhetetlen háttérintézményeket majdnem négy éves kormányzása alatt. Az Orbán-család személyes gazdagodása – bár nyilván nem független a fentiekől – a jelen elemzés szempontjából kevésbé érdekes.

36 BARIGAZZI, Jacopo, „Orbán wins the migration argument”, *Politico.eu*, 2017. szeptember 15., <https://www.politico.eu/article/viktor-orban-migration-eu-has-won-the-argument/>.

hanem az elitek szintjén is³⁷. Valószínű, hogy Orbán népszerűtlensége magasabb az európai elit köreiben, mint az egyszerű választók között, miközben a választók között is nyilván a jobboldalokon kereshetjük azokat, akik szimpatizálnak a magyar miniszterelnök karakterével és politikájával (nem véletlen, hogy 2015 óta Orbán angol nyelven is igyekszik kommunikálni, ami természetesen arra utal, hogy erre van is valamiféle igény).

Orbának ugyanakkor még az európai elit köreiben is van egyfajta vitathatatlan befolyása és tekintélye, amit még azok is elismernek, akik esetenként, vagy általában nem értenek a politikájával egyet. Ilyen az említett *Politico* portál is, amely 2016-ben Európa egyik legbefolyásosabb emberének nevezte a magyar kormányfőt³⁸, igaz, 2018-ban már Simicska Lajos került rá magyar részről a potenciálisan legbefolyásosabbak listájára³⁹.

Mindenesetre a migrációs válság örvén tény, hogy Európa jobbra mozdult, és ez is egy olyan valóság, amellyel a magyar baloldalnak foglalkoznia kell. Úgy tűnik továbbá, hogy Oroszország, illetve az orosz beavatkozási kísérletek is inkább favorizálnak jobboldali, esetleg populista – nacionalista kormányokat, politikusokat, mivel tőlük nagyobb eséllyel várható, hogy az egységes unió helyett valamiféle „egyszerű” gazdasági együttműködésben és nemzetállami szuverenitásban gondolkodnak. Ezt a szempontot is figyelembe kell vennie egy olyan országban a baloldalnak, amelynek a szomszédja gyakorlatilag hadban áll Oroszországgal.

A választási és népszavazási eredmények – beavatkozással vagy anélkül – az elmúlt években, egyelőre ezeknek a jobboldali, nacionalista, populista és ebből a szempontból az orosz érdekeknek is megfelelő erőknek az előretörését mutatják, mind az Egyesült Államokban,

37 Az ellenzéki politikusok nyilvánvalóan elsősorban a nyilvános, például európai parlamenti vitákból indulnak ki, továbbá elsősorban saját pártcsaládjuk képviselőivel, frakcióival, delegációival tárgyalnak, ahol Orbán nyilvánvalóan nem szívesen látott és nem támogatott szereplő. A nemzetközi választói szimpátiára értelemszerűen nincsenek konkrét és megbízható, uniós szintű adatunk, így csak anekdotikus szempontok (online hozzászólások, az Orbán melletti esetleges szimpátiatüntetések, illetve személyes tapasztalatok) alapján tudunk következtetni a létére. Azonban az online hozzászólások jelentőségét óvatosan kell kezelnünk, főleg azóta, amióta a nemzetközi politika is megismerkedett a „troll-farm” fogalmával.

38 *The 28 people from 28 countries who are shaping, shaking and stirring Europe: Class of 2016*, <https://www.politico.eu/list/politico-28/>.

39 *The 28 people who are shaping, shaking and stirring Europe*, <https://www.politico.eu/list/politico-28-2018-ranking/>.

mind pedig Európában (Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Ausztria stb.). Ez alól az egyik fontos kivétel Franciaország, ahol azonban Emmanuel Macron győzelme inkább volt köszönhető republikánus ellenfele (François Fillon) korrupciós ügyeinek és a Le Pen-elnökségtől való félelemnek, mint a saját jogon szerzett támogatottságának.

Magyarország ebben a bizonytalan környezetben mozog. A 2008-as válság bizonytalanságot hozott. Az euróválság bizonytalanságot hozott. A migrációs válság bizonytalanságot hozott. Ráadásul Vlagyimir Putyin egyik tartós stratégiai célja is az, hogy tartós bizonytalanságot teremtsen Európában és az Egyesült Államokban, hogy a nyugati modell ne legyen alternatíva, ne legyen vonzó az oroszok számára⁴⁰.

Ez a sok oldalról támadó bizonytalanság azonban az európaiak egy részében is az erő és a stabilitás utáni vágyat éleszti fel. Ezt a vágyat az olyan erőskezű vezetők, min Orbán, kiszolgálják, az olyan gyenge ellenzékek pedig, mint a magyar, nem.

Így aki Orbán Viktor helyére pályázik, annak képesnek kell lennie felmutatnia valamiféle erőt és tekintélyt: a magyar miniszterelnökről a választónak – a tájékozottabb választónak különösen – minimum el kell hinnie, hogy képes az ország erőskezű vezetésére, s egy európai tanácsi ülésen vitába száll akár a német kancellárral, akár a francia elnökkel⁴¹.

GYAKORLAT

Javaslatok a magyar baloldaliak számára a kulturális jobbra tolódás ellensúlyozására

40 Erről a putyini stratégiai célról is szól a következő két videó: „Így lett Magyarország az új hidegháború egyik főszereplője”, *444.hu*, 2018. március 14., <https://444.hu/2018/03/14/igy-lett-magyarorszag-az-uj-hideghaboru-egyik-foszereploje>. Továbbá: „Ömlenek az álhírek Moszkvából, és beszivárognak a magyar nyilvánosságba”, *444.hu*, 2018. március 21., <https://444.hu/2018/03/21/omlenek-az-alhirek-moszkvabol-es-beszivarognak-a-magyar-nyilvanossagba>.

41 A magyar politikai kultúrában a mai napig hagyománya van az „erőskezű” vezetőknek, például Kádár János kultuszának. Vö. MEDIÁN, *A 20. század értékelése*, 1999. április 29., <http://www.median.hu/object.75f7c814-dc6e-4309-b2d5-43c0a8ab2da0.ivy>. és DeDi P., “Kádár zsírját nyögi a magyar”, *Index.hu*, 2012. május 25., http://index.hu/belfold/2012/05/25/kadar_zsirjat_nyogi_a_magyar/.

- Igyekezzenek egységet és cselekvőképességet mutatni. A választónak nem vonzó a belső viták kitergetése, mert az erőtlenséget sugall.
- A vezető (a miniszterelnök-jelölt, a pártelnök) igyekezzen erőt, döntésképeséget sugározni, akkor is, ha a meghozott döntések nem egyszemélyi, hanem testületi döntések. Ezért volt hasznos lépés például az árnyékkormány létrehozása Karácsony Gergely részéről, mivel elkezdte a „kormányzás” és a „döntés” szavakat hozzáköttni a személyéhez, illetve az ellenzékhez. Az információ – fentebb javasolt – ismétlése, illetve az erős kéz demonstrálása viszont már elmaradt.
- Sokszor a rossz döntés is jobb, mint a döntés elmaradása (aki kormányozni akar, nem lehet „tutyimutyi”, kormányon ugyanis nincs tartózkodási opció, és ezt a választó is tudja).
- A vezető (a miniszterelnök-jelölt, a pártelnök) küldjön olyan – bizony, populista – üzeneteket, amelyek azt sugallják, hogy az illető esetenként – a választók igényeinek és érdekeinek kiszolgálása érdekében – szembemenne a szakértőkkel, a gazdaság szereplőivel, s különösen a nemzetközi partnerekkel (vagyis „az elittel”, „a kisember” védelmében). Ez jellegzetes populista eszköz, és hatásos.
- A vezető (a miniszterelnök-jelölt, a pártelnök) nehéz ügyek dolgában is sugallja azt, hogy meg lehet azokat oldani, csak politikai akarat kell hozzá (ezt voluntarista, akartelvű hozzáállásnak nevezik).
- A szótárból tehát kitakarítandó a „nem lehet, mert...” kifejezés. Ugyanakkor a nehézségekről és az akadályokról őszintén kell szólni a választóhoz, csökkentve a populista mozgásteret az ellenfelek számára.
- Az esetleges rossz döntés később korrigálható, sőt, korrigálandó – Orbán Viktor is így tesz; sosem áll bele a rossz döntésbe, hanem visszakozik (vö. vasárnapi boltzár, olimpia).
- Ezzel ellentétben a baloldal volt, van, hogy nem végzi el ezt a politikai korrekciót, és fejfel megy a falnak, ami természetesen súlyos politikai hiba (lásd például háromigenes, ún. szociális népszavazás esetét).

A szociáldemokrácia válsága: a gazdasági szempont

A 2008-as nagy gazdasági válság után a nyugati baloldal ajánlata szinte tökéletesen süket fülekre talált, és a középosztály félelmeiből elsősorban a jobboldal pragmatizmusa (és esetenként populizmusa) profitált, kivéve a két súlyos pénzügyi válsággal és megszorításokkal küzdő tagállamot, Spanyolországot és Görögországot, ahol a később kialakuló euróválság miatt a baloldali populizmus tudott profitálni a helyzetből (de csak Görögországban annyira, hogy kormánypárttá válhasson a radikális baloldali Sziriza).

Az Egyesült Államokban 2008-ban szintén a demokraták jöttek ki győztesen a válságból, ugyanakkor a jobboldali populisták Tea Party mozgalom megjelenése, illetve a 2016-os Trump-féle populisták előretörése mellett figyelemre méltó a baloldali populizmus megjelenése is, például az Occupy Wall Street formájában (a már idézett Jan-Werner Müller és Cas Mudde definíciói alapján vitatható, hogy Elisabeth Warren vagy Bernie Sanders mennyire tekinthető baloldali populistának, mivel a két szenátor nem antipluralista, „csupán” elitellenes).

Mindenesetre komoly probléma az európai szociáldemokrácia számára, hogy a piac válságából („pénzügyi válság”) az állam belépése és válságkezelési zsebbe nyúlása után rövid úton az állam válsága lett („adósságválság”). Keynes végül Hayek segítségére sietett, aztán utóbbi köszönetképpen előbbire mutogatott (persze itt csak a politikai helyzet észleléséről beszélek, és nem a tényekről – az amerikai válság okait vizsgáló kétpárti bizottság például világossá tette, hogy a pénzügyi válság kitörésében a piac éppúgy felelős, mint a gyakran kifejezetten társadalmi – értsd: ingatlanulajdonlási, szociális – szempontokat érvényesíteni kívánó állam, úgy szabályozási, mint ellenőrzési szempontból⁴²).

Akárhogy is, a percepció mégis sokszor az, hogy az állam a fegyelmezetlen, az államnak van a válság maradványaival, a hiánnyal és az államadóssággal feladata – és nem a piacnak. A probléma még a Sziriza és Alekszisz Ciprasz kormánya esetében is látszódott, amikor

42 *Conclusions of the Financial Inquiry Commission*, http://fcic-static.law.stanford.edu/cdn_media/fcic-reports/fcic_final_report_conclusions.pdf. Továbbá: „Elkerülhető lett volna a válság?”, *Népszava*, 2011. január 28., <http://nepszava.hu/cikk/388430-elkerulheto-lett-volna-a-valsag?print=1>.

fordulatot volt kénytelen végrehajtani, vagy amikor olyan ikonikus figurák hagyták el a kabinetet, mint Janisz Varufakis, aki egyébként 2019-ben saját radikális baloldali páneurópai pártja élén indul az EP-választáson⁴³.

A nyugati baloldal 2008 óta éppúgy nehezen érti a kortárs társadalmi folyamatokat, ahogy a magyar baloldal is harcol velük. A kapitalizmuskritika és a jóléti állam ígérete önmagában már nem izgalmas a választók számára, sőt, gyakran kifejezetten gyanakodva tekintenek rá, mert nem biztosak abban, hogy elegendő forrás áll rendelkezésre az ígéretek teljesítéséhez egy adósságválság (azaz egy pszichológiai, bizalmi válság) kellős közepén.

A nyugati baloldal nem értette meg azt sem, hogy a globalizáció korában **egy teljesen új politikai törésvonal kialakulásával állunk szemben, amely már rég nem pusztán gazdasági természetű.**

Rég nem (csak) arról van szó, hogy ki mit kap, hogy az illető munkás, vagy nem, hogy a politikai klientúra tagja, vagy nem. Vagyis visszatérünk ahhoz a problémához, ami kétségkívül hatalmas a gazdasági kérdésekre hagyományosabban inkább fókuszáló baloldal számára: a **kultúra problémájára.**

Az elmúlt években megnőtt az „újfajta kulturális témák” jelentősége. A baloldal azért nem vette észre – vagy csak nehezen – ezt a változást, mert az új törésvonalhoz kapcsolódó új kulturális témák részben kapcsolódnak a hagyományos gazdasági vitákhoz is (hegemónia, gyarmatosítás, adósság, források, gazdasági globalizáció stb.). A jóléti állam és az újraelosztás ígérete sokszor már nem olyan szép, ha „ők” is részesülnek belőle, és nemcsak „mi”.

43 OLTERMANN, Philip, „Yanis Varoufakis launches pan-European leftwing movement DiEM25”, *The Guardian*, 2016. február 10., <https://www.theguardian.com/world/2016/feb/10/yanis-varoufakis-launches-pan-european-leftwing-movement-diem25>.

SMITH, Helena, „Greek ex-minister Yanis Varoufakis launches political party”, *The Guardian*, 2018. március 26., <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/26/greece-ex-minister-yanis-varoufakis-launches-political-party>.

A most alakuló új törésvonal két oldalán **a lokalitás és az integráció**; a lokalitás és a globalizmus; az őslakos és a bevándorló; a saját kultúra és az idegen kultúra; a nyugati létmód és a multikulturalizmus; a nacionalizmus és az internacionalizmus; a közösségi lét és az egyéni jogok ellentétei állnak. És ami még ennél is fontosabb, ez a törésvonal és ezek a témák átszelik a hagyományos szavazóbázisokat, jobb- és baloldalon egyaránt, azaz beleharapnak a régi nagy néppártok – így a szocialista és szociáldemokrata pártok – testébe.

Nem arról van szó tehát, hogy a nyugat válságban van. Arról van szó, hogy a nyugat politikai világa változásban van, most éppen nagyon látványosan – és ennek a változásnak a valódi természetét a baloldal még nem érti tökéletesen.

A jobboldal – érthető okokból – ezt a szerte Európában zajló változást ezerszer jobban felismerte, mint a baloldal. Hogy tudatosan, vagy választási technika gyanánt, ezen a ponton mellékes: a lényeg, hogy a mérsékelt és a radikális jobboldal ügyesebben válaszol erre az új politikai megosztottságra. Ezért lehetnek a nemzeti populizmusok ennyire sikeresek, és itt nemcsak a hagyományos szélsőjobboldali nemzeti populizmusokra gondolok, hanem a Nicolas Sarkozy- és a David Cameron-féle mérsékelt populizmusokra is, amelyek igyekeznek kiszolgálni azokat, akik a törésvonalnak azon az oldalán vannak, amelyre a „lokalitás” van címkézve, vagy éppen amelyekre a „mi” szócska van felírva.

Az európai baloldal viszont annyira ragaszkodik a szokásos eszmei kereteihez, hogy nehezen néz mögéjük (mint például François Hollande 2012-ben, az uniós fiskális paktum újratárgyalásának be nem tartott ígéretével), nem ismeri fel, hogy milyen fontos dologra tapintott rá, és hogy hosszú távon milyen nagy jelentőséggel bírhatna a felismerése (érdekesség, hogy a centrista, sőt, sokszor globalistának tartott Emmanuel Macron felismerte viszont a politikai problémát, amikor nekitámadt a kiküldött munkavállalók „szociális dömpingjének”, és mindent megtett azért, hogy a keleti tagállamok számára kedvezőtlen módon, tulajdonképpen protekcionista irányban változzon meg a vonatkozó irányelv).

Mivel az európai baloldal nem igazán érti a nyugati társadalmi folyamatok valós – tehát részben kulturális – természetét, a válasza részleges.

KULTÚRA VAGY GAZDASÁG? VAGY ÉS?

A Harvard kutatója, Pippa Norris egy Ronald Inglehart-tal közösen írt, s rendkívül fontos tanulmányban feltette a kérdést, hogy a populisták támogatása, támogatottsága a transzatlanti világban elsősorban gazdasági vagy elsősorban kulturális okokra vezethető vissza. A szerzők, miközben maguk is elismerték, hogy a két ok között interakció lehet, arra jutottak, hogy a kulturális tényezők sokkal konzisztensebb módon jelzik előre a populista szavazatot és támogatást, mint a gazdasági tényezők⁴⁴.

Ez fontos üzenet és szempont, hiszen erősíti azt a tézist, hogy a – folyamatosan támogatottságot veszítő – **baloldal számára nem egyszerűen gazdasági válaszok keresése a feladat, hanem bizonyos kulturális válaszok megtalálása is. Norris és Inglehart munkája konklúziója tulajdonképpen azt üzeni, hogy ha a baloldal előre akar jutni és választásokat akar nyerni, akkor a kulturális mezőben kell megoldásokat találnia**⁴⁵.

A baloldalon ma is előfordulnak beszélgetések arról, hogy tulajdonképpen a „kulturális kérdések is gazdaságiak-e”, ugyanakkor a kulturális kérdések predominanciája mintha nehezen elfogadható tézis lenne⁴⁶.

44 Mint írják, kulturális és értékbeli okok miatt az idősebbek, férfiak, a vallásosak, és az etnikai többséghez tartozók érezhetik a leginkább úgy, hogy idegenek számukra az országuk uralkodó értékei: „Overall we conclude that cultural values, combined with several social and demographic factors, provide the most consistent and parsimonious explanation for voting support for populist parties; their contemporary popularity in Europe is largely due to ideological appeals to traditional values which are concentrated among the older generation, men, the religious, ethnic majorities, and less educated sectors of society. We believe that these are the groups most likely to feel that they have become strangers from the predominant values in their own country, left behind by progressive tides of cultural change which they do not share”. NORRIS, Pippa és Ronald F. INGLEHART, „Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash”, Faculty Research Working Paper Series, 2016 augusztus, <https://research.hks.harvard.edu/publications/getFile.aspx?Id=1401> , pp. 4-5.

45 Norris és Inglehart ugyanis úgy látja, hogy ha a populisták támogatottsága kulturális okok miatt növekszik, akkor az alátámasztó gazdasági okok megváltoztatásával sem lehet annak elejét venni, hogy a közeljövő politikáját – a korosztályos különbségek miatt – kulturális témák határozzák meg: „If the cultural backlash argument is essentially correct, then this has significant implications; the growing generational gap in Western societies is likely to heighten the salience of the cultural cleavage in party politics in future, irrespective of any improvements in the underlying economic conditions or any potential slowdown in globalization”. U.o., p. 31.

Egyetértek azzal, hogy a kulturális és gazdasági kérdések között van interakció⁴⁷. Tudjuk például, hogy a gazdasági egyenlőtlenségek – bizonyos jóléti szint felett – bizonyos kulturális ügyekre hatással vannak és lehetnek. A nagy gazdasági különbségek például anómiás jelenségekhez vezetnek (abortuszok, öngyilkosságok száma, pszichés megbetegedések, elhízás, bűnözés mértéke, droghasználat); kimutatta ezt például Kate Pickett és Richard Wilkinson fontos, *The Spirit Level* című munkájában⁴⁸.

Természetesen ezeket a szempontokat egy baloldali pártnak figyelembe lehet és figyelembe is kell vennie, ugyanakkor a kulturális kérdések dominanciájának az ügyét nem lehet megkerülni.

A nyugati baloldal helyzete ebben a megújulási kérdésben annyiban talán nehezebb is, mint a közép-európai és keleti baloldalaké, hogy ezek a pártok tényleges és valós kulturális konfliktusokkal küzdenek az elmúlt évtizedek bevándorlása okán és révén, másrészt nincsenek hozzászokva a másoláshoz és a követéshez úgy, mint a magyar baloldal, amely szereti figyelni és követni a mintákat – amelyekről ezen anyag elején megállapítottuk, hogy jelenleg nem állnak rendelkezésre.

A magyar baloldal most tehát nem tud hova nézni. Most hazai, tősgyökeres magyar baloldali innováció kell. Szokatlan dolog ez a magyar baloldal számára. A jelen helyzetben már az egy

46 Ebből a szempontból rendkívül érdekes a *Social Europe Journal* 2017 tavaszi, 11. száma, melynek alcíme *Understanding the Populist Revolt* volt. A számban nemcsak az említett Norris/Inglehart-tanulmányra van egy utalás, hanem több alkalommal is taglalják a szerzők, hogy a populisták gazdasági vagy kulturális okokból, esetleg a kettő kombinációja miatt sikeresek. A kulturális tézis széles körű elfogadása nem érződik a számban, a probléma felvetése viszont igen.

47 Fontos megemlíteni, hogy csírában erről már folynak izgalmas viták Magyarországon és a magyar baloldalon is. Vagyis arról, hogy ez az interakció mit jelent és milyen formában jelenik meg. Lásd például: KOVÁTS, Eszter, „Az igazságosság dilemmái a kultúrharok korában”, *Új Egyenlőség*, 2018. január 9., <http://ujegyenloseg.hu/az-igazsagossag-dilemmai-a-kulturharok-koraban/>.

48 PICKETT, Kate és Richard G. WILKINSON, *The spirit level. Why equality is better for everyone*, Penguin, 2010.

hatalmas dolog lenne, ha a magyar baloldal erői eljutnának arra a felismerésre, hogy egyedül vannak a problémájukkal, éppen azért, mert mindenki más is ugyanazzal a problémával küzd!

Új törésvonalak: valahol és bárhol

A globalitás-lokalitás törésvonal – a diskurzusok szintjén legalábbis már egészen biztosan – Magyarországon is komoly relevanciával bír. Ezért a magyar baloldalnak is reagálnia kell az új törésvonalra – ráadásul úgy, hogy a magyar baloldal pártjai, vagyis az a politikai tábor, amelyet ellenfelei nem alaptalanul „balliberális tömbnek” neveznek, jelenleg automatikusan a törésvonal „globalitás” oldalán helyezkedik el. Ez sok szempontból természetes jelenség, hiszen mind a szocializmusnak, mind a liberalizmusnak van egy történetileg kimutatható nemzetközi, univerzális jellege.

Azt kell megérteni, hogy ezt az univerzalizmust most kihívás érte a nemzetállam és a nemzetállamon belüli lokalítások oldaláról úgy, hogy ez a probléma most először politikai törésvonalaképző erő is lehet szerte Európában. A migrációs válság 2015 óta gondoskodott a folyamat gyorsulásáról.

A jelenségnek egyelőre nincsen elismert és átfogóan megfogalmazott definíciója sem, nemhogy konszenzus az értelmezésében. Az elemzők, a politikusok és a politikatudósok is most keresik, hogy hol ragadják meg az új törésvonalakat, hogy mi a fő jellemzőjük. Ugyanakkor készült máris egy-két nagyon érdekes és hasznos munka, amelyre érdemes figyelniük. Ezek közül most David Goodhart fontos és friss (elsősorban a Brexithez köthető, de transzatlanti kontextusban alapvetően értelmezhető) munkáját emeljük ki, melynek címe: *The Road to Somewhere. The Populist Revolt and the Future of Politics*⁴⁹.

49 GOODHART, David, *The Road to Somewhere. The Populist Revolt and the Future of Politics*, Hurst & Company, London, 2017. Az alfejezetben a továbbiakban nem jelzem külön, hogy melyik idézett gondolat honnan (melyik oldalról) származik, hiszen az egész fejezet célja a kötet mondanivalójának bemutatása. Idézőjeleket sem feltétlenül használok, azt azonban világossá teszem, hogy melyik gondolat származik tőlem, és melyik Goodharttól.

A munka célja, hogy az új törésvonalak kontextusába helyezze a populista fordulatot, amely a 2010-es évtized jellemzője.

Az itt bemutatandó könyv, esszékötet egy helyenként vitatható, de nagyon izgalmas és vitára érdemes keretben értelmezi ezt a törésvonalat: a Bárhol és a Valahol attitűdű csoportok, választók értékrendje szerint. A fő érv az, hogy az elmúlt két-három évtizedben a képzett, elsősorban egyetemet végzett, mobil, az identitását szakmai sikereihez és tudásához kötő, az elitet egyre inkább adó Bárhol csoport értékei érvényesültek a legtöbb dologban, miközben az identitását inkább természetes adottságokból (lakhely, nem, nemzet, egyéb közösség...) építő Valahol csoport – sokszor számbeli többsége ellenére – is azt látta, hogy az elitek nem reagáltak a biztonság iránti igényeire, és nem kapott politikai elismerést az identitása. Mivel a szerző szerint a globalizáció nem megállíthatatlan és feltartóztathatatlan folyamat, támogatóinak politikailag meg kell indokolnia, hogy a globalizáció végül is miért jó.

Előrebocsájtom, hogy a kötet egyik alapvető érve az, hogy a baloldal a kultúra és identitás dolgában (identitáspolitikája ellenére is!) elveszett, és nem érti meg azt, hogy a Valahol csoport akkor „réved a múltba”, ha úgy érzi, korábban jobban elismerték, megbecsülték stb., s bizony előfordul (Brexit), hogy a **nagyobb politikai elismerésért vagy mozgásterért anyagi érdekei ellen is szavaz**. Ez érthető, és véletlenül sem irracionális dolog: vagyis a polgár nem hülye, hanem mérlegel, sorrendet állít fel a számára fontos kérdések között, ha nincsen olyan opció, amely minden téren egyszerre kiszolgálja az igényeit.

Bár a kötet alapvetően az Egyesült Államokra, Nagy-Britanniára és brit felmérésekre, a Brexit háttérre koncentrál, néhány elemzői megállapítása Magyarországon is érdekes lehet és magyarázhatja a folyamatokat. Magyarországon ugyanis az elmúlt három évtized – más keretben – de ugyancsak az integráció, a globalizáció, a „csatlakozás”, a felzárkózás stb. jegyében telt, s lehet úgy érvelni, hogy ezek olyan Bárhol célok, amelyeknek az eredményeiből a Valahol csoport nem tudott profitálni. Utóbbiak lehetnek azok, akik csalódtak a liberalizmusban és a baloldalon, amikor azt érezték, hogy az ő lokális, közösségi értékeiket ezek a politikai erők nacionalizmusnak, vagy retrográd nézetrendszernek bélyegezték („a liberális gőg” létezése ma is gyakori jobboldali kritika Magyarországon).

A szerző, David Goodhart (a Prospect alapító szerkesztője) egyébként a Blair-korszakban a Labour támogatója volt, s később vált szkeptikussá a nyitottság „kritikátlan” politikájával kapcsolatban (ami brit viszonylatban elsősorban a brit munkaerőpiac azonnali és feltétel nélkül megnyitását jelentette az újonnan csatlakozott keleti tagállamok és munkavállalói, így a magyarok előtt is). A kötet kritizálja az Európai Unió szupranacionális reformját, az uniós állampolgárság fogalmát, a szabad mozgás újraértelmezését (személyek vagy dolgozók rendelkeznek e joggal? - boncolgatja), és még sok mást is.

Úgy véli, hogy az EU azáltal, hogy elutasítja a mérsékelt nacionalizmust, táplálja az erőszakos nacionalizmust. A szerző tehát vitatható, vitatandó és nagyon fontos megállapításokat tesz, már csak azért is, mert abból az „Európa-barát” pozícióból indult, amelyben a mai magyar baloldal is található. A kötet egyébként tartalmaz olyan megállapításokat, amelyek közvetlenül Orbán Viktorra vonatkoznak.

IZGALMAS ÉS VITÁRA ÉRDEMES ÁLLÍTÁSOK GOODHART KÖTETÉBŐL ⁵⁰

- A Valahol identitású emberek ritkán migránsellenesek, de a tömeges bevándorlást ellenzik (*tehát a kettő nem ugyanaz – SEP*), és nagyobb hangsúlyt fektetnek az integráció szükségességére. Prioritást inkább az állampolgárnak adnak, mint az idegennek, illetve nem kezelik a kettőt egy szinten, annak ellenére, hogy a nemzetközi jog sokszor ezt teszi.
- A tömeges bevándorlás nehezítette az „őshonos” alacsony státuszú emberek megbecsültségének a növelését Nagy-Britanniában (*ezt a nagyon fontos problémát / érvet a baloldal még csak meg sem vitatta Magyarországon 2015-ben, amikor a téma napirenden volt, pedig a bevándorlás akár egy lefelé tartó bérversenyt is okozhat, ami értelemszerűen baloldali és szakszervezeti szempontból problémás lehet. A vita szükségessége független attól, hogy egyébként éppen az adott pillanatban hányan kívánnak Magyarországra jönni vagy itt maradni, hiszen ez egy*

50 Vö. előző lábjegyzet.

elvi kérdés – SEP).

- Migrációs téren a baloldal univerzalizmusa és a jobboldal „nincs olyan, hogy társadalom” individualizmusa ugyanoda vezet: a társadalom egyfajta széteséséhez. A távoli országokból érkező migráció ugyanis negatív hatással lehet a társadalmi tőkére, mivel csökkenti a bizalmat és a közelség érzését az emberek között.
- Az ember akkor válik intoleránssá, amikor veszélyben érzi a csoportja biztonságát. Az alaptól intoleránsak még intoleránsabbak lesznek, ha „parádézunk” előttük a különbözőséggel (*feltételezem, hogy itt a szerző nem egy-egy tüntetésre gondol, hanem valami rendszerszintűre - SEP).*
- Óvatosabbnak kell lennünk a terminológiákkal: a félelem az ismeretlentől nem ugyanaz, mint az idegen gyűlölete.
- A gazdag országoknak van morális kötelessége a szegényebbekkel és a szenvedőkkel szemben, de ezt a kötelességet nagyon sokféleképpen lehet teljesíteni, s a bevándorlás csak az egyik lehetséges út (*a menekültjog kapcsán előkerülő megállapítás - SEP).*
- Az hogy, minden ember egyenlő, az emberek elfogadják, és tény. De ez nem jelenti azt, hogy minden emberrel szemben azonosak a kötelességeink.
- **A nemzeti identitásnak „beépített szociáldemokrata” elfogultsága van** (kötelesség a mieink felé). Az állampolgár és a nem állampolgár itt a választóvonal.
- **Az egyik ember joga (pl. szociális joga) egy másik ember kötelességére épül a társadalomban, nemzeti szinten (pl. adózás). Az univerzális emberi jogok kérdése ezért nehézkes a gyakorlatban.**
- Aki az ész hangjaként lép fel, az a megvetés hangján szól.
- A liberalizmusnak nagyobb érzelmi intelligenciát kell mutatnia, és törekednie kell a legkisebb előnyöket kapók meggyőzésére is.
- Az európai szociáldemokrácia problémája, hogy a társadalmi igazságosság nemzetre alapuló elve és a nyitottság szembekerültek egymással.
- Létezik decens populizmus: ez a decens populizmus elismeri a kisebbségi és melegjogokat, de elutasítja a tömeges migrációt és Nagy-Britannia esetében az EU-tagságot. Ez egy kevésbé koherens nézetrendszer, mint a progresszív individualizmus.

- „A populizmus az új szocializmus”. A mérsékelt pártok hibája, hogy a Valahol igényeket nem csatornázták be, miközben a populisták legitim igényekre válaszolnak.
- **A baloldal csak a gazdasági kiábrándulás mentén tud mobilizálni, az olyan politikusok, mint Donald Trump viszont a kulturális („idegenség”, túl sok migráns) kiábrándulás mentén is. Jeremy Corbyn gazdasági populista, de kulturális ügyekben szélsőségesen „Bárho!”.** (Ez kiemelten fontos kérdés lehet a baloldal sorsa szempontjából, főleg, ha tudjuk, hogy a kulturális kérdések mennyire fontosak lettek a XXI. század eleji választói döntésekben - SEP)
- A kisebbségek befolyása és a növekvő kisebbségi szavazatarány a baloldalon tovább idegeníti el munkásosztály Valahol értékeket követő tagjait (közben a jól beilleszkedő kisebbségek előfordul, hogy már gazdasági érdek alapján szavaznak, s nyitottak a jobboldalra is).
- Amikor Tony Blair kormányra készült, még beszélt a Valahol emberekhez, elsősorban szigorú bűnüldözést ígérve. Ez aztán kikopott a diskurzusból.
- Goodhart idéz egy másik szerzőt, aki felvet egy logikai problémát: ha a nemzetállam illegitim bigottság, akkor a nemzetállami keretek között működő demokrácia és jóléti állam is az?
- Az amerikai elnökválasztás Obama és Clinton demokratáit utasította el (liberális városiak és a kisebbségek koalíciója). Trump szólt az alacsony státuszú fehérekhez, elismerte, hogy speciális érdekei és értékei vannak.
- A baloldali középosztály és a baloldali munkásosztály prioritásai sosem voltak azonosak, mostanra viszont az érdekeik sem azonosak, a két csoport értékrendjében nagyon messze került egymástól.
- A „bármilyen lehetsz” egyenlőségelvű mítosza sokak számára nem mindennapi valóság.
- A Valahol értékrendet valló emberek elfogadják a megkülönböztetést, ha igazságosnak tartják (pl. érdem alapján).
- A modern kapitalizmus aktuális problémái nemcsak gazdaságiak, hanem pszichológiaiak is. Mindig lesznek olyan emberek, akik a rutint és az ismertet jobban szeretik, mint az újdonságot és a bizonytalanságot.
- Könnyebben elfogadják az emberek a változást, ha a vezetők legalább elismerik,

hogyan a változásnak hátrányai is vannak.

- A helyi politika megerősítése sokat segíthet a Valahol értékrendet valló emberek politikai felemelésében.
- A társadalom egyik fele mindig a társadalom alsó fele lesz.
- Nemcsak relatív mobilitás létezik (valaki lecsúszik, valaki felemelkedik), hanem abszolút mobilitás is (utóbbi esetben nem helycsere történik, hanem az emberek együtt felfele haladnak a gazdasági körülmények változása okán).
- A Bárhol elitek gyakran beszélnek a családformák egyenlőségéről, de azért konzervatív életet élnek, miközben az alacsony státusúak konzervatív családra vágnak, de alternatív családformákban élnek.
- A nők nem egységes blokkot alkotnak, a nőpolitikát is az „elit-nők” igényei alakítják (pl. munka és magánélet összeegyeztetése). Az emberek nem akarják visszaállítani a férfiuralmat, elismerik a nők és férfiak egyenlőségét, de sok szempontból ragaszkodnak a hagyományos nemi szerepekhez olyan értelemben, hogy kölcsönös függőségre vágnak. Ugyanakkor a hagyományos családmodell támogatása nem kell, hogy automatikusan más családformák kirekesztéséhez, megbélyegzéséhez vezessen.
- A szerző úgy véli, hogy a Bárhol politika a várost, a Valahol politika pedig elsősorban a vidéki városokat és a vidéket jelenti, és itt név szerint említi Putyint, Erdogant – és Orbán Viktort, akit Budapest nem szeret, az ország többi része igen.
- Ha a decens populisták érzelmeit és érdekeit nem képviseli senki, az olyan politikai kataklizmákhoz vezet, mint a Brexit.

A fő érv tehát az, hogy egy képzett, a képzettségi, szakmai identitását minden körülmények között megőrző elit értékei túlságosan érvényesültek a politikában az elmúlt évtizedekben, míg a helyhez és közösséghez kötődő, kevésbé mobil emberek identitását, értékeit stb. kevésbé ismerte el a politika. Ez *mutatis mutandis* az 1990 után gyorsan liberalizálódó, a globális gazdaságba nyitottan és alaposan beilleszkedő Magyarországra is igaz.

A helyhez és közösséghez kötődő emberek igényeinek az elismerése a gyakorlatban azt jelenti, persze, hogy a politikának jobban kellene figyelnie arra, hogy mit akarnak az emberek (és nem egyszerűen azt kell figyelnie, hogy absztrakt, ideológiai, gazdasági stb. síkon mi a helyes vagy kívánatos). Vagyis, sikeresebb lehet jobban kiszolgálni és kevésbé kioktatni a választót, vagy legalább őszintén elmagyarázni neki, hogy bizonyos döntések ha közvetlenül nem is jók neki, miért jók az országnak. A goodharti kimondott üzenet az, hogy nem érdemes tagadni a választót érő veszteségeket.

Az igényekre mért politikai termékfejlesztés hiányát, mint problémát a baloldalon egyébként régóta ismételtetik az elemzők, különösen Tóth Csaba, aki a doktori disszertációját is ennek a témának szentelte⁵¹. Tóth szerint az MSZP egy totálisan problémás márka a politikai piacon. Persze ezt józan ésszel is ki lehet találni, de az alapos elemzés sem mond mást. Az MSZP mint márka 2002 és 2010 között lejáratódott, saját kormányzati teljesítménye, a korrupciós ügyei, a világgazdasági válság, és persze az ellenfelek ügyes politikájának köszönhetően. **Az MSZP ma nem szolgál ki akkora választói igényt, mint korábban, és nem is tesz rá komolyabb kísérletet, hogy úgy fejlesszen „terméket”, hogy az érdemi „piaci” igényekre válaszoljon.**

Azonnal felmerül azonban a kérdés, hogyha egy párt – különösen a változásra, változtatásra, haladásra felelködött baloldal – kritikátlanul kiszolgálja a tömegigényeket, akkor önmaga marad-e, megőrzi-e az identitását, értékrendjét? Ez jogos kérdés, azonban az igények bizonyos téren való kiszolgálása nem zárja ki a választó „nevelését”, oktatását bizonyos más területeken, illetve olyan változtatások bevezetését, amelyekre előzetesen sikerült megszerezni a támogatást (például elmagyarázással, „pedagógiával”, ahogy a franciák mondják). Amiről itt problémaként szó van, az ugyanis a dogmatikus „minden téren megmondjuk neked, hogy mi jó neked”-attitűd, a népboldogítás, mely a baloldal egyik legnagyobb hibája volt a 2002-2010 közötti időszakban.

51 TÓTH, Csaba, *Marketingorientáció, pártrendszer és az MSZP támogatottságának összeomlása. A magyar pártrendszer 2004-2010 közötti változásának politikai marketing szempontú értelmezése*, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Doktori Iskola, 2011, https://www.ajk.elte.hu/file/POLDI_Toth_Csaba_dis.pdf.

A lényeg talán ez: **nem lehet a társadalom minden értékét egyszerre megváltoztatni, nem lehet minden területen kirántani a szőnyeget (a biztonságérzetet, az ismerőség érzését) az emberek lába alól.** Az emberek ugyanis biztonságra vágnak, s aki sok területen teremt kulturális és pszichológiai (!) bizonytalanságot (vagy aki gyakran bélyegzi meg, nézi le azokat, akik nem tudnak lépést tartani a változásokkal, akik például „nem versenyképesek”) az nemhogy támogatást nem tud szerezni az általa hasznosnak és jónak vélt változtatásokhoz, hanem veszít azokkal szemben, akik a biztonságot és az elvárások kiszolgálását ígérik.

Ha a fenti érveket elfogadjuk, abból az következik, hogy nem elsősorban ideológiai tisztításra van szükség a magyar baloldalon, hanem a magyarok igényeinek és vágyainak a jobb megismerésére, akkor is, ha azok a vágyak „nem tetszenek” ideológiai értelemben (előfordulhat ilyen helyzet, de a színházban a közönséget nem lehet lecserélni, annak kell játszani, aki jegyet vált). Ez a gondolkodási folyamat egyébként valamennyire elindult, hiszen olyan értékes kiadványok is készültek a témában, mint a Friedrich Ebert Stiftung és a Policy Solutions munkája, *A magyar álom*⁵².

Programot erre a tudásra kell építeni, és kiemelt pontokon korrigálni a baloldali-progresszív értékrend prioritásaival, óvatosan kezelve a társadalmi változás mértékét és sebességét. A baloldal egyik legnagyobb versenyhátránya a Fidesszel szemben az, hogy a Fidesznek naprakész mérései vannak arról, hogy a magyarok egyes kérdésekről mit gondolnak – aztán persze a Fidesz irányítja is a közvéleményt, nemcsak reagál rá. De ez már más kérdés. A baloldal se nem irányítja, se nem méri rendesen a közvélemény állapotát.

GYAKORLAT

javaslatok a magyar baloldaliaknak az új törésvonalakkal átalakuló környezetben való boldogulásra

52 BOROS, Tamás – LAKI, Gergely, *A Magyar Álom Milyen jövőt álmodnak a magyarok saját maguk és Magyarország számára?*, Policy Solutions – Friedrich-Ebert-Stiftung, 2017.

- A korábbiaknál óvatosabban szükséges a magyar társadalomban változtatásokat generálni. A reformok, változtatások egyszerre, egy időben ne terjedjenek ki egy-két fontos társadalmi területnél többre. Az óvatosság, a „mindent egyszerre hozzáállás” hiánya fenntartja az emberek biztonságérzetét.
- Az ideológiai megközelítés mellett szükséges a választói igények felmérése és részbeni kiszolgálása is.
- Ezzel egy időben bizonyos ügyekben (egy-kettőben) működhet a „pedagógia” is, vagyis a közvélemény irányítása, alakítása a baloldal által jónak, helyesnek tartott irányba.
- Szükséges megvitatni a nemzetállam és az újraelosztás viszonyát, megtartani azt a vitát, amelyre 2015-2016-ban nem került sor a baloldalon. A nemzetállam és az újraelosztás viszonyának a tisztázását a magyar baloldal sem spórolhatja meg.
- Bár a 2015-ös nagy migrációs hullám lement, és Magyarország láthatóan nem volt a migránsok célpontja, ha igazok azok a becslések, amelyek a következő évtizedekben több tízmilliós, sőt akár százmilliós klíma-migrációról beszélnek, nem lesz ez mindig így⁵³. A jogosult és kötelezett polgárok körének a meghatározása tehát nem elodázható feladat.

Minden bizonnyal az eredmény egy kevésbé liberális, kevésbé ideologikus, kevésbé koherens baloldal lesz – de sokkal versenyképesebb (hogy ide hogy lehet eljutni, arról később). Egy olyan baloldal lesz ez, amely lehetőséget kap arra, hogy bizonyos jól kiválasztott, és

53 A Világbank 2018. március 19-én megjelent jelentése szerint 2050-re akár 140 millió ember is lakhelye elhagyására kényszerülhet a klímaváltozás miatt – csak Latin-Amerikában, Dél-Ázsiában és a szubszaharai térségben: *Climate Change Could Force Over 140 Million to Migrate Within Countries by 2050: World Bank Report*, 2018, <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/19/climate-change-could-force-over-140-million-to-migrate-within-countries-by-2050-world-bank-report>. Ezek az emberek tehát országon *belüli* migránsok lesznek, de ez nem jelenti azt, hogy más régiókat nem érinthet a hullám: az erőforrásokért folyó harc komoly konfliktusokhoz vezethet, ami tovább növelheti a nemzetközi migrációt is: „On ne pourra plus dire qu'on ne savait pas" : 140 millions de personnes pourraient migrer d'ici 2050 à cause du changement climatique”, *Franceinfo.fr*, 2018. március 20., https://www.francetvinfo.fr/monde/europe/migrants/on-ne-pourra-plus-dire-qu-on-ne-savait-pas-140millions-de-personnes-pourraient-migrer-d-ici-2050-a-cause-du-changement-climatique_2665648.html.

kommunikációsan is alátámasztott progresszív céljait a gyakorlatban is megvalósítsa. Azaz kormányozzon és vezessen.

Új törésvonalak: a magyar helyzet (és a „balliberalizmus”)

A Jobbik és a Fidesz magyarországi sikere pontosan azt mutatja, hogy a globalitás-lokalitás törésvonal nálunk is érdemi relevanciával bír, főleg ami ennek a törésvonalnak a *par excellence* kulturális tematikáit illeti. A globalizációkritikus LMP limitált sikeressége viszont azt mutatja, hogy a téma kizárólagosan gazdasági aspektusaira nagypárti, választási győzelemre érett politikai identitást építeni egyelőre nem lehet. Ez komoly politikai kihívás a baloldalnak, hiszen a baloldali identitás sokszor elsősorban gazdasági, újraelosztási kérdésekre épül.

Csakhogy kizárólag a gazdasági kérdésekkel nem tudja megkülönböztetni magát a magyar politikában egyetlen párt sem, vagy legalábbis nagyon nehezen (gondoljunk arra, hogy a Jobbik, amely pártot egyesek jobboldalinak, mások radikális jobboldalinak, megint mások egyenesen szélsőjobboldalinak neveznek, az európai *béregyenlőség* hívószavával kampányol – mi ez, ha nem egyértelműen baloldali üzenet? És ettől a Jobbik baloldali párttá válik? Nyilván nem).

Mi ennek a jelenségnek az oka? A magyar politikában a rendszerváltás óta hagyományosan nagyobb jelentőségűek a kulturális kérdések, mint a gazdaságiak⁵⁴.

54 Vö. Körösnéyi András, Török Gábor és Tóth Csaba ír erről a baloldal számára nagyon fontos problémáról *A magyar politikai rendszer* című 2003-as kötetben: „A magyar politikai kultúra korábban említett homogenitására, valamint a politikai attitűdök és a pártválasztás közötti kapcsolat gyenge voltára legjobb példát alighanem a gazdaságpolitikai attitűdök szolgáltatják. A gazdaságpolitikai attitűdök – amelyek számos nyugati országban meghatározhatják a pártpreferenciát – terén ugyanis Magyarországon alig van különbség a két legnagyobb párt szavazótáborá között. Nem mondható el, hogy a baloldal vagy a jobboldal szavazói általában gazdaságpolitikailag bal- vagy jobboldaliak lennének. Pártválasztástól független általános tendencia, hogy míg 1990-ben a magyar választók körében a jobboldali gazdaságpolitikai attitűdök még viszonylag népszerűek voltak, 1990 és 1994 között jelentős változás – erőteljes baloldali fordulat – következett be (Tóka 1994). Míg 1990-ben még csak a szavazók 44, 1994-ben már 65 százaléka értett egyet azzal, hogy az állam törvények és rendeletek révén kontrollálja az árakat, s ez az érték 1998-ra nem változott. A gazdaságpolitikai

(Vagyis ezúttal nem Nyugat-Európa a *trendsetter*: ott most valami olyan történik, amit a magyarok már évtizedek óta megélnék.) A magyar választók gazdaságpolitikai elvárásai alapvetően baloldaliak, s ez természetesen alapvetően jó hír a baloldalnak. Ugyanakkor, mivel ezt a baloldali igényrendszert ilyen-olyan módon mindenki igyekszik kiszolgáltatni, az érdemi elkülönülést preferáló politikai verseny nem a gazdasági kérdések körül forog, hanem identitásbeli kérdések (nemzet, kereszténység, kulturális liberalizmus, bevándorlás) körül. Ez viszont – napjainkban – jobb hír a jobboldalnak, hiszen, ahogy azt Goodhart fent ismertetett munkájából is láthattuk, a kortárs kulturális kérdésekkel a jobboldal mintha könnyebben bírkozna.

Ami még ennél is súlyosabb, legalábbis a magyar kontextusban, az az, hogy az identitásbeli kérdésekben a liberálisok és a baloldaliak általában egyeznek, ez **magyarázza azt az egyébként paradox jelenséget, hogy a gazdaságilag baloldali szocialisták és a gazdaságilag inkább jobboldali liberálisok hogyan voltak képesek évtizedeken keresztül egy létező politikai közösséget alkotni („balliberalizmus”).**

Az egy más kérdés, hogy a Magyar Szocialista Párt az elmúlt évtizedekben (a Medgyessy-féle száznapos program óta, ami az utolsó nagy újraelosztó gesztus volt) olyan politikát folytatott, amelyből kihagyta a munkásvédő, szociálisan érzékeny stb. üzeneteket. Sőt, sokszor ezeket még csak szimbolikusan sem volt képes megőrizni. Ennek következménye, hogy ma már nem automatikus és magától értendő, hogy a baloldal a baloldal.

A rendszerváltás utáni balliberális tömb, ideértve az MSZP-t és a néhai SZDSZ-t, nyilván eltérő mértékben, de nyitott volt a nemzetközi integrációra, a kooperációra, a nemzetközi tőkére, a versenyre, az univerzális emberi értékekre, az etnikai hovatartozástól, vallástól független individuális megközelítésre, a multikulturalizmusra. Ez a korszakból, a korszellemből is adódik, hiszen a rendszerváltás alapvetően liberalizáció volt, a Kádár-rendszer szocialista és etatista jellegéből adódóan nem is lehetett más.

attitűdök más mutatói – szakszervezetek szerepének megítélése, válságban lévő ágazatok támogatása stb. – is rávilágítanak arra, hogy a magyar választók gazdaságpolitikai attitűdjeiben az 1990 és 1994 között végbemenő baloldali fordulatot később nem követte “visszarendeződés”. 1994-ben, 1998-ban majd 2002-ben úgy alakultak bal-, illetve jobboldali kormányok, hogy közben a szavazók döntő többsége gazdaságpolitikailag baloldali volt.” Körösi András et al., *A magyar politikai rendszer*, Osiris, 2003., p. 235.

Ez a kontextus természetesen egy bonyolult ideológiai mixet teremtett, és egy bonyolult megoldandó helyzetet az – egyébként demokrataságát, gazdasági liberalizáló készségét és felkészültségét bizonyítani akaró – magyar baloldal számára. Igaz, hogy ez a rendszerváltó korszak a „diadalmas nemzetközi neoliberalizmus” időszakában következett el. De túlságosan is leegyszerűsítő, és nem is igazán előremutató e fogalom címke-szerű használata az 1990 utáni időszakra, és annak baloldali politikájára nézve (emlékezetes és beszédes példa erre a címkézésre, amikor Pogátsa Zoltán például a „legdurvább neoliberalisnak” nevezte⁵⁵ azt a Horn Gyulát, aki sok baloldali számára a mai napig „az utolsó igazi baloldali”, aki – e szerint a baloldali legendárium szerint legalábbis – utoljára volt képes – sikeresen – baloldali identitást és hívószavakat felmutatni.

Hogy sikeres volt, nem kérdés: Horn Gyula vezetése alatt nőtt fel az MSZP, s az 1998-as választást sem Horn Gyula veszítette el a regnáló koalíciónak, az igazi támogatottság-vesztést a harmadára zsugorodó SZDSZ szenvedte el, a szocialisták 1994-es támogatottságuk mintegy négyötödét megtartották⁵⁶).

A neoliberális címke válogatás nélküli használata azért problémás, mert ideológiailag ugyan valóban mindent elrendez, de megspórolja például a Kádár-rendszer tőke-ellátottságának és versenyképességi hagyatékának a végigbeszélését⁵⁷, a Kornai János-féle koraszülött jóléti állam problematikájának a vitáját, az államadósság és a költségvetési hiány

55 BALAVÁNY, GYÖRGY, „Pogátsa Zoltán: a szocikat semmi nem védi meg a teljes megsemmisüléstől”, *24.hu*, 2017. október 18., <https://24.hu/belfold/2017/10/18/pogatsa-zoltan-a-szocikat-semmi-nem-vedi-meg-a-teljes-megsemmisulestol/>.

56 A www.valasztas.hu választási portál (Nemzeti Választási Iroda, NVI) adatai szerint MSZP 1994-ben 1 780 009 szavazatot kapott területi listáira, az SZDSZ pedig 1 064 788-ot. 1998-ra az MSZP megtartott 1 497 231 szavazót, míg az SZDSZ támogatottsága 344 352 voksra – harmadára – apadt. Vö. <http://www.valasztas.hu/ujweb/index.htm> és <http://valtor.valasztas.hu/valtort/jsp/orszjkv.jsp?EA=8&W=2>.

57 Ez egy fontos vita-kiindulópont pedig, mert alapvetően határozza meg azt, hogy a rendszerváltást lehetett volna-e másképp csinálni, vagy az ország kényszerpályán volt, nem tehetett mást, mint hogy nyitottá vált a külföldi tőkére és szakértelemre (az „elherdálták, elprivatizálták az állami vagyont”, „nem tárgyalták újra az államadósságot” stb. kezdetű felvetésekre gondolok itt). Ebből a szempontból érdekesen rímel egymásra, illetve alapvetően vitázik egymással az alábbi két kötet: BOKROS, Lajos, *Accidental Occidental. Economics and culture of transition in Mitteleuropa, the Baltic, and the Balkan area*, CEU University Press, Budapest – New York, 2013., illetve GYÖRGY, László, *Egyensúlyteremtés. A gazdaságpolitika missziója*, Századvég Kiadó, 2017.

elfogadhatóságának, a gazdasági szuverenitás vitájának a kérdését, a kádári jóléti legitimáció vitáját, a magyar lakosság reális és nem reális jóléti igényeinek a megvitatását, a Fidesz gazdaságpolitikája jellegének az áttekintését, a magyar politikai verseny kulturális logikájának a figyelembe vételét, és még számos olyan beszélgetést, amelyet előbb-utóbb a baloldalon is le kell(ene) folytatni.

A neoliberális címke tehát – főleg baloldaltól használva – éppen azokat a vitákat nehezíti és akadályozza, amelyek egy új, hiteles baloldali, másrészt egy új, hiteles liberális identitás kialakulásához is vezethetnének.

(A „neoliberálisozás” kritikája e helyütt természetesen nem jelenti azt, hogy a baloldalnak nem lehet és nem kell kritikusnak lennie a gazdasági liberalizmus bizonyos aspektusaival szemben, vagy hogy harminc évvel a rendszerváltás után is a liberalizáció-privatizáció-deregularizáció és a „kevesebb állam” hívószavai mellett kell kampányolnia: a cél éppen egy modern, a kornak megfelelő, felelős, de nagyon is baloldali politikai identitás kialakulása lenne, ez viszont *a priori* nélküli viták nélkül nem lehetséges).

Különösen az MSZP esetében „igazságtalan” egyébként az árnyalás nélkül használt neoliberális címke. A szolidaritás és az egyenlősítés elveit az MSZP 1990 óta képviselte, és a gyakorlatban is igyekezett a legalacsonyabb jövedelműeket és az inaktívakat támogatni (vö. száznapos program). Paradox módon ez nemcsak a Horn-korszakra vagy a Medgyessy-korszakra, hanem még a Gyurcsány-korszakra is igaz, noha a korszakban valóban nem jelentek meg a védelmező szimbólumok.

Már amennyiben létezik olyan, hogy egységes Gyurcsány-korszak, mert úgy tűnik, hogy ezt a korszakot is árnyalni szükséges: 2004-2006-ban ugyanis kifejezetten csökkentek az egyenlőtlenségek, miközben a későbbi Gyurcsány-korszakra ez már nem igaz. A jelenség

ismert okokból 2007-2008-ra állt meg⁵⁸, vagyis ha éles kritikát lehet ebből az egyenlősítő szempontból megfogalmazni, akkor azt 2006 utánra érdemes datálni.

A 2006 utáni időszakra persze nem véletlen, hogy a választók liberális, megszorító, szociálisan érzéketlen korszakként emlékeznek, ugyanakkor kérdés, hogy ebben csak a kormány, a válság stb. a felelős, vagy **a kormánypártok maguk is tehettek volna valamit a hatás tompítása, így a kormányzati politika sikeressége, tartóssága érdekében** (akkoriban folyamatosan napirenden annak az igénye, hogy a kormány és a kormánypártok legalább játsszák el, hogy súlyos vitában állnak egymással, hogy az MSZP-re mint pártra ne ragadjon át a kormány népszerűtlensége).

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy végül az MSZP-SZDSZ nem is tett semmit, nem játszott vitát, nem mutatott fel rezsicsökkentés szerű, szimbolikus politikai innovációt, hogy gazdaságpolitikája legalább ne tűnjön kíméletlennek (az MSZP és kisebb részben az SZDSZ által az elmúlt évtizedekben elkövetett politikai hibákról, kihagyott lehetőségekről később részletesen szólok).

A gazdaságpolitika politikai-ideológiai megítélése ugyanis ilyen szimbólumoktól is függ, sőt, elsősorban ilyen szimbólumoktól függ (vö. rezsicsökkentés, mely egy olyan pillanatban vált a fideszes szociálpolitika egyik vezető, választási győzelmet segítő termékévé, amikor az ellenzék évek óta szolidaritás-hiányosnak és igazságtalannak nevezte a kormányzat gazdaságpolitikáját).

58 „Általánosságban elmondható, hogy az alacsonyabb decilisekbe tartozók jövedelme a megfigyelt időszak első két évében gyorsabban növekedett, mint a felsőbb deciliseké. 2007-ben és 2008-ban az alacsonyabb jövedelmi rétegek közül több esetében a jövedelmek csökkenését lehetett tapasztalni, míg a magasabb decilisekben kismértékű növekedés következett be. A lakosság különböző rétegeinek relatív jövedelmi helyzetét és annak egymáshoz viszonyított változását szokás az alapján mérni, hogy mekkora különbség van a legalsó és a legfelső decilis között. A HKF-es adatvétel során pont a két szélső decilis adatai a legbizonytalanabbak, mivel a legszegényebb és a leggazdagabb réteget nehéz megfigyelni, ezért jelen esetben érdemes a második és a kilencedik decilist is összehasonlítani. A fentiek alapján a vizsgált időszakban (különösen 2005-ben és 2006-ban) általánosságban konvergenciát figyelhettünk meg a különböző rétegek egymáshoz viszonyított jövedelmi helyzetében. Ez a folyamat a következő két évben nem folytatódott, a jövedelmekben kisebb mértékű változások következtek be, így a különbségek közel azonos szinten maradtak.”

Lásd: HOSSZÚ, Zsuzsanna, „A lakosság fogyasztási viselkedése és annak jövedelem szerinti heterogenitása a válság előtt mikrostatistikák alapján”, *MNB Szemle*, 2011. október, pp. 28-35, <https://www.mnb.hu/letoltes/hosszu.pdf>.

Liberalizmus és baloldaliság feszültségei

Teljesen nyilvánvaló tehát, hogy a magyar politikai verseny logikájából, az elmúlt harminc év környezetéből és történetéből következően **a liberalizmus és a baloldaliság közötti együttműködés / feszültség alapvető probléma Magyarországon.**

A magyar baloldal tragédiája az, hogy – még a diktatúra fenntartójaként, a Kádár-rendszer idején – egy olyan koraszülött jóléti államot hozott létre, amely a kommunista párt uralmának az igazolására szolgált. Ezt nevezzük a Kádár-kor jóléti legitimitációjának („gulyáskommunizmus”). Ugyanakkor – mint nemzetközi elem – külső segítség és külső eladósodás nélkül ez a jóléti legitimitáció nehezen volt fenntartható, illetve a fogyasztás folyamatos növelése egyre nehezebben volt tartható. Hogy ennek külső és/vagy belső okai voltak, más kérdés.

Mint Bartha Eszter írja egy, a szocialista munkásszállók nyomorúságos világát elemző tanulmánya konklúziójaként: *„A rendszer nem attól omlott össze, hogy hivatalosan is elismerték: a szocializmusban vannak „deviáns jelenségek”. A legitimitáció végét az jelentette, amikor a mindennapokban is érezhetővé vált, hogy a jóléti diktatúrák nemhogy a nyugati jóléthez nem közelítenek, de még a korábban megszokott életszínvonalat sem tudják a „megszokott módon” (és eszközökkel) fenntartani.”*⁵⁹

A rendszerváltás még inkább felszínre hozta ezeket a jóléti feszültségeket, és a szociális biztonság további bomlása a baloldal fő legitimitációs forrását is megbontotta, a rendszerváltás jellege meg egyenesen csökkentette. A kelet-európai rendszerváltások kapcsán ráadásul elterjedt a nézet, hogy – elegendő hazai felhalmozott tőke hiányában – a nomenklatúra rendelkezett a legtöbb információval és képességgel, hogy a piacosításból és a privatizációból

59 BARTHA, Eszter, „„Ezen a szállón szinte minden megszűnt, ami korábban valamifajta többletként volt jelen”. Munkásszállók, szociális jogok és legitimitáció a jóléti diktatúrákban”, *Korall*, 2012:49, pp. 58-81., http://epa.oszk.hu/00400/00414/00040/pdf/EPA00414_korall_2012_49_058-081.pdf.

– jó időben, jó helyen – részesedjen. Bizonyos esetekben ez az „átmentés” valóban sikeres volt, igaz, komoly volt a gazdasági elitcsere mértéke 1988-93 között. A teljes eliten belül éppen a politikai elit lecserélődése volt a legerőteljesebb⁶⁰.

Amikor pedig a liberálisok – saját ideológiai szempontjukból teljesen logikusan és érthetően – elővették az univerzális emberi értékek, a polgárosodás, a szabadság és a verseny programját, sokak számára úgy tűnhetett, hogy **éppen azokat a régi kommunistákat védik, akik ellen korábban maguk is harcoltak** (itt érdemes észrevenni, hogy „kommunistákról” és nem „kommunizmusról” beszélünk, és ennek a megkülönböztetésnek nagyon is van gyakorlati jelentősége – Orbán Viktor miniszterelnök is hasonló módon érvelt néhány éve a magyar parlamentben, amikor arról beszélt, hogy ő anno nem a diktatúra, hanem a diktatúra csinálói ellen harcolt⁶¹).

Összességében ez a magyarázata annak, hogy a jobboldali diskurzusban és a közbeszédben olyan könnyen megállhatott a „balliberális oldal” fogalma – ami, mint fentebb láttuk, a kulturális kérdések dominanciája miatt amúgy is létező politikai valóság volt. **Az tehát, hogy aztán a jobboldali kormányzással és – a liberálisok szerint – túlerőltetett lokalitással, nacionalizmussal szemben (vö. charta) a balliberális tömb a gyakorlatban is összeállt, csak erősítette a fogalom használatának a megalapozottságát.**

Sok liberális és sok szocialista úgy véli, hogy a „balliberális” fogalom értelmetlen, fából vaskarika. De nem az. Itt valóban egy egységes politikai tömbbel állunk szemben, elsősorban a kulturális értékek tekintetében (emberi jogok, demokrácia, jogállam), s ez a tömb illeszkedett a magyar politikai verseny logikájához. Gazdaságilag természetesen

60 „Magyarországon az 1993-as gazdasági elit egyharmada a rendszerváltás előtt is gazdasági csúcsvezető volt, további 50 százalékuk akacsonyabb vezetői pozíciót töltött be. Az 1988-as elit 30 százaléka gazdasági vezető maradt 1993-ra, míg 23 százalékuk lefelé irányuló mobilitást tapasztalt, 46 százalékuk pedig visszavonult. A nagyobb mértékben cirkulálódó politikai elit körében az 1988-as nomenklátúra 78 százaléka volt lefelé mobil 1993-ra. A kulturális elit volt az a szegmens, amelyet legkevésbé érintett a rendszerváltás. Míg a teljes magyar elit körében a régiek 20 százalékának sikerült megőriznie elitpozícióját, és az új elit 33 százaléka volt tagja a régi nomenklatúrának, addig az 1988-as kulturális elit 56 százaléka pozícióban maradt 1993-ra.” Lásd: KRISTÓF, Luca, „De mi történt azután? Megszakítottság és folytonosság a magyar elitben 1988 és 2009 között”, *Politikatudományi Szemle*, XXIII/1. 2014, pp. 7–26.

61 Orbán nem a diktatúra ellen harcolt, <https://www.youtube.com/watch?v=o5J06vjzIDQ>.

meglehetősen „perverz” és ellentmondásos ez a fogalom, ezt el kell ismerni; de ettől még létező társadalmi és politikai valóságot takar.

Mivel a magyar politikát elsősorban kulturális kérdések tagolták és tagolják, a közös kulturális értékek egy tömbbe csoportosítják a közös értékeket valló pártokat és csoportokat, gyakran valóban megnehezítve, hogy egymástól gazdaságilag megkülönböztessék egymást. A mai magyar baloldal (és ezzel a balliberális oldal) azért tart ott, ahol tart, mert nem értette meg a saját identitásának, illetve a társadalmi törésvonalaknak a jellegét, és nem használta ki azokat a maga érdekében.

Ez az egységes tömb kisebb-nagyobb mértékben hitt és hisz a modernizációban, az univerzalizmusban, részben a nemzetköziségben (uniós integráció), az általános emberi értékekben. E pártok eltérő mértékben, de egészséges versenyt akarnak, hatékony államot, és eltérő mértékben és módon, de alapvető szociális érzékenységet is mutatnak (emlékezzünk rá, hogy ez a téma az egykori liberális párton, az SZDSZ-en *belül* is törésvonal volt: Solt Ottília éppúgy az SZDSZ jelképes alakja volt, mint Kóka János, ha nem is ugyanabban a korszakban).

(Itt, az SZDSZ kapcsán egyébként adná magát az a rosszindulatú megjegyzés, hogy a baloldalon senkinek jutott eszébe eljátszani azt a játékot, amit a jobboldal évek óta játszik, méghozzá nagy sikerrel: az SZDSZ és az MSZP között pontosan olyan viszonyt kellett volna kialakítani, akár „piaci alapon” is, mint a Fidesz és a KDNP közötti viszony, pontosan olyan hideg tudatossággal kellett volna az SZDSZ radikalizmusát használni, ahogy a Fidesz használja és csatornázza a KDNP radikalizmusát.)

JAVASLAT A MAGYAR BALOLDALIAK, KÜLÖNÖSEN AZ MSZP SZÁMÁRA

a baloldali politikai pozíció elfoglalására és a növekedés feltételeinek a megteremtésére

- a következő ciklusban szükséges a „baloldaliság” fogalmát lefoglalni az MSZP

számárat: „ez az enyém, ide más nem jöhet”. Erre a feladatra az MSZP egyébként jelen állapotában is sokkal alkalmasabb, mint a Demokratikus Koalíció, mivel a DK-ban sokkal több liberális és konzervatív személy van jelen, mint az MSZP-ben. Ugyanez igaz a baloldali pozícióra újabban bejelentkező LMP-re is, mely szintén éles belső ideológiai megosztottsággal küzd a pragmatikusok, továbbá a zöldek-baloldaliak és a nemzeti konzervatívok között.

- Ez a feladat első körben nem az ellenzéki együttműködésről szól, hanem egy pozíció elfoglalásáról, egy **márkanév lefoglalásáról, illetve visszafoglalásáról**.
- A ciklus második felétől vissza lehet térni a **baloldali szavazók integrálásának a projektjéhez, a társadalmi közép megszólításához**, ahhoz a stratégiához, amely 1994-ben, 2002-ben és 2006-ban is győzelmet hozott a baloldalnak.
- A baloldaliság pozíciójának a lefoglalására, az integráció megkezdésére az **egészségügy** témája a leginkább alkalmas, hiszen ez a téma az oktatás mellett az egyik legfontosabb a választók fejében. Ráadásul ezen a téren a Fidesz-kormányok látványosan elkerülték a cselekvést.
- **Új kapcsolatot** kell kialakítani az ún. balliberális értelmiséggel is, ami a bevonástól az ignorálásig terjedhet. Az új kapcsolat igényét az okozza, hogy ez az értelmiség a baloldal és a demokratikus ellenzék politikai céljai szempontjából sokszor amatőr módon jár el és szólal meg; s bár politikai felelősséget nem vállal ezért, sokszor politikát csinál, használva hatalmas médiabefolyását.
- Az új viszonyt csak a politika kezdeményezheti és hozhatja létre, méghozzá olyan politikai (nem kommunikációs, hanem politikai) helyzet teremtésével, amikor ezek az új viszonyok világossá válnak (vagyis véletlenül sem arról van szó, hogy a háttérben vagy nyilvánosan „elmegegy üzenet”, hogy az értelmiség nem érdekes, ignorálandó stb. mert abból csak olyan purparlé lesz, amely tovább növeli ennek az értelmiségnek a szerepét, hangját, jelentőségét).

2. A MAGYAR BALOLDALI HELYZET MÚLTJA ÉS JELENE

A különlegesség, a különállás jelentőségét és az ezzel járó áldozati szerepet hangsúlyozni működőképes politikai teljesítmény, hiszen a recept egyszerű: a kudarcnak nyilván mindig más lesz az oka. Nagyobb politikai teljesítmény viszont megmagyarázni, hogy mit kell tenni a sikerért, a helytállásért, megérteni, hogy aki sikeres, az miért sikeres. Hogy lehet másokat is – magunkat – sikeressé tenni, milyen feltételeket kell ehhez megteremteni? Hogy lehet megismételni mások sikerét? Hogyan lehet erre a sikerre esélyt és kedvet csinálni azok számára is, akik nagyon hátul állnak a versenyben?

Igaza van a modernizációs diskurzus baloldali kritikusaiknak: **nem elég ellőni a startpisztolyt, és azt mondani a társadalomnak, hogy „nesze, versenyezz!”**, mert az efféle sietség társadalmi ellenállást szül, ahogy a Gyurcsány-korszak egyes reformjai kapcsán ezt alaposan meg is tapasztalhatta a balliberális oldal. Ebben az Aufklärista, népboldogító, kissé utópisztikus bűnben a liberálisok és a szocialisták egyaránt felelősek, egyaránt elkövetők voltak 2010 előtt.

A Fidesz páratlan politikai sikerét 2010-ben az adta, hogy racionálisan felismerte, **a társadalom bizonyos modernizációs lépésekre nem áll készen**. Például felismerte és politikailag ki is használta azt, hogy bizonyos rétegek nem tudnak részt venni még a hazai, kis léptékű piaci mechanizmusokban sem, nemhogy a globális versenyben. A Fidesz végül is azt üzenté, **megvédi az embereket** mindentől, a versenytől, a globalizmustól.

De emögött egy fontos és pontos politikai felismerés állt: emberfeletti munka a polgári Magyarország tényleges megteremtése (nem véletlenül vitatkoztak a Fideszen belül is azon, egymásnak is üzengetve, hogy a „polgári Magyarország” egyszerű politikai termék volt-e 2002 előtt, vagy pedig valós politikai cél⁶²).

62 ÁCS, Dániel, „Tovább okoskodik az okoskodó elemző”, *444.hu*, 2015. február 27., <https://444.hu/2015/02/27/tovabb-okoskodik-az-okoskodo-elemzo>.

Itt nem egyszerű „mucsai nacionalizmusról” van szó a Fidesz esetében. Nem szabad lebecsülni az orbáni elemzés pontosságát, a felismerés politikai jelentőségét. Orbán esetében valóban egy **átfogó kritikáról van szó** a mai nyugati kultúrával és a nyugati értékközösséggel szemben, abból kiindulva, hogy Magyarország és a magyarok versenyhátrányból indulnak ebben a közösségben, s ez joggal kritizálható történeti alapon – olyan versenyhátrányból indul az ország, amit hatalmas, és politikailag kockázatos munka ledolgozni (és politikailabb racionálisabb a játékszabályokat itt-ott megkérdőjelezni, mint belelépni a játékba).

Ehhez az átfogó Nyugat-kritikához ráadásul az elmúlt években hozzáadódott, hogy a Fidesz **a társadalom elvárásainak megfelelően tudta kezelni a migrációs válságot**, ezzel is erősítve és koherenssé téve a saját Nyugat-narratíváját⁶³. Lokális, de politikailag logikus recept ez, sőt, ez volt Orbán számára az egyetlen politikailag és pszichológiailag racionális recept. Orbán a lényegét meg is fogalmazta teljesen egyértelműen, amikor állítólag azt mondta a 2002-es választási vereség után egy-két évvel (amikor a Fidesz megkezdte a baloldali-szociális-populista fordulatát), hogy győzött a Kádár-rendszer⁶⁴. A megoldás e fordulat mellett pedig a nosztalgikus nagyság visszállítása lett, legalábbis a Wikileaks-táviratok tanúsága szerint: „*Ez nem bonyolult – azt mondjuk az embereknek, hogy visszaállítjuk a nemzet nagyságát*”⁶⁵.

Fontos látni, hogy Orbán a kormányzásra mint politikai kihívásra tekint, nem mint technokrata feladatok összességére. A kormányzás célja számára politikai és nem valamiféle elvont érték vagy cél megvalósítása (bár természetesen ilyeneket is képvisel a Fidesz). Ebben megfigyelhető különbség a bal- és jobboldali felfogás között Magyarországon, amennyiben **a baloldal esetenként hajlamosabb a kormányzást valamiféle politikától és választási céloktól eltávolodott, objektív és absztrakt célokért dolgozó feladatnak tekinteni.**

63 Ehhez a kérdéskörhöz lásd: CSIZMADIA, Ervin, *A tusnádfürdői ív*, <http://www.meltanyosság.hu/node/2422>.

64 TÓTH, Richi, „Kilépett a Fideszből, amikor Orbán azt mondta, győzött a Kádár-rendszer”, *24.hu*, 2017. április 18., <https://24.hu/kozelet/2017/04/18/kilepett-a-fideszbol-amikor-orban-azt-mondta-gyozott-a-kadar-rendszer/>.

65 *08BUDAPEST391*, <https://wikileaks.org/cable/2008/04/08BUDAPEST391.html>.

Hol rontotta el az MSZP és az SZDSZ 1990 óta? Mik a kihagyott lehetőségek?

De hol rontotta el a baloldal, hol rontotta el az MSZP és az SZDSZ együtt és külön? Miért tart ott a magyar baloldal, ahol? Milyen csapdába sétált bele, milyen lehetőségeket hagyott ki, amelyek lehetővé tették, hogy Orbán Viktor és a Fidesz – a stratégiai helyzetet jól elemezve – 2010 óta ilyen hegemóniát tudjon gyakorolni mind kulturális, mind pedig politikai értelemben Magyarországon?

Az alábbiakban néhány olyan rendszerváltás utáni történelmi pillanatot rajzolunk fel, amelyekről utólag már látjuk, hogy sorsfordítók voltak és lehettek. **Mivel soha, semmi sem fekete és fehér**, elemezzük az egyes alternatívák és döntések előnyeit és hátrányait, illetve hosszú távú következményeiket.

- **1989-ben az MSZP az MSZMP utódpartjának jelölte magát.** Ez a döntés a pártvagyon átmentése, részbeni MSZP számára történő megmentése, illetve az egykori MSZMP-hálózat és identitás megmaradása szempontjából – rövid távon – valószínűleg racionális volt. A korai MSZP szavazótáborában ennek megfelelően (vagy talán éppen ezért?) jelentős volt az egykori MSZMP-tagok aránya (azaz jelentős volt az összefüggés az MSZMP-tagság és az MSZP-szavazat között). Ugyanakkor ez a döntés komoly identitásbeli törésvonalat hozott létre a pártban azok között, akik szerint a Kádár-rendszer egyes elemei elfogadhatók voltak, és azok között, akik szerint a diktatúra elvetendő.

Vagyis a döntés átmentett az MSZP-be egy kódolt, alapvető feszültséget, amelyet a mai napig nem sikerült teljes mértékben tisztázni és rendezni. Ezzel a döntéssel, továbbá a rendezés elmaradásával magyarázható, hogy az MSZMP-utódpartiság a mai napig külső erkölcsi és politikai támadási felületet is biztosít az MSZP-vel szemben. Lásd például a hatályos Alaptörvényt, melynek U) cikke értelmében *ad absurdum* akár jogi retorzió is fenyegethetné a Magyar Szocialista Pártot, hiszen az U) (1) cikk

szerint „A Magyar Szocialista Munkáspárt és jogelődjei, valamint a kommunista ideológia jegyében kiszolgálásukra létrehozott egyéb politikai szervezetek bűnöző szervezetek voltak, amelyek vezetői el nem évülő felelősséggel tartoznak (...) A demokratikus átmenet során a Magyar Szocialista Munkáspárt jogutódjaként jogi elismerést nyert politikai szervezetek a törvénytelenül felhalmozott vagyoni örökösöként is osztoznak elődjeik felelősségében”⁶⁶.

- Ezzel a kérdéssel közvetlenül összefügg, hogy a felülről (elit-) vezérelt rendszerváltás során kicsi volt a tényleges társadalmi részvétel, ezért a megegyezéssel-alkotmányos rendszerváltás során **elmaradt a „számonkérés”, a tömeges érzelmi katarzis** is (ahogy Antall József elhíresült mondása is erre reflektált, amikor az MDF-ben kitört az elégedetlenség: „*tetszettek volna forradalmat csinálni*”).

Ezt a problematikát sokszor úgy tűnt, a baloldal 1990-1994 közötti vezető pártja, a radikálisan antikommunista SZDSZ sem érzékelte. Az igazságtétellel kapcsolatos Kónya-Pető vita érdekes illusztrációja volt annak, amikor az SZDSZ egy politikusa olyan – akár helyes – elvek gyakorlati megvalósulását kérte számon, amelyek nem feltétlenül voltak egy hullámhosszon a (választói magatartást is befolyásoló) hallgatói érzelmekkel, a társadalmi elvárásokkal, és amelyek azt üzenték bizonyos csoportok számára, hogy a liberálisok is a diktatúrát, annak működtetőit védik. Az SZDSZ álláspontja ebben a kérdésben politikai állásfoglalás volt, a szó minden értelmében: valószínűleg ez is hozzájárult ahhoz, hogy az MSZP kikerült a szintén elhíresült karanténból, az SZDSZ pedig megállapodott a politikai paletta bal oldalán.

- Az MSZP felemelkedését és megerősödését az okozta ebben az időszakban, hogy paradox módon az SZDSZ-nél és a másik liberális pártnál, a Fidesznél is sokkal jobban érezte meg a társadalmi valóság dolgát, azt, hogy mekkora sokkot jelentett a magyaroknak a rendszerváltás. (Gondoljunk például az 1993-as nyugdíjemelési javaslatra, melyet az akkor igen népszerű, liberális Fidesz leszavazott az Országgyűlésben, elindulva a népszerűségi lejtőn!)

66 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>.

Horn Gyula sokkal jobban érezte a társadalmi valóságot, mint a többi párt, és sokkal jobban rezonált rá, mint előtte és utána bármelyik szocialista kormányfő és/vagy pártelnök. Az 1994-es kampány 3,60-as kenyérről szóló összekacsintásai, az 1997-ben feldobott, nyugdíjasoknak szóló ingyenes Malév-jegy mind olyan javaslatok voltak, amelyek felzaklatták ugyan a klasszikus közgazdaságtan és a költségvetési fegyelem híveit, de nem a baloldali populizmusra és a Kádár-nosztalgiára áhítózó választókat, akiket Horn meg akart szólítani.

- A horni valóságérzékeléssel kapcsolatban ugyanakkor **kérdéses, hogy szükséges volt-e engednie a nyomásnak, hogy az MSZP azzal tegye elfogadhatóvá, legitimé és *comme il faut*-vá magát, hogy koalícióra lép az SZDSZ-szel**, ahelyett, hogy hagyta volna, hogy a liberális párt váljék az MSZP jobboldali ellenzékévé (hiszen egyáltalán nem volt törvényszerű, hogy a jobboldalon keletkezett űrt a Fidesznek kell betöltenie, akár az SZDSZ is megtehetette volna a maga konzervatív fordulatát).

Horn a koalíciókötéssel végülis egyfajta útfüggőséget hozott létre a maga és a pártja számára (innen kezdve 2006-ig bezárólag a két párt koalíciós csomagban közlekedett és indult a választásokon, akkor is, ha amúgy külön listát állítottak). A koalíciókötés egyébként az SZDSZ legitimitását is csökkentette, hiszen csak tovább erősítette azt a 90-94 között már meg-megjelent narratívát, hogy a liberálisok a hatalmukat és hálózataikat átmentő kommunisták pozícióit védik (a politikában a látszat legalább annyira számít, mint a valóság).

- Az MSZP-SZDSZ-kormányzat 1994 és 1998 között folytatt az a nehéz munkát, amelyet az Antall-kormány megkezdett, vagyis a gazdasági átalakítást, az euroatlanti integráció előkészítését, a válságkezelést, a stabilizációt, a nyugdíjreformot. A korszak elhíresült megszorítása, a Bokros-csomag, bár fájdalmas és kritizált lépés volt, ma már inkább csak politikai szempontból vitatott dolog. Miközben azonban a koalíció – az átmenet jellege és feladatai miatt – természetétől és értékrendjétől sokszor eltérő

politikát volt kénytelen folytatni, **bizonyos baloldali lehetőségeket is elmulasztott**, amelyek szimbolikus értelemben fontosak lettek, lehetek volna. Feltétlenül ilyennek számít a társadalombiztosítási és az egészségügyi önkormányzatiság megerősítésének elmulasztása, tisztességes működésének biztosítása és garantálása az MSZP-SZDSZ koalíció időszaka alatt; megágyazva a szóban forgó önkormányzatiság 1998-as felszámolásának⁶⁷.

- **Nem épült be a közbeszédbe (az MSZP nem tudta beépíteni a közbeszédbe), hogy az MSZP, bár veszített szavazókat, de alapvetően megnyerte az 1998-as választás első fordulóját, Bokros-csomag ide, éledező korrupció és Tocsik-ügy oda.** Valójában az SZDSZ vesztette el szavazói jelentős részét (a liberális párt támogatottsága a harmadára csökkent), és végső soron ez tette lehetetlenné a fennálló koalíció munkájának a folytatását. Az MSZP az 1998-as választás után elmulasztotta annak a politikai elősegítését, hogy a liberálisok kormányzati teljesítményének értékelésére külön kerüljön sor, inkább ráragasztotta magát az SZDSZ-re. Nyilván mindez nem volt független attól az említett útfüggőségtől, amelyet a 1994-es koalíció megkötése kialakított.
- Nem lehet e helyütt elhallgatni azt sem, hogy a választáson alapvetően győztes **Horn Gyula az 1998-as választási kampányban komoly kampányhibákat is vétett.** Nemcsak a szerencsétlen kimenetelő miniszterelnök-jelölti vitára kell gondolni, ahol Orbán Viktor meggyőzőbb volt, és vizuálisan is kellemesebb teljesítményt mutatott, mint a hivatalban lévő kormányfő. Horn elszámolta magát, amikor azt állította, hogy nincs alternatíva (alternatíva mindig van), másrészt hibát vétett, amikor csökkentette a mozgásterét azzal, hogy kijelentette, a gyengülő, de továbbra is jelentős nyomásgyakorlási képességgel rendelkező liberálisokkal kívánja folytatni a kormányzást (ez például zárta az MSZP előtt a mentális ajtót akkor is, amikor – személyes elbeszélésre alapozó információim szerint – Torgyán József nyitottnak

67 „Megszüntek a TV-önkormányzatok. Bizonytalan a jövő”, *Munkaadók Lapja*, 1998. augusztus 15., <https://munkaugyivelek.hu/1998/08/megszuntek-a-tb-onkormanyzatok/>.

mutatkozott volna az MSZP-vel folytatott koalíciós tárgyalásokra 1998-ban, mielőtt a Fideszhez ment volna megállapodást kötni⁶⁸).

- 1998 és 2002 között megkezdődik a módszeres és szisztematikus Orbán-gyűlölet a balliberális oldalon. A balliberálisok értelmezésében mindez válaszul történik a kommunisztázásra, a hazaárulózásra, a kirekesztő tendenciákra, amelyeket Orbán első kormányzása alatt véltek felfedezni a kormány munkájában. Ez ugyanakkor egy ördögi kört is létrehozott. **A balliberális tömb (ideértve a balliberális értelmiséget) részben maga is felelős lett a kölcsönös gyűlölködés magyar rendszerének a kialakításáért**, és sajnos ebből a szempontból nem számít, ki ütött először és másodszor.
- **A 2002-es választási győzelem után az új MSZP-SZDSZ kormányzat felrúgta a politikai alapszabályt**, miszerint a ciklus elején kell reformálni, és a ciklus végén „osztogatni”, hogy értelemszerűen az segítsen maximalizálni a támogatottságot a ciklus végén. Az Orbán-kormány választási költségeire még csak ráemelt a Medgyessy Péter-féle száznapos program, miközben ez a program nemcsak nem volt fokozatos és politikailag felépített, hanem a ciklus során végig költségvetési gondokat okozott (melyek aztán a Gyurcsány-kormány adócsökkentéseivel és egyéb költségeivel megtévezve 2006-ban kulminálódtak).

2006-ig gyakorlatilag minden választási évben jellemző volt egyébként a választási költségezés (jobb- és baloldali kormányok egyaránt elkövették), a költségvetési hiány adataiban mindig megfigyelhető volt a választási évben egy jelentős „kiugrás”.

- (A száznapos program végrehajtása abból a politikai-pszichológiai szempontból is problémás, hogy felsrófolta az elvárásokat, olyan reményeket létrehozva, amelyeket nem volt lehetséges racionálisan teljesíteni. Ezért volt szükséges a 2004-2006 között

68 Ugyanakkor azt se szabad elfelejteni, hogy Torgyán 1998-ban még sokkal „elfogadhatatlanabb” szereplője volt a magyar politikának az akkori kormányoldal szempontjából, mint ahogy azt az utólagos nosztalgia láttatja. Emlékezetes az 1996-os ún. kormánybúcsúztató beszéde, amely csak szimplán féregirtós beszédként maradt meg az emlékezetben. Torgyán „liberális féregkről” és „liberális dögkeselyűkről” beszélt:

<https://www.youtube.com/watch?v=JAPaXp2Jrvc>.

választási költsékezés, ami újraindította a kört, a várakozások növekedését, aminek törvényszerű következménye volt a hatalmas csalódás. A Fidesz nem követi el ezt a politikai hibát: ha egyszer 10 000 forintos Erzsébet-utalvánnyal is elérheti a politikai célját, akkor nem „ad” többet, és nem is morális kérdésként tekint erre az ügyre, hanem politikai eszközként gondol rá. Elég-e az elégedettség növelésére, vagy nem? A Fidesz minden bizonnyal tudja, felmérte, hogy az is elég, ha a nyugdíjasok tudják, hogy mindig lesz valami kis utalvány, és mindig lesz valami kis emelkedés, korrekció – erre viszont nehéz baloldali kritikát megfogalmazni, bár nyilván rendszerszinten lehetne, csak nem biztos, hogy az a kritika politikailag működőképes, nem utolsósorban a baloldal 13. havi nyugdíjhoz és a 2006-2010 közötti kormányzáshoz kötődő hitelességi nehézségei miatt.)

- Kérdés, hogy a száznapos program ciklus eleji megvalósítása – az esetleges elhúzása helyett – **mennyiben függött össze** Medgyessy Péter miniszterelnök személyes problémáival (a D-209-es ügy nyilvánosságra kerülésével), illetve azzal, hogy a jobboldal nem tekintette legitimnek a 2002-es választás eredményét (a kérdés valójában arról szól, hogy átvette-e az illegitimitásra vonatkozó gondolatot tudat alatt a baloldal, és szült-e ez legitimációs és bizonyítási kényszert a baloldali kormányzati vezetők lelkében 2002 után: szükségét érezték-e a száznapos program azonnali végrehajtásának, a fent jellemzett politikai, pszichológiai, költségvetési kockázatok ellenére is?).
- Miközben a Fidesz Simicska Lajos segítségével 2002-2010 között szabályos médiabirodalmat és háttérintézmény-rendszert épített ellenzékéből, **a baloldal 8 esztendő kormányzás után szinte rosszabb állapotban hagyta baloldali a háttérintézményeket, mint amilyenben azok 2002-ben voltak.** A létező intézmények dotálásánál, alapításánál semmiféle stratégiai gondolkodás nem volt megfigyelhető, míg a jobboldalon – részben magánkezdeményezésre – olyan fontos, de kevésbé ismert intézmények is létrejöttek (pl. a Mathias Corvinus Collegium), amelyek színvonalas munkájuk és konzervatív érték-elkötelezettségük révén akár évtizedekre lehetővé tehetik a konzervatív szakmai-politikai hálózatok továbbélését.

A Gyurcsány-korszakban létrejött háttérintézmények, bár egy ideig színvonalas, a nemzetközi baloldali hálózatokba is bekapcsolódó munkát végeztek, a 2010-es kormányváltás után szinte nyom nélkül tűntek el (így jár pl. a Demos Magyarország). Vagyis – hangzik a logikus következtetés – egyáltalán nem fenntartható módon voltak összerakva. Később látni fogjuk, a Fidesz a (média)birodalma finanszírozására sokkal tudatosabban használta a rendelkezésre álló állami lehetőségeket, mint a Gyurcsány-Bajnai-kormányok tették.

- A 2004-es kettős állampolgárságról szóló népszavazást a baloldal olyan lehetőségként látta, mellyel megállíthatja Orbán Viktor és a Fidesz lendületét, illetve amellyel az akkor hivatalba lépett új miniszterelnök, Gyurcsány Ferenc gyors győzelmet arathatott Orbán felett. Az elvi és filozófiai ellenvetések mellett a baloldal ebben az időszakban a szociális ellátások és egyéb költségvetési következmények dolga mellett elsősorban attól tartott, hogy a kettős állampolgárság előbb-utóbb a határon túliak szavazati jogának elismeréséhez is vezet, ami több százezer „ingyen” szavazatot biztosíthat a Fidesz számára. Utóbbi aggodalom, ma már tudjuk, valós és igazolt volt, hiszen 2010 után a határon túli magyarság valóban szavazati joghoz jutott, és valóban elsöprő mértékben szavaz a Fideszre.

Ugyanakkor **a baloldal a 2004-es népszavazással évtizedes nemzetpolitikai terhet vett a nyakába**, és az elmúlt 15 esztendőben semmit nem tett annak érdekében, hogy ezt a terhet enyhítse, illetve hogy a határon túli nemzettársakat meggyőzze arról, hogy méltó a támogatásukra (a baloldali pártok például nem kezdték el felpörgetni a határon túli jelenlétüket, ezzel csak a Jobbik és a Fidesz foglalkozik, közülük is csak a Fidesz igazán sikeresen. Vagyis a baloldal nem tartotta magát ahhoz a politikai alapszabályhoz, hogy „ha valamit nem tudsz megakadályozni, akkor állj az élére”.) Tekintettel arra egyébként, hogy a 2004-es népszavazás jogilag eredménytelen volt még a mindkét oldali mozgósítás árán is, a baloldal mérlegelhetett volna az unalomba fullasztás taktikáját is (ez formálisan akár támogatást is jelenthetett volna:

nyilvánvaló, hogy klasszikus játékelméleti dilemma, hogy a nemzetpolitikai stratégiai veszteség megérte-e a taktikai nyereséget Orbán Viktor felett...).

- **Kérdés, hogy egyáltalán a 2006-os választás megnyerése érdekében állt-e a baloldalnak** (vannak, akik szerint a fordulópont nem a 2006-os, hanem a 2002-es választás, ez „hálás vitatéma”). Természetesen a politikusok ilyeneken nem gondolkodnak, a politikai logika az, hogy mindig mindenki nyerni akar, és ez részükről így helyes. Ugyanakkor visszanézve tény, hogy a baloldal jobban járt volna, ha 2006-ban szűk vereséget szenved. Ebben az esetben nem lett volna őszi beszéd, nem lettek volna baloldali megszorítások, nem lett volna fideszes kétharmad, és ami a legfontosabb, a 2008-as pénzügyi és világgazdasági válság következményeit sem a baloldalnak kellett volna kezelnie. Vagyis összességében 2010-re egy alapvetően a baloldalnak kedvező politikai környezet jöhetett volna létre.
- A baloldal komoly kormányzati inkompetenciáról tett tanúbizonyságot, amikor kormányzása alatt képtelen volt a költségvetési folyamatok kézben tartására. **Az ebből következő őszi beszéd elhangzása azonban nemcsak kormányzati, hanem politikai inkompetencia is volt:** ilyen beszédet okos politikus nem mond – „zárt körben” – 200 ember előtt, hiszen tudja, ez a 200 ember nem barát (ismerjük a klasszikus viccet, miszerint az ellenfél ül velünk szemben, az ellenség pedig a saját frakciónkban...). Ha ilyen jellegű, súlyos mondanivalója van egy miniszterelnöknek, akkor azt nyilvánosan mondja el, és bizony még az efféle nyilvános megszólalás sem kockázatmentes.
- **Gyurcsány Ferenc ahelyett, hogy eltolta volna magáról a felelősséget a megszorításokért, magára rántotta,** megsértve ezzel az alapszabályt, hogy a rossz hírt mással kell elmondani, aztán az elhasználódott „mást” le lehet váltani, miközben a vezető relatíve érintetlen, védett marad (a logika az, hogy a jószágos vezető a csúnya, rossz stb. munkatársai által elkövetett rossz dolgokról nem tudhat, hiszen ha tudna róluk, akkor intézkedne – vagyis amikor „a politikai színházban” értesül a vezető ezekről a dolgokról, intézkedik, és maga helyett mást tesz felelőssé). Azzal azonban,

hogy Gyurcsány nem játszotta el ezt a nagyon fontos játékot vezető és beosztott között, erősítette és elősegítette az ellenzéki erőfeszítéseket, hogy Gyurcsányt a baloldali kormányzati inkompetencia szimbólumává emeljék.

Összességében ez sikerült is, hiszen Gyurcsány Ferenc személyét és annak értékelését a mai napig a Fidesz-KDNP definiálja (Gyurcsány Ferenc és a Demokratikus Kolaíció sem lépett annak érdekében, hogy ez ne így legyen, ami komolyan limitálja Gyurcsány és pártja mozgásterét a mai napig).

- **Szervezeti értelemben önfeladás, azaz súlyos hiba volt a 2006 őszi önkormányzati választás tudatos elengedése**, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy a Gyurcsány-kormányzat nem várta meg az őszi önkormányzati választásokat azoknak az intézkedéseknek a bejelentésével, amelyek már 2006 nyarán sokat elvettek a baloldal népszerűségéből (az őszi botrány erre épült rá). Ezzel a baloldal gyakorlatilag tudatosan felszámolta a helyi bázisát, a helyi erőforrásait és patronázs-mozgásterét, megalapozta a helyi szervezetek kivérzését és kivéreztetését – egyúttal hatalmas anyagi, személyi, kommunikációs és átfogó erőforrás-előnyhöz juttatta ugyanezen a téren a Fideszt, amely ezzel a mai napig hatékonyan él is (nem kell mélyebbre ásni, gondoljunk csak azokra az önkormányzati lapokra, amelyek a 2018-as országgyűlési kampányban a Fidesz egyéni jelöltjeit segítették azzal, hogy az ő szerepléseikről és programjaikról kiemelten tájékoztattak: ilyen ügyekről és panaszokról szinte naponta lehetett a kampányban olvasni).

A 2006-os önkormányzati választás tehát megnehezítette, hogy 2010-től kezdve a baloldal a helyi erőforrásokra támaszkodva építkezzen vissza – nem voltak már ilyen erőforrások, ráadásul az inkumbencia-hatás (a hivatali előny) helyi szinten innentől kezdve szinte kizárólagosan a Fideszt erősítette – és erősíti ma is.

- Bár a 2006 őszi tüntetések során rendőrszakmailag indokolt lehetett a rendőrségi fellépés, ez politikailag teljesen lényegtelen, mert **e fellépés politikailag nem volt megindokolva, ezáltal illegitim volt**. A rendőrségi fellépést a baloldal nem építette

fel politikailag, nem legitimálta, azaz – például – nem teremtett olyan helyzetet, amikor már a társadalom kifejezetten elvárja – az akár erőszakos – rendőri rendrakást (emlékezzünk a Keleti Pályaudvarnál 2015-ben kialakult migrációs helyzetre, és hogy mekkora jelentősége volt a későbbi kormányzati tevékenység vizuális megalapozásában – a Fidesz egy hasonló helyzetet képes volt profin, saját politikai céljai legitimálására használni, a baloldal 2006-ban egy ugyanilyen helyzetben kudarcot vallott). Politikai kontroll hiányában az erőszakos rendőri fellépés visszaütött, elfogadhatatlanná vált, ahogy ennek fényében Gergényi Péter rendőrkapitány későbbi kitüntetése is érthetetlen lépésnek tűnik.

Az itt említett rendőri fellépés, a „szemkilövetés” hosszú évekre a jobboldali morális igazolás egyik retorikai alapja lett, és tulajdonképpen segítette a jobboldalt abban is, hogy meghúzza a kommunista → MSZP-SZDSZ párhuzamot újra, újra és újra (hiszen „ezek nem változnak” újra és újra a saját népükre rontanak...). Nem utolsó sorban a 2006-os események olyan politikai karakterek megrajzolásában, felépítésében is segítséget nyújtottak, mint Morvai Krisztináé, aki az akkor már alakuló Jobbik egyik kulcsfigurája lett.

- Mint azt korábban említettem, a politikai gyakorlatnak igen fontos eleme az, hogy a rossz döntéseket az adott politikai erő képes legyen korrigálni, azaz politikai értelemben kitérni a még nagyobb károk elől, amikor már látszódik, hogy az adott ügyet nem lehet megnyerni, vagy amikor látszódik, hogy az adott ügyben az adott politikai erő elszámította magát. **A Gyurcsány Ferenc, majd Bajnai Gordon által vezetett magyar baloldali kormányzatok 2006 és 2010 között igen fontos ügyekben nem voltak képesek a politikai korrekcióra.** Ilyen ügy volt az ún. szociális népszavazás, amelyből úgy kellett volna visszakozni, ahogy a Fidesz és Orbán Viktor visszalépett az olimpia és a vasárnapi nyitva tartás ügyében („megértettük, mit akarnak az emberek”). A baloldal ehelyett belesétált a pofonba, erősítette, láthatóvá tette a vereségét.

Orbán Viktor sem tartott attól, hogy majd azt mondják, meghajolt Fekete-Győr András és a Momentum előtt, hanem korigált, mert tudta, hogy ezzel kihúzza a politikai ellenfelek lába alól a szőnyeget. Amikor Gyurcsány Ferenc és koalíciója „beleállt” a népszavazásba és a kampányba, valószínűleg úgy okoskodott, hogy nem szabad Orbán és a Fidesz előtt meghajolni, „képviselni kell, amiben hiszünk”. Csakhogy ez nagyobb hiba volt, mint a visszakozás, hiszen a visszakozás adott volna ugyan egy-két-három napi előnyt Orbánnak és a Fidesznek, de az egész szociális népszavazási tematikát semmissé tette volna, vagyis a Fidesznek új ügyeket kellett volna felépítenie. Az pedig hosszú időt vesz igénybe. Gyurcsány és a baloldal pedig megüzenhette volna, hogy figyel az emberekre, nem olyan „népnyúzó”, ahogy azt az ellenzéke állítja.

- A 2009-től 2010-ig hivatalban lévő **a Bajnai-kormány tevékenysége gazdaságilag bizonyára jó (pontosabban hasznos) volt az országnak, de politikailag még jobb a Fidesznek.** Hiszen a Bajnai vezette kisebbségi szocialista kormány végül is minden nehéz és fájdalmas döntést meghozott, amiket 2010 után az új kormánynak is meg kellett volna hoznia, és ennél előnyösebb helyzetet a Fidesz és Orbán el sem képzelhetett magának. A szocialistáknak 2009 elején akár egy előrehozott választás is többet segíthetett volna, mint a 2009-es év. Ha például a 13. havi nyugdíj visszavétele és a hasonló intézkedések nem a nevükhöz fűződnének, lehet, hogy nincs fideszes kétharmad, és lehet, hogy máshogy alakul az évtized történelme.
- A 2010-es történelmi vereség után a baloldal a személyi megújulásban is látta az újbóli építkezés lehetőségét. Ez alapvetően indokolt volt, hiszen mint említettem, a vidéki infrastruktúra 2006 ősze óta kezdett leépülni, 2010-től pedig lecsökkent a pártépítésre használható állami támogatás mértéke is, rossz állapotban volt a háttér-intézményrendszer. **Így elvileg nem is nagyon maradt más, mint a személyzeti fiatalítás,** remélve, hogy ezzel olyan vezetői kvalitások, kapcsolatok, források, eszmei újítások stb. érkeznek a párthoz, amelyek lehetővé teszik az újraépítkezést. Miközben ez indokolt és érthető törekvés volt, úgy tűnt, hogy a nagy lelkesedésben egyfajta

„túlfiatalításra” is sor került. Vagyis az új arcok mellől láthatóan kihalt a tapasztalat is a régi arcokkal együtt.

Az „öregék” tapasztalatának használata mindig csak szóbeli igényként, és nem valós vezetői törekvésként merült fel, és ez meg is látszott a baloldal politikáján. (A politikai szocializáció, a politikussá válás ugyanis sok szempontból gyakorlati dolog, nem lehet iskolában tanulni, legalábbis a jellegzetes politikai háttér munkák nagy részét nem lehet iskolában tanulni: ahhoz, hogy valaki jó politikussá érjen, időt kell eltöltenie olyanok mellett, akik ismerik a szakma gyakorlatát. A túlfiatalítással azonban ennek a lehetősége lecsökkent, beszűkült, vagyis ennek a fiatal gárdának egy csomó dolgot **a saját kárán kell, kellett megtanulnia.**)

- Gyurcsány Ferenc a 2009-es bukása után (ahogy az MSZP 2010 után) ugyancsak elmulasztott fontos politikai munkákat elvégezni. Elfelejtette értelmezni, mi is történt 2004 és 2009 között. Elfelejtette utólag megmagyarázni, hogy mit, mikor és miért csinált mint miniszterelnök. Lehetett volna az őszi beszéd ígéretének megfelelően „kibaszott jó” könyveket írni, előadásokat tartani, hosszú interjúkat adni ezekről a témákról. Illetve nem lehetett volna, hanem kifejezetten kellett volna – gyakorlatilag bármi jobb lett volna, mint az értelmezés nélküli továbblépés. Merthogy az történt, és ez nemcsak Gyurcsányra, hanem az MSZP-re is nehezedik, mind a mai napig. **A Gyurcsány-korszak értelmezése ma teljes egészében jobboldali privilégium,**

Gyurcsány éppúgy a Másik, mint az egész balliberális oldal: a Gyurcsány-korszak az „elmúltnyolcév”, a hazugság, a tehetetlenség és a tehetségtelenség korszaka. Hogy ez a felismerés részben azért megvan, annak a jeleit lehet érzékelni, de ez az erőfeszítés nem rendezett és nem átfogó. Másrészt Gyurcsány Ferenc alig – ritkán – mond valamit arról, hogy a 2004 és 2009 közötti politikájából mi az, ami megőrizendő, mi az, ami átértelmezendő, és mi az, ami teljes egészében elvetendő. A politikai tér, a választási szabályok, az időzítés stb. miatt az MSZP kísérletei (vö. Botka László) sem voltak eddig arra nézve sikeresek, hogy a párt szimbolikusan leváljon az „elmúltnyolcévről”, és annak felelősségét egy az egyben Gyurcsányra, majd pedig a

DK-ra hárítsa (Botka László kísérlete egyébként valószínűleg elsősorban ütemezésében volt problémás, vagyis túl közel volt már a 2018-as választáshoz, amikor, pontosan tudni lehetett, hogy az ellenzéki pártoknak már az együttműködésben, és nem karakterépítésben kellene gondolkodniuk).

- Mindeközben azonban Mesterházy Attila négy esztendőes pártelnöksége olyan értelemben igencsak alulértékelt, hogy stabilizálni tudta az MSZP-t, sőt, a párt ebben az időben lassú erősödésnek is indult. 2012 közepére (júniusra) a teljes népességben a Fidesz 21, az MSZP 15 pont körül állt a Mediánnál, mielőtt az olló ismét nyílni kezdett volna. Vagyis nem volt sorsszerű a 2014-es újabb kétharmados vereség, 2012-ben úgy tűnt, hogy van esélye, ha nem is az újabb kormányváltásnak, de az erősödésnek, a baloldal 2010-es történelmi veresége ellenére (ugyanakkor ezzel párhuzamosan **az MSZP hibásan feltételezte, hogy a Fidesz politikájából esetlegesen kiábrándulók automatikusan hozzá pártolnak majd**, és nem vette észre, hogy a 2010-es csapással elvesztette az automatikus váltópárti státuszát, s ezért a státusért újra meg kell dolgoznia, keményebben, mint 1994 óta valaha).
- Ez a ritkán emlegetett tény magyarázhatja, hogy Mesterházy Attila – a saját szempontjából részben racionálisan – miért nem húzta meg az Angela Merkel-féle Stoiber-lépést (2002), azaz **miért nem engedte Bajnai Gordont maga elé miniszterelnök-jelöltnek. Megbukni. Hiszen ez lett volna a demokratikus ellenzék és Mesterházy szempontjából is a racionális – mármint hosszú távon.** Csakhogy Mesterházy a ciklus egy részében számíthatott arra, hogy nyerhet, és miniszterelnök lehet; márpedig ilyen helyzetben – rövid távra tekintve – nem irracionális ott maradni, és pályázni az adott tisztségre.
- Mesterházy 2010 és 2014 között **nem tudta megteremteni a baloldalon belül az egységet, a centrális erőter „házon belüli” változatát, a platformos, sokszínű, néppárti MSZP képét**, amely 1994-ben, 2002-ben és 2006-ban is képes volt választási győzelmet aratni, egy alkalommal ráadásul akkorát, hogy az MSZP akár egyedül is kormányozhatott volna (1994).

- Az ezzel együtt járó kilépések, új pártok stb. **gyakorlatilag szétszalámították azt az alternatív erőt, amely a korábbi években elég nagy volt és elég erős volt ahhoz, hogy választást tudjon nyerni.** 2010-2014 egy ideológiailag, társadalmilag lecsupaszodó szocialista pártot hagyott maga után: az akkori pártvezetés mind Szili Katalin, mind Gyurcsány Ferenc távozását engedte (vagy nem tudta megakadályozni), nem tudta elejét venni az Együtt szervezeti különállásának sem. Ez hiba volt, ahelyett, hogy használta volna őket a pártvezetés hatalma megerősítése érdekében („én állok középen, a két kormányképtelen szélsőség jobbra és balra” – tehát pontosan ugyanúgy kellett volna eljárni, ahogy Orbán Viktor érvel a magyar pártrendszerben).

Ennek persze lehettek olyan ideológiai okai, magyarázatai is, hogy így könnyebb lesz a baloldaliság definiálása, tehát menjen mindenki, aki nem hagyományos szocialista – de a társadalmi közép megszólítása, a leváltó erő építése szempontjából nem volt előnyös.

- **Az MSZP 2018-ra még így sem tudta elfoglalni a baloldaliság kizárólagos pozícióját és márkáját.** Mivel Szili Katalin közben Semjén Zsolt munkatársa lett, a baloldalon belüli centrális erőter játékát ma már a demokratikus pártok között is nehéz lenne játszani (hacsak az LMP-t nem akarja az MSZP szélsőbalosnak tételezni, Gyurcsányt pedig liberálisnak, ez persze egy elképzelhető és végig is gondolandó forgatókönyv).
- A szalámizódással függ össze, hogy 2013-2014 között ugyancsak nem sikerült kezelni a Gyurcsány-kérdést, és nem sikerült a kis pártokat letakarítani a pályáról (az MSZP-nek ez lenn volna az érdeke). Ekkor még a Demokratikus Koalíció is kicsi, a küszöb alatt egyensúlyozó párt volt, **lett volna arra lehetőség, hogy az MSZP latorolja a pályát** és legrosszabb esetben is egyedül maradjon az akkor még középen egyensúlyozni próbáló, friss és hiteles LMP-vel (amelynek persze lehetett volna az a racionális és végrehajtható ambíciója 2010 és 2014 között, hogy elfoglalja az MSZP

helyét a baloldalon, de az MSZP szerencséjére akkor az LMP – még – nem igyekezett ezt megtenni).

- 2013-2014 körül baloldali szövetségi politikát kis túlzással az ATV stúdiójából irányították, **az MSZP rohant az események után**. Gyurcsány Ferenc ebben a kommunikációs térben sikeresen tette a saját pártját nélkülözhetetlenné, a rá adott szavazatok pedig potenciális elvesztegetett szavazattá – annak ellenére, hogy az összefogásból alapvetően közepes eredménnyel jött ki, hiszen saját frakciót alapítani a DK nem tudott (egyébként Gyurcsány Ferenc személye és a 2000-es évek terhei miatt mindig kérdéses, hogy egy nagy ellenzéki összefogás szavazatai mechanikusan összeadódnak-e, vagy adott esetben riasztanak-e el szavazókat. A 2018-as adatok arra utalnak, hogy a DK-s jelöltek az egyéni körzetekben sokkal kevésbé voltak vonzóak, mint a szocialista jelöltek, ami arra utal, hogy Gyurcsány személye és pártja még mindig bír taszító hatással a baloldali szavazók számára is. A 2018-as adatokra, tapasztalatokra később még visszatérünk).
- **A baloldali pálya letakarítása azóta sem sikerült sem az MSZP-nek, sem pedig a DK-nak**, pedig ez immáron mindkét pártnak egyéni, és így közös érdeke lenne (az elérendő minimumcél a kicsik felszívása, kooptálása, beépítése, külön közvélemény-kutatási mérésük értelmének megszüntetése lenne, legrosszabb esetben is a Fidesz-KDNP viszony mintájára). Ilyen értelemben meglehetősen hibás volt az a 2016 óta is látszó MSZP-s stratégia, amely komolyan vehető – és főleg különálló – partnernek titulált és tételezett olyan pártokat, mint az Együtt, vagy a Párbeszéd.

Ebből a szempontból – és a 2010 előtti korszak szimbolikus lezárása szempontjából is – a leginkább érthetetlen a Liberálisok életben tartása, akár Fodor Gábor, akár Bósz Anett révén (abban az esetben érthető az életben tartás, valamennyire, ha a Liberálisok a háttérben erőforrásokat tudnak hozni az együttműködésbe, de nyilván ez egy olyan dolog, amit nyilvánosan nem fog senki sem cáfolni, sem megerősíteni⁶⁹).

69 Mesterházy Ernő személyének a feltűnése a városi pletykákban azonban nem zárja ki ennek a lehetőségét: HONT, András, „Rejtélyes figura állhat az MSZP gyöngyösi visszavonulása mögött”, *HVG.hu*, 2018. február 18., http://hvg.hu/itthon/201807_gyongyos_vonaallomas_taktikai_szavazas_palyatakaritas.

- A párbeszédes **Karácsony Gergely miniszterelnök-jelölti kooptálása ügyes és helyes lépés volt a Magyar Szocialista Párt részéről, hiszen megállította a párt rossz szériáját, zuhanását, az arról szóló találgatásokat, hogy bejut-e a párt a parlamentbe. Azonban az MSZP-P közös lista állítása már kockázatos dolog** a 10%-os küszöb és a koordinációs választási matematika gyakorlati működésének relatív ismeretlensége miatt⁷⁰. A közös lista ráadásul az is közvetíti, mintha a Párbeszéd egy létező párt lenne, s nem pár száz ember eszmei klubja, ráadásul alig mérhető támogatottsággal.

Ez szembemegy az MSZP, a DK és egyébként az – immáron a baloldali mezőbe egyértelműen belépő – LMP azon érdekével, hogy letakarítsák a pályát, és egymás között játsszák le a baloldal vezető erejének a meccsét.

- 2015 elejétől kezdve a baloldal **nem értette a migrációs kérdés politikai ügy voltát** („a migráció álprobléma”). Tekintettel arra, hogy politikai üggyé attól válik valami, hogy egy politikai szereplő azzá teszi, ezt érezni kellett volna („ráérzés”). Mindenesetre ebben az ügyben a baloldal lassan ébredt, és engedte, hogy a kormányoldal definiálja, hogy ki mit képvisel és főleg mit nem képvisel. Ebből következik, hogy a kampányban gyakorlatilag mindegyik ellenzéki pártnak magyarázkodnia kellett azzal kapcsolatban, hogy le akarják-e bontani a kerítést, vagy egyáltalán milyen álláspontot képviselnek a migráció dolgában.
- Tekintettel arra, hogy ez a kérdés a közeljövőben nem kerül le a napirendről (az uniós migrációs politika reformja napirenden van, illetve a következő évtizedekben egyes előrejelzések szerint tízmilliók kelhetnek még útra), **komoly hátrány és stratégiai hiba az ellenzék és a baloldal részéről, hogy ebben az ügyben nem sikerült a mai napig rendet tennie.**

70 Senki nem tudja egészen biztosan modellezni, hogy mi történik a listás szavazatokkal, amikor egy párt az egyéni választókerületek mintegy felében nem indít egyéni jelöltet. Ráadásul a közvélemény-kutatások annyira szórnak, hogy nehéz „bízni” bennük, és azok alapján hozni felelős politikai döntéseket.

- De hogy lenne lehetséges rendet tenni? A baloldalnak fel kellett volna ismernie, hogy a **migráció témáját pusztán ideológiai alapon, a nyitottság és európaiság hangsúlyozásával nem tudja megnyerni, ezért egy kisebb arcvesztés árán le kellett volna vennie a témát napirendről**, ki kellett volna emelnie a konfliktusos térből (a baloldal Orbán migrációs politikájának jelentős részét utólag kényszeredett egyetértéssel kezelte, például a kerítés dolgában, ez megkerülhető lett volna, ha az egyetértés tudatosan jön létre – ez utat engedhetett volna a baloldal számára olyan fontos konfliktusos témáknak, mint az egészségügy vagy az oktatás). A 2018-as választás valószínűleg ezen a témán csúszott el a baloldal számára, és ezzel vált jelentős többséggel nyerhetővé a Fidesz számára.
- **A témát még most is le lehet venni a napirendről, igaz, a fideszes narratíva felépülése után sokkal nehezebben és fájdalmasabban, mint ahogy 2015-ben meg lehetett volna tenni. A lépés kockázatos, és ennyi idő után nincs igazi garancia arra, hogy az akció sikeres is lesz**, mégis ez az egyetlen nyitva maradt lehetőség. Valójában egy nyilvános *mea culpa* a megoldás, amelyben a politikai szereplő, párt elismeri, hogy tévedett, és feldicséri Orbán Viktor migrációs politikáját is, deklarálva, hogy ebben az ügyben a továbbiakban nem vitáznak, hanem egyetértenek és támogatnak. Ennek a kellemetlen – és első érzésre inkább pozíció rontónak, mint javítónak tűnő – lépésnek az a célja, hogy a kormánypárti sajtó is „körbevigye” a hírt („na ugye!”) azok között a polgárok között, akik azt gondolják, hogy csak és kizárólag a Fidesz kerítéspárti, csak a Fidesz akarja megvédeni a magyar embereket a migrációtól és annak káros hatásaitól.

A cél tehát az, hogy ne csak a baloldal szavazói értesüljenek erről a fordulatról, hanem valóban *mindenki*, és ehhez szükséges használni a kormánypárti sajtót és annak logikáját. Természetesen egy ilyen lépés kellemetlen, hiszen a baloldali-liberális sajtó nem fogja szeretni, de egyrészt a vita pár nap után elhal, másrészt a politika nem a sajtónak szól, hanem a polgároknak, akik láthatóan határozott „nem” válaszokat várnak migráció-ügyben.

Valójában ez az intuícióval szembemenő lépés tehát potenciálisan pozíció javító lépés. Aki ugyanis migráció-ügyben nem támadható, nem vitapartner, nem ellenző a Fidesz számára, az teret nyerhet arra, hogy más ügyekkel foglalkozzon (egészségügy, oktatás), olyan ügyekkel, amelyekben a Fidesz verhető. Ebben az esetben ugyanakkor tudatosan elkerülendő kockázat, hogy könnyű beleesni az „őfelsége ellenzéke” szerepbe, noha nem ez a cél, hanem egy erős és karakteres ellenzéki politika felépítése.

Ideológiai és szervezeti önfeladás

A legfontosabb a baloldal elmúlt évtizedekben elkövetett politikai hibái közül, s amely a mai napig releváns az MSZP számára, az a 2006-ban – az önkormányzati választás tudatos elengedésével – megkezdett szervezeti és ideológiai önfeladás. Ennek a jelentőségét ismét, külön is hangsúlyozni szükséges. Az MSZP 2010 óta folytatott politikája ezen a helyzeten alig változtatott. Az infrastruktúrára, az intézményrendszerre, a szervezetre a későbbiekben külön kitérek, most az ideológia kérdéséről kívánok pár szót szólni.

Ami az ideológiai kérdést illeti: azt az MSZP tulajdonképpen jól érezte, hogy ideológiailag is újra kell definiálnia magát, hiszen a 2006-2010 közötti kormányzás alapvető csapást mért a párt baloldali imázsára. Valóban, szükséges újradefiniálni, hogy mit jelent (az MSZP számára, a magyar kontextusban, az Orbán-rendszer kontextusában!) a baloldaliság. Az alapvető kezdő lépések ezen a téren tulajdonképpen meg is történtek. Egyrészt közismert, hogy az MSZP-ben 2010 és 2018 között – a legutóbbi időkből az MSZP választmányában, Hiller István vezetésével – alapos műhelymunka folyt, vagyis léteznek mindenféle szakpolitikai elképzelések, sőt, regionális programok, ha esetenként vitathatók is. A probléma nem itt van, hanem a percepció környékén.

A percepció terén tett lépés volt Botka László *Fizessenek a gazdagok!* felszólítása, szlogenje, mely 2017 elején jelent meg a baloldali politikában. Ez a szlogen ugyanakkor a szűk – de a

választáson annál fontosabb, sőt, szükséges – magyar középosztály egy részének az elrémisztésére is kitűnően alkalmas volt, nem azt üzenté, hogy az MSZP a társadalmi közép segítségével kormányra készül, hanem – kis túlzással – azt, hogy kész újrainyitni az osztályharcos hagyományokat. Ennek ellenére feltétlenül dicsérendő, hogy ez a szlogen legalább már mutatta, hogy az MSZP mint baloldali párt a legkiszolgáltatottabbak mellett szeretne állni, az ő érdekekben akar fellépni, és nem kizárólag a politikai rendszer milyensége, a demokrácia állapota és a választási rendszer újraszervezése érdekli (tudniillik ez a választópolgárokat – érthető okokból – többségileg nem hozza lázba).

A hasonló húrokat pengető *Tegyünk igazságot!* szlogen ezerszer szerencsésebb, hiszen ebbe már a szűk magyar középosztály is nyugodtan beleértheti, hogy nem az ő adóit és terheit akarják „a szocik” („megint, mint 2002-2010 között”) magasra tolni, hanem az oligarcháktól és a politikai alapon meggazdagodottaktól akarják elvenni a „lopott pénzt”, na meg a költségvetésben úgy átcsoportosítani a forrásokat, hogy „TAO-pénzek, stadionok és rongyrazás” helyett esetleg minőségi egészségügy és oktatás jöjjön létre, ami tudvalevőleg közérdek. Vagyis ez a szlogen sokkal alkalmasabb a társadalmi közép megszólítására is.

Ugyanakkor az egy egészében téves feltételezés, hogy a „baloldalt” újra, kompakt módon ki lehet találni, azaz hogy tervezői asztalnál meg lehet tervezni egy olyan ideológiai platformot, amely majd valami csoda folytán elnyeri a társadalom tetszését és kormányra röpíti az MSZP-t.

Időnként megjelenik ennek a „kitalálásnak” az igénye, csak hogy a modern, mediatizált politikában nem az definiál valakit, egy pártot, hogy mennyire koherens ideológiailag a programja, hanem hogy ezt a programot hogyan látják a választók, megfelel-e annak az elvárásnak, amit mondjuk az adott párttal és az adott korhoz és helyhez kötött helyzettel szemben megfogalmaznak. Ad-e konkrét problémákra konkrét megoldási javaslatokat, és azok a javaslatok beleillenek-e az adott párt imázsába? Képes-e az adott erő definiálni egyáltalán, hogy mi a probléma, és képes-e ezt a problémát a társadalom fejében A PROBLÉMÁVÁ, vagyis a választás tétjévé alakítani?

Gondoljunk például a rezsicsökkentésre, ami egy nagyon egyértelmű társadalmi elvárásra egy nagyon egyértelmű (és bizony, szociális igényű) választ adott 2014-ben. Vagy éppen gondoljunk a kerítésre, amely a 2018-as választás nagy szimbóluma lett. De nem magától lett az! A Fidesz ezeket az ügyeket képes volt A PROBLÉMÁVÁ tenni, és a választás tétjét ezek körül meghatározni az utolsó két választáson.

GYAKORLAT

Javaulat a magyar baloldaliaknak A PROBLÉMA meghatározására

- Válasszanak ki egy szimbolikus, baloldali témát (javaslat: egészségügy, mivel az egészségügy minden mérés szerint prioritás a magyar embereknek).
- Fogalmazzák meg, hogy mi a baj az egészségüggyel.
- Fogalmazzák meg, hogy ezért a helyzetért ki a hibás és hogyan.
- Találjanak egy-egy olyan szimbólumot, amivel „arcot lehet adni” a bajnak. Ez a szimbólum lehet sokkoló is – emlékezzünk, minél vizuálisabb valami, minél formabontóbb, minél több érzelmet kelt, annál jobban emlékeznek rá az emberek.
- Szervezzenek akciókat, amivel rákényszerítik az ellenfelet, hogy reagáljanak A PROBLÉMÁRA (s ne arra, ami az ellenfél szerint probléma).
- Ismételtessék az egészségüggyel kapcsolatos, egyszerű, egyszólatos üzenetet akkor is, amikor az ellenfél esetleg másról akar beszélni.
- Érveljenek amellett, hogy az ellenfél célja csupán az, hogy elvigye a figyelmet A PROBLÉMÁRÓL, amit nem tud és nem is akar megoldani (hiteltelenítés).
- Az egészet ismételjék – unalomig.

Hozzá kell tenni, hogy erre – A PROBLÉMA meghatározására – a Fidesz nemcsak az elmúlt években kialakult médiatúlsúlya miatt volt képes, hanem azért is, mert – mint fentebb láthattuk – sokkalal fegyelmezettebben kommunikál, mint a baloldal, illetve mert baloldal a

migráció dolgában komoly stratégiai hibákat vétett 2015 óta. A közelmúlt magyar politikatörténetében egyébként van arra is példa (még hozzá a Jobbik és a Fidesz példája 2002-2010 között), hogy politikai erők ellenzékéből képesek kijátszani a média-ellenszél, és építkezni, erősödni. **Így a jobboldali médiatúlsúlyra vonatkozó érvek nem feltétlenül meggyőzőek a baloldal állapotának elemzésekor, olyan szempontból viszont veszélyesek, hogy elviszik a figyelmet mindarról, amit a baloldal saját hatáskörben is megtehetne, de nem tesz meg.**

De vegyünk egy másik példát is a percepció szempontjából: gondoljunk a korábban már tárgyalt és idézett Donald Trumpra, akinek az elképzeléseit a legnagyobb jóindulattal sem lehet koherens és kompetens ideológiai platformnak tekinteni, ám az a néhány nagy, szimbolikus intézkedés, amelyről felismerhető, mint jobboldali jelölt, teljesen egyértelműen beazonosíthatóvá teszi a hatalmas demokrata és esetenként republikánus *média-ellenszél ellenére* is: ő az a pasi, aki nem akarja beengedni a mexikóiakat (fal), a muszlimokat (*muslim ban*), és aki vissza akarja hozni az ipari munkahelyeket a rozsdáövezetekbe (kereskedelmi háború, vámpolitika). **Felismerhető ajánlat ez annak, aki fel akarja ismerni ezeket az ajánlatokat, akiknek erre van kereslete, akiknek ez A PROBLÉMA.**

De hogy lesz itt a társadalmi közepre épülő, baloldal vezette, kormányképes koalíció?

Az MSZP szempontjából nézve **a stratégiai cél nem lehet más, mint a baloldali címke és márka visszafoglalása, majd abból kiindulva egy olyan centrumkoalíció felépítése, amely egyrészt kormányképes, másrészt választás nyeresére is képes.** Ebből a pozícióból lehet ugyanis meghatározni, hogy mi A PROBLÉMA, mi a választás tétje.

Ez a **társadalmi közép-koncepció** nem más, mint az egykori balliberális tábor újraépítése, csak ezúttal nem „történetileg így alakult”-alapon, hanem baloldali tudatossággal, és kontrollal (az MSZP politikusai a mai napig gyakran panaszkodnak arra, hogy korábban az SZDSZ méreténél jóval nagyobb befolyást gyakorolt a politikára, s így végső soron a

liberalizmus is jóval nagyobb befolyást gyakorolt a két párt kormányzásának jellegére, mint azt az MSZP szeretne volna. Az SZDSZ-es álláspont ezzel kapcsolatban nyilván nem így néz ki, de ez az elemzés most alapvetően az MSZP szempontjait veszi figyelembe).

Az MSZP ezen törekvésében Demokratikus Koalíció és az LMP nyilvánvalóan ellenérdekelt, hiszen 2017 óta immáron mindkét párt a baloldal vezető erejének a helyére, annak elfoglalására törekszik (ebből a szempontból nagyon beszédes Ron Werber érkezése az LMP-hez, és mindaz, amit ez az érkezés üzenetként hordoz). 2018 és 2022 között folytatódik tehát annak a kérdésnek a tárgyalása, hogy ki lesz a baloldal domináns szereplője, azaz ki lesz az, aki jogot szerez arra, hogy ezt a koalíciót összeszervezze.

A megegyezéssel változatok 2014-gyel és 2018-cal gyakorlatilag kifűjtak, s a széttartó szervezeti és ideológiai igények fényében marad az a politikai változat: amikor valaki erőből megcsinálja.

Ám a széttartó szervezeti és ideológiai igények sem fedhetnek el egy fontos szempontot. Azt, ami közös. Ma a balliberális tömb tagjai azok a demokratikus pártok, amelyek Orbán Viktor rendszerét le akarják váltani, és amelyek kisebb-nagyobb mértékben nyitottak a globalitásra, az univerzális emberi értékekre, a szabadság értékeire, amelyek nem(csak) lokális kultúrákban, hanem egyetemes emberi értékekben (is) gondolkodnak, és amelyek eltérő mértékben, de versenypártiak és rendelkeznek valamiféle szociális érzékenységgel. (Ugyanakkor abban nem vagyok biztos, hogy tényleg értik-e, milyen egyensúlyt kell a kettő között tartani, és hogy a magyar társadalom mire áll készen, és mire nem.)

Van még egy közös pont a demokratikus ellenzék pártjai között. A magyar balliberális tömb kormányzásfelfogása 2010-ig, s talán azután is különbözött a politikai kormányzás elvét valló jobboldalétól: nagy hangsúlyt fektetett a szakértelemre, ilyen értelemben technokrata és elitista jellegű volt. Mindig volt a balliberális kormányzásnak egyfajta „szakértői” imázsa, aminek a rendszerváltás és az euroatlanti integráció kontextusában természetesen volt is komoly értelme. Most nyilván nem erre a technokrata kormányzásfelfogásra van szükség, hanem egy sokkal politikaibb attitűdre, főleg mivel az elmúlt egy-két ciklusban a

Fidesz tökéletesen voluntarista – és támogatottsági értelemben sikeres – kormányzást valósított meg.

Ugyanakkor tény, hogy a baloldali politikusoknak kompetenciát kellene mutatniuk legalább azon a szakterületen, amelyen dolgoznak. Az alulról építkezés egyik első alapköve az, hogy legalább értsük azt, amiről beszélünk. Most, sajnos – annak ellenére, hogy léteznek programok, és lenne miben kompetenciát mutatni – egy-két kivételtől eltekintve nem ez a helyzet (a legjobb példák ezen a téren egyébként Gőgös Zoltán és Korózs Lajos, akik kiváló szakpolitikusok, és réteggkommunikációra kiválóan használhatók lennének habitusukból adódóan is).

CENTRUM

Avagy a kiszolgáltatottak és a szolidáris középosztály koalíciója

Bár korábban azt mondtam, hogy helyes az MSZP azon törekvése, hogy a legszegényebbekhez, legkiszolgáltatottabbakhoz szóljon, rövid távon mégsem elég csak a legszegényebbekre koncentrálni.

Több okból. Egyrészt a legszegényebbek egyértelműen demobilizáltak, és mobilizálásuk időt vesz igénybe, másrészt a felemelésük évtizedeken keresztül csak vinni fogja a pénzt, márpedig a középosztálynak és a visszacsúszástól rettegőknek ez biztosan szúrni fogja a szemét. És mivel ma Magyarországon a legtöbb ember alkalmazott, s mint ilyen kiszolgáltatott, a középosztály elidegenedése súlyos probléma egy baloldali politika számára. Akinek van valamije, legyen az mégoly kevés is, annak veszténivalója is van.

Ismétlem: **nem szabad elfelejteni, hogy az alkalmazottak, akármennyit keresnek, bizonyos szempontból mindannyian kiszolgáltatottak**, és ezt egy baloldali párt természetesen figyelembe kell, hogy vegye a programja megfogalmazásánál.

Szükség van tehát a lecsúszástól rettegő középosztály aktív támogatására is (annak a rétegnek a támogatására, amelyet az MSZP anno és a Botka-korszakban szívesen nevezett „gazdagnak”). A frissen alakuló, sérülékeny középosztályt nem lehet úgy piszkálni, ahogy a rendszerváltás után az folyamatosan történt, mivel ezeknek az embereknek a támogatására – és adójára – is szükség van a baloldali, s vélhetően részben újraelosztási program megvalósításához (emlékezzünk arra a goodhart-i megállapításra, hogy valakinek a szociális joga valakinek az adófizetési kötelességével kötődik össze). Ez azt is jelenti, hogy rövid távon az inaktív választói támogatására nem feltétlenül számíthat ez a politika (legalábbis abból kell kiindulni, hogy nem számíthat rá).

Ez a cél ütközhet – elvben – azzal a törekvéssel, hogy az MSZP újra elfoglalja a baloldali pozíciót és a leginkább kiszolgáltatottabbakhoz szóljon, ezért a középosztálynak elsősorban célzott üzeneteket szükséges küldeni.

10 év alatt a Fidesz sok szempontból balról előzött, „ráment” „a kádári kisémbere”, megtartva, majd részben el is engedve a saját városi, polgári táborát is. A gyakorlatban azonban a Fidesz szavazóbázisa „kádári részét” csak egy-két szimbolikus elemmel szolgálja ki (1%-os adócsökkentés, rezsicsökkentés, biztonság iránti igény stb.). A Fidesz pontosan azt csinálja ma, amit a baloldálnak a következő évtizedekben csinálnia kellene: az egyik csoporthoz beszél és a másik érdekében kormányoz.

(Persze a Fidesz a legkiszolgáltatottabbakhoz beszél és az alsóközéposztálytól felfele állók érdekeiben kormányoz, azt is vitathatóan, hiszen a közszolgáltatások állapota erősen problémás. A baloldálnak viszont a középosztályhoz kellene erősebben szólnia, és a legszegényebbek hosszú távú felemelése érdekében kellene kormányoznia, éppen ezen közszolgáltatások felemelése által. Egyébként valami ilyesmit mondott a Tony Blair-féle harmadik út is, amikor a közbiztonság ügyét a zászlajára tűzte a kormányzása elején: a középosztály igényeit is ki kell szolgálni a választási győzelemhez.)

Az Együtt, az LMP és a DK megalakulásának szerepe az ellenzék megosztottságában

Mint fentebb említettem, az MSZP több pártra szakadása, a kilépések és újabb pártalapítások (MSZP, DK, Szili-párt – KTI, Együtt) az automatikus, alternatív leváltó erő szétesését jelentette, azaz alapvetően a Fidesznek és a centrális erőternek kedvező folyamat volt. Ehhez a problémához csak hozzájárult a Liberálisok túlélése / transzformációja, illetve az LMP, majd a szakadás után a Párbeszéd megjelenése a paletta baloldalán.

Ez a helyzet természetesen megnehezíti a demokratikus ellenzék dolgát, mivel ez a szétesés előállított egy játékelméleti problémát: úgy kellene közösen fellépni egy nagy közös célért (választási győzelem, a Fidesz leváltása), hogy közben az egyéni célok széttartanak, hiszen **mindenki a balliberális tömb dominanciájáért küzd (később látni fogjuk, ez a 2018-as választási kampányra is rányomta a bélyegét).**

Persze ideológiailag más és más árnyalatok felmutatásával küzd mindenki ezért a célért. Fontos szempont, hogy a piacgazdaság, a liberalizmus és a konzervativizmus iránti legnagyobb nyitottságot DK mutatja, programja minden elosztó, sőt, esetenként populista jellege ellenére is⁷¹; az LMP pedig még a Párbeszéd kiválása után is felmutat baloldali, zöld és konzervatív elemeket is a politikájában (ami párton belül is olyan helyzetet eredményez, mintha valójában több pártról lenne szó⁷²), miközben az MSZP ragaszkodik a baloldali identitásához, de elvesztette a monopóliumát e téren.

Amennyiben az MSZP és a DK képes lenne együttműködni, a kis, szalámizós szereplők letakaríthatók lennének a pályáról, és az érdemi támogatottsággal bíró erők pozíciója javulását láthatnánk. Ez közös érdek (aztán azonban az MSZP és a DK összezsugorítása a

71 Vö. például az energiafogyasztás egy részének ingyenessé tételére vonatkozó javaslatot. TH.B., „A DK ingyen adná a víz-, a gáz- és a villanyfogyasztás egy részét”, *Index.hu*, 2018. február 23., https://index.hu/belfold/2018/valasztas/igeretszamlalo/2018/02/23/dk_rezsi_ingyen/.

72 Az LMP pártszakadása, a Párbeszéd kiválása személyi és ideológiai mezőben is értelmezhető. Az LMP sosem volt egységes párt, sem a választók sem a politikusok szintjén, ezt fontos megérteni a mozgásainak az elemzéséhez. Ehhez érdekes adalék: PETŐCZ, György, *Béke sose volt. Az LMP egy története*, Aura Kiadó, 2014.

dominanciáért elkerülhetetlen, látva az eltérő érdekeket, és ugyanebbe a játékba bejelentkezik mostantól az LMP is).

Eközben mind az MSZP-nek, mind a DK-nak márkaproblémái vannak (az MSZP-nek mint pártnak, Gyurcsány Ferencnek pedig mint Gyurcsány Ferencnek⁷³), vagyis egy rendkívül nehéz helyzetben kellene **úgy együttműködniük egy rövid távú cél érdekében, hogy hosszú távú céljaik eltérnek, egymással teljesen ellentétesek**. Ráadásul a pártelitek és a bázisok is hevesen kritizálják egymást, szimpátiáról és szeretetről is nehéz beszélni (a DK-soktól sokszor hallani, hogy „azért jöttünk el, mert a szocik korruptak”, az MSZP-sek pedig a baloldal árulóinak, vagy liberálisnak tartják a DK-t és Gyurcsányt).

Az új ellenzék megjelenése: bonyolódik a képlet?

Egyes civil akciók, illetve a **Momentum** megjelenése után sokan végleg leírták a fenti pártokat, mondván, ezek úgysem boldogulnak, jönnek az újak, az ártatlanok, a szüzek, és ők lesznek Magyarország megmentői, ők fogják leváltani Orbánt és a Fideszt, „ezek” meg eltűnnek a süllyesztőben. Sok igazság van abban, hogy a fenti pártok külön-külön, jelenlegi állapotukban pedig együtt is kevésnek bizonyultak a sikerhez. 2014-ben háromszor is láthattuk, mire képesek, ha nekiindulnak, és 2018 is bizonyítja, hogy egyelőre nincsen meg az *élan* a demokratikus ellenzékben. A fentiekben láthattuk, hogy ennek számos szervezeti, ideológiai, történeti stb. oka van. Ugyanakkor hiba lenne azt gondolni, hogy az új ellenzéki mozgalmak majd minden problémát varázsütésre megoldanak, és olyan népszerűek lesznek, hogy hamarosan átvehetik a kormányrudat a Fidesztől.

Az új ellenzék, bár időnként szervezetekbe tömörül, mégis szervezetlen, diffúz. Egymással is vitatkoznak azon, hogy ki mikor, mit szervez, ki kinek a Facebook-oldalát használja. Az új ellenzék nem egységes. Az új ellenzéket, vagyis ezeket a civileket egyetlen egy dolog tartja

73 Világos, hogy a DK azért létezik, mert Gyurcsány Ferenc vezeti, ugyanakkor az is egyértelmű, hogy Gyurcsány Ferenc személye limitálja a párt növekedési lehetőségeit. Az ő személyének a politikai pozicionálása egyben pozicionálja a pártot is.

össze: nem szeretik a jelenlegi kormányt. Arra van erejük (vö. például a Közös Ország Mozgalom szerepét), hogy befolyásolják az ellenzéki agendát, **de ez nem elsősorban az ő érdemük, hanem inkább az ellenzéki pártok politikai hibája (hiszen se nem kooptálják, vagy csatornázzák be őket, se „le nem szedik őket” a sakktábláról).**

Az új ellenzék professzionális pártosodásának, megszerveződésének, pozitív programalkotásának technikai, anyagi és tudásbeli akadályai is vannak. Elképzelhetetlen, hogy ezek a diffúz szervezetek rövid idő alatt milliárdos költségű működőképes szervezetet és erős programot alakítsanak ki. 2018-ig egyedül a Momentum tűnt erre korlátozottan alkalmasnak, tekintettel arra, hogy láthatóan rendelkezik valahonnan, nagyrészt ismeretlen forrásból, anyagi erőforrásokkal. De az első és egyetlen sikeres politikai akciója (Nolimpia) után mintha ez a lendület is megállt volna, s a párt nem is jutott be a 2018-2022-es parlamentbe.

Szervezettség és professzionális pártosodás, illetve érdemi politikai tapasztalat nélkül az új ellenzéket még egy meggyengültnek tűnő Orbán Viktor is „megeszi reggelire”, mert az új ellenzékkel ellentétben neki vannak erőforrásai, van szakpolitikai tudása és van vagy 30 évnyi politikai tapasztalata, ami, fentebb láttuk, elengedhetetlen. Az új ellenzék esetében továbbá – ha mégis elverekedné magát a választási győzelemig – szintén felmerül a kormányzóképeség problémája: ha ez a diffúz, semmiféle igazgatási, vezetési tapasztalattal nem bíró társaság most bekerülne a minisztériumokba, akkor a fideszes közigazgatás „enné meg az újakat reggelire”, és nem személyesen Orbán Viktor.

A kérdés tehát az, hogy lesz-e olyan politikai vezető, lesz-e olyan tehetség, aki elvégzi az egységesítés politikai munkáját, azaz összegyűrja az új ellenzékéből, ami jó (frissesség, lendület, tisztaság, akarat), és a régiből, ami kell (politikai tapasztalat, igazgatási tudás). A másik fő kérdés, hogy ezt a politikai munkát mikor végzi el az illető – pontosabban mikorra lesz vele készen. (Külön anyagban jeleztük, hogy ez a munka hatalmas, s még egy olyan történelmi léptékben is értelmezhető, komoly politikusnak is, mint a francia Mitterrand, 15 esztendeje ment arra, hogy egységes kovácsoljon maga mögött a baloldalon.)

Tekintettel Gyurcsány Ferenc márkaproblémáira, illetve az LMP belső ideológiai megosztottságára, még mindig úgy tűnik, hogy e politikai munka elvégzésére alkalmas politikus **a legnagyobb eséllyel az MSZP soraiból kerülhet ki** (ami persze azt is jelenti, hogy a legnagyobb eséllyel ismét váltóerővé változtatható demokratikus ellenzéki párt ma az MSZP – ez a legvalószínűbb forgatókönyv egy esetben változhat érdemben, mégpedig akkor, ha Gyurcsány Ferenc eljátssza a lengyel modellt úgy, ahogy Jaroslaw Kaczyński tette Beata Szydłóval⁷⁴. Ehhez persze találnia is kell egy Beata Szydłót...).

A 2014-2018-es ciklus útkeresései

Hogy 2018 úgy alakult, ahogy, abban a demokratikus ellenzék pártja külön-külön és együtt is felelősek. Persze a felelősség nem egyenlően oszlik meg. Mivel azonban ez az elemzés az MSZP szempontjából íródik, most elsősorban azt tekintem át, hogy mit tett az MSZP – és mit tehetett volna, hogy jobban alakuljon a 2018-as kampány.

Az MSZP 2014-2016 közötti időszakában Tóbiás József pártelnök révén megjelent az igény arra, hogy a baloldal újradefiniálja magát. Ez jogos és helyes igény volt, azokkal a megszorításokkal, amelyeket fentebb már tettem az ideológiai koherencia szükségességével, pontosabban sürgősségével kapcsolatban. A diskurzusban mindenesetre megjelentek olyan vitatott és vitatható javaslatok, mint például az alapjövedelem.

Ugyanakkor Tóbiás kommunikátorként kevésbé volt sikeres, és a rendelkezésére álló hatalmas lehetőséget sem használta: nem építette fel, nem mesélte el a saját sztoriját, azt, hogy egy meglehetősen nehéz körülmények közül érkező fiatalembert a baloldal fel tud emelni, nemhogy az egyszerű képviselőségig, hanem egyenesen a pártelnökségig. Pedig ez a

74 Kaczyński, népszerűtlen, illetve nehezen bővíthető bázisú politikai vezető révén, „maga elé” engedte a viszonylag ismeretlen, de tehetséges és lojális Beata Szydłót, akivel győzelemre tudta vezetni a Jog és Igazságosságot, és el tudta foglalni a kormányzati pozíciókat. Ettől függetlenül közismerten elfogadott és gyakran emlegetett tény, hogy Lengyelország „valódi” vezetője a háttérben – politikai, ha nem is adminisztratív értelemben – nem más, mint a pártvezér Kaczyński. Beata Szydło ma már nem Lengyelország miniszterelnöke.

személyes történet, ennek a hiteles elmesélése nagyban növelhette volna mind Tóbiás, mind pedig az MSZP hitelességét.

Hiszen ez az emancipatórikus üzenet – nem a születésed határozza meg a jövődet, hanem a munkád és a tehetséged által kiemelkedhetsz, ha nehéz helyzetből jössz, akkor is – a baloldaliság egyik lényege. (Ami pedig a tartalmat illeti, ismét meg kell jegyezni, hogy a ciklus nagy ügyének, a migrációs válságnak a kezelésében az egyész magyar demokratikus ellenzék rossz taktikával lépett fel, ideértve a probléma jelentéktelenségéről több alkalommal is értekező MSZP-t – így biztosítva a témát és a mozgásteret a Fidesznek a mai napig.)

2016-ban az a Molnár Gyula került a pártelnöki székbe, aki érezhetően széles szövetségi politikát kívánt folytatni (ideértve a DK-val való együttműködést is), ugyanakkor nem mutatkozott elég agresszívnek ahhoz, hogy ezt a szövetségi politikát az MSZP révén uralni is tudja. Inkább a folyamatok uralták őt. A pártelnök által hagyott vezetési úrbe lépett gyakorlatilag be a nagy reményekkel övezett Botka László szegedi polgármester, aki kezdetben mintha blöff-szerű követelményeket támasztott volna a miniszterelnök-jelöltség kapcsán (hátha nem fogadja el őket az MSZP, de elfogadta – ez egyébként elemzői körökben kezdetben felvetette annak a gyanúját, hogy Botka nem is akarja igazán a jelöltséget, csak beleragadt abba a helyzetbe, hogy ő a párt reménye, és ezzel kezdenie kellett valamit).

Botka erőteljesen balra húzó fellépése, mely egyben Gyurcsány Ferenc személyes támadását is jelentette, elvileg értelmezhető volt, mint a baloldal-márka visszafoglalására tett kísérlet, de ütemezésében későinek bizonyult. Későinek bizonyult, mert 2017 elejére elkezdett épülni a 2013-ban is megfigyelt „összefogás” probléma, s látni lehetett, hogy az MSZP nem képes választ adni politikai értelemben arra a kérdésre, hogy a támogatottsági adatai alapján hogyan képzeli el egyedül, Gyurcsány nélkül stb. a kormányváltást (Botka megjelenése stabilizálta ugyan az MSZP-t, de lendületet nem adott a szocialistáknak, ami nem meglepő, hiszen az efféle radikalizálódó diskurzusokat nem új szavazók szerzésére, hanem a szavazóbázis stabilizálására és mobilizálására szokták használni).

2017 már nem a baloldaliság márkájának a lefoglalásáról kellett volna, hogy szóljon, hanem a társadalmi közép megszólításáról – az MSZP mintegy **két éves ütemcsúszásban volt ezzel** (itt érdemes előrebocsájtani, hogy 2018 és 2022 között ezt a feladatot ismét meg kell kísérelni, de más ütemezéssel: **2018 és 2020 között kell balra húzni, lefoglalni a baloldaliság pozícióját és márkáját, összerendezni a szervezetet, majd 2020 és 2022 között „enyhülni”, nyitni, lépni a társadalmi közép és a centrum felé, s előnyös helyzetben erőpozícióból megszervezni a demokratikus ellenzéki tömböt.** Vagyis 2018 és 2020 között még nem a támogatottsági adatok javulásának szükséges prioritást adni, hanem a növekedés *feltételeinek* a megteremtésének.).

Botka visszalépése után az MSZP talán története egyik mélypontját érte el, ilyen értelemben **ügyes lépés volt a népszerű Karácsony Gergely leigazolása miniszterelnök-jelöltként.** Ezzel sikerült az úrt betölteni és véget vetni a Botka-féle lemondás okozta bizonytalanságnak, és újrainyitni a megegyezések kérdését. A kampány logikája szempontjából jobb lett volna, ha a megegyezésekre korábban kerül sor, és ha a kampány már nem erről szól, hanem tartalmi politikáról. De a 2017-es év alakulása ezt nem tette lehetővé, ezt el kell ismerni (egyes információim szerint a DK és az MSZP között intenzív egyeztetések folytak már 2016 második felében is, és Botka fellépése nélkül meg is történt volna valamilyen összefogási bejelentés jóval korábban, mint ahogy így történt).

A fentiek miatt az MSZP meglehetősen lassan fordult rá a kampányra, gyakorlatilag 2018 februárra került olyan állapotba, hogy képes volt elkezdni a tartalmi fellépést, kampányolást (ugyanakkor a 10%-os küszöb nem teljesen racionális bevállalása pár napra visszahozta annak a formai kérdését, hogy kieshet-e az MSZP a parlamentből – mondani sem szükséges, hogy a kampány közepén ez egy nagyon kellemetlen üzenet egy ellenzéki pártnak. Ráerősített erre az a Fidesz is, amelynek eleddig alapvető érdeke volt az MSZP életben tartása⁷⁵. Nyilván az történt, hogy a Fidesz stratégiai végigszámolták, mivel járhat számukra az MSZP kiesése, és úgy döntöttek, 2018-2022 között az sem rossz számukra, ha az MSZP

75 Ennek az életben tartásnak a logikájához lásd: DULL, Szabolcs, „Ha összeomlik az MSZP, a Fidesz összetakolja”, *Index.hu*, 2016. szeptember 16., https://index.hu/belfold/2016/09/16/ha_osszeomlik_az_mszp_a_fidesz_osszetakolja/.

nélkül kell fenntartaniuk a centrális erőteret, és erre képesnek is érezték magukat egy potenciális újabb kétharmad birtokában⁷⁶).

Miért nem volt teljesen racionális a 10%-os küszöb vállalása? Értésüléseim szerint a közös lista hívei azzal az érzelmi érvvel operáltak, hogy ha a 10%-ban nem hisz egy párt, akkor nem is érdemes csinálni. Ugyanakkor az MSZP szempontjából ennek az együttműködésnek így túl nagy a kockázata, a Párbeszédet felemelni pedig csak akkor éri meg, ha emellett sikerül garantálni, hogy a KDNP-Fidesz viszonynál nagyobb befolyása **nem lesz a Párbeszédnek** a pártszövetség politikájára. Vagyis ha sikerül elérni, hogy a Párbeszéd gyakorlatilag ne létezzen, bokréta legyen a kalapon. Márpedig ezt 2002 és 2010 között se sikerült megoldani az SZDSZ-szel.

A legracionálisabb megoldás az MSZP szempontjából mindenképpen az ellenzéki pálya tisztítása lett volna, már csak azért is, mert az 5%-os küszöböt az MSZP biztosan megugrotta volna egyedül is. A P pedig nem. Vagyis az MSZP volt jobb tárgyalási pozícióban, és ezt használhatta volna, ha nem a feltétlen összefogási demonstráció – „kellenek partnerek” – keretében gondolkodott volna (amennyiben Karácsony érzelmi érvekkel apellált a 10%-ra és a közös listára, vissza lehetett volna üzeni neki, ugyanúgy érzelmileg, hogy felelőssége és hazafias kötelessége az MSZP listán indulni, hiszen ott a fő probléma, a legyőzendő Fidesz, ne a saját pártja érdekeit nézze).

Karácsony Gergely programjának és az árnyékkormányának bemutatása ugyanakkor **sikereseznek nevezhető.** Egyrészt levette a napirendről az MSZP-nek kellemetlen parlament-és küszöb-kérdést, és hosszú idő után tartalmi ügyeket tett a napirendre. Másrészt pedig egy nagyon fontos gyakorlatot is megvalósított, az MSZP szempontjából sajnos csak nagyon rövid ideig, nem olyan hosszú hónapokig, ahogy kellett volna: **elkezdte az MSZP és**

76 Kiszivárgott hírek szerint a Fidesz úgy számolt, hogy az MSZP kiesésével megszerezheti zsinórban a harmadik kétharmadot: CSUHAI, Ildikó, „Orbán Visegrádon: ha kiesik az MSZP az plusz 3 mandátum a Fidesznek”, *atv.hu*, 2018. február 15., <http://www.atv.hu/belfold/20180215-orban-visegradon-2-2-millioval-margyoznek-ha-kiesik-az-mszp-az-plusz-3-mandatum-a-fidesznek>. A centrális erőterben egyébként nagy szüksége van a Fidesznek mind Gyurcsány Ferenc pártjára, mind pedig az MSZP-re. Egyáltalán nem volt magától értetődő, hogy a Fidesznek egy percre is gondolkoznia kellene az MSZP eltűnésén, vagy eltűntetésén, **az erre vonatkozó gondolkodást vélhetően éppen az MSZP nyitotta meg a 10%-os küszöb vállalásával és a közös listával.**

Karácsony nevéhez a „kormányzás” és a „program” fogalmait kötni. Erre 2010 óta alig-alig volt jó példa a baloldalon.

Pszichológiailag hasznos fordulópont lehetett volna⁷⁷ a február 25-i hódmezővásárhelyi választás az ellenzék számára, ugyanakkor a momentum elmúlt, amikor mindenki számára világossá vált, hogy a Márki-Zay Péter-féle győzelmek matematikai előfeltétele a Jobbik részvétele az együttműködésben. A problémát az okozta, hogy ezzel a szavazóbázisok a demokratikus ellenzéki oldalon is elkezdtek nyitni a Jobbik felé, ami a pártvezetésekre is nyomást gyakorolt⁷⁸, nem utolsósorban pedig az értelmiség is egyre erőteljesebben kezdte pedzegetni az együttműködés szükségességét, növelve a bizonytalanságot, **és legitimálva – stratégiai értelemben is – a Jobbikot. Másrészt utólag tudjuk, Hódmezővásárhely valószínűleg mobilizálta a Fidesz tartalékait is, ami komolyan hozzájárulhatott a választási eredményhez.**

Eközben a Simicska-birodalom is megkezdte az ellenzékot segítő akcióit. Ugyan nem a sokak által várt „látható atombombával” érkezett Simicska Lajos, de nem látható bombának megtette, és egyébként láthatóan zavart tudott okozni a Fideszen belül.

Az ellenzék végül is mozgósító erejű ügyet kapott a kezébe a Kósa-üggyel⁷⁹, melyet a *Magyar Nemzet* láthatóan felépítve, tudatos stratégia mentén publikált (név nélkül, ami arra utal, hogy nem klasszikus tényfeltáró munkáról van szó). A tudatosság onnan látszódott, hogy például a közjegyzői okiraton található „aláírások hiányával” kapcsolatban csapdát állítottak a jobboldali sajtónak, utána pedig büszkén „le is csapták” a magas labdát, hogy lám-lám, a jobboldali sajtó belesétált a csapdába...⁸⁰ Az ellenzéki pártok el is kezdték az ügy építését,

77 Például az átszavazási hajlandóság növekedése miatt lehetett erre gondolni: „Hódmezővásárhely meghozta az ellenzéki szavazók átszavazási kedvét?”, *atv.hu*, 2018. március 7., <http://www.atv.hu/belfold/20180307-hodmezovasarhely-meghozta-az-ellenzeki-szavazok-atszavazasi-kedvet>.

78 Vö. az olyan nyilvános megszólalásokat, mint az alábbi: NÉMET, Tamás, „Egy DK-s választókerületi elnök bevallotta, hogy aktivistái a Jobbikos jelöltre fognak szavazni”, *Index.hu*, 2018. március 31., https://index.hu/belfold/2018/03/31/valasztas_percrol_percre_marcius_31-en/egy-dk-s-valasztokeruleti-elnok-bevallotta-aktivistai-a-jobbikos-jeloltre-fognak-szavazni/.

79 „Kósa Lajos mert nagyot álmodni”, *mno.hu*, 2018. március 13., <https://mno.hu/belfold/kosa-lajos-mert-nagyot-almodni-2453256>.

80 „A Pesti Srácok és az Origo is beleszaladt a csapdába, azt hiszik, nem tudjuk bizonyítani az állításunkat” - írta a Magyar Nemzet online felülete pár órával az eredeti közjegyzői okiratok képen történő, de aláírás nélküli

kihasználását, a Fidesz és Kósa Lajos kommunikációja a Fidesz szokásos színvonalához képes szertejutott.

Ekkor következett a kampány igen komoly fordulópontja, még hozzá március 15., ami a Fidesz számára kedvező fordulatot hozott. Orbán Viktor miniszterelnök az ünnepen hatékonyan beszélt, a tábornak tetsző, mozgósító üzeneteket fogalmazott meg, miközben a Békemenet a maga minden ellentmondásosságával segítette a Fidesz céljait, például a tábor reményének, egységének és büszkeségének a helyreállítását a hódmezővásárhelyi kudarc után. Az elégtételre vonatkozó, meglehetősen félreérthető és kétértelmű miniszterelnöki üzenet azonban az ellenzék mobilizálására is alkalmas volt, ez jól látszott az ellenzéki szavazók és újságírók online és egyéb reakcióin.

Az Orbán által kínált lehetőséget azonban az ellenzék korlátozott mértékben, vagyis egyáltalán **nem használta ki**, ami komoly politikai hiba volt, éppen akkora, mint amekkorát Orbán Viktor potenciálisan elkövetett az elégtételre vonatkozó üzenet megfogalmazásával. A baloldali ellenzék az ünnepi hétvégén ráadásul nem is volt annyira hatékony, mint a kormányfő.

A Jobbikhoz való viszonyt is taglaló baloldali ellenzéki ünnepi szónokok (Gyurcsány, Kunhalmi, Karácsony) láthatóan nem egyeztették az üzenetüket és a beszédeiket, illetve a „vasat sem ütötték” a Kósa-ügy, az Elios stb. kapcsán. Pedig elképzelhető lett volna olyan ünnephez méltó üzenet, amely – mondjuk – Széchenyit és a reformkor, valamint a forradalom hőseit szembeállítja a mai kormányzattal és annak közpénzügyi gyakorlatával, illetve ennek megfelelően megfogalmazza, hogy mi a voksolás tétje, miért kell „talpra” ugrania a magyarnak.

Az ünnep a politikailag hasznos üzenetek megfogalmazása és a mozgósítás helyett inkább taktikai játékokról szólt (**Gyurcsány Ferenc újraindította az összefogósdit** és a felelősség-

publikálása után. „Íme a Kósa-iratokat hitelesítő pecsét és aláírás”, *mno.hu*, 2018. március 13., <https://mno.hu/belfold/ime-a-kosa-iratokat-hitelesito-pecset-es-alairas-2453321>.

tologatást azzal, hogy felvetette a Jobbikkal való tárgyalás dolgát, amit ráadásul pár nappal korábban ő maga utasított el⁸¹).

Az ezután következő hétvégi ellenzéki tárgyalások eredménytelensége, és a kérdés további nyitottsága ugyancsak nem volt kedvező az ellenzéknek, mivel a következő heti napirendet is foglalta a mozgósító, érdemi üzenetek elől. Az ünnepi hétvége összességében a baloldali ellenzék szempontjából nem sikerült jól. A legfontosabb „kár”, hogy a hétvége levette a napirendről az ellenzéknek kedvező Kósa-ügyet, másrészt pedig ismét visszatolta az ellenzék az összefogás témájához.

A kampány időszakában minden egyes demokratikus ellenzéki párt azzal volt elfoglalva (vagy azzal is), hogy a várható vereségre **más felelőst találjon**, hogy április 8-án este elmondhassa, hogy mindent megpróbált, és nem rajta múlt.

Erről szólt Gyurcsány Ferenc március 15-i akciója is, mely a DK szempontjából ugyan érthető volt, de a demokratikus ellenzék választási esélyei szempontjából kifejezetten **káros**. Ez volt talán a leglátványosabb ilyen akció 2018-ban, igaz, erre a hullámra aztán maga Karácsony Gergely is felült, amikor tárgyalásra hívta az Együttet és Momentumot⁸², ahelyett, hogy visszaállt volna a tartalmi kampányolásra. Az LMP a feltételei meghatározásakor – teljes ellenzéki együttműködés a Jobbikkal együtt – ugyancsak nyilvánvalóan ilyen felelősség-tologatási céllal lépett fel, tudva, hogy ezeket a feltételeket nehéz lesz teljesíteni. Ugyancsak a felelősség hátrításáról szóltak egyébként az egyoldalú visszaléptetések is, amelyek azt az üzenetet küldték, hogy „mi megtettük, most ti jöttök”...

Egyébként a választás hetében nyilvánosságra került egy közvélemény-kutatás⁸³, mely szerint az ellenzéki választók a legnagyobb mértékben Vona Gábort tehetik felelőssé a Fidesz újabb

81 Vö.: „Gyurcsány Ferenc: „A Jobbik fennállásának nagyobbik részében olyan politikát folytatott, ami kizárja az együttműködés lehetőségét””, *narancs.hu*, 2018. március 3., <http://magyarnarancs.hu/belpol/gyurcsany-ferenc-a-jobbik-fennallasanak-nagyobbik-reszeben-olyan-politikat-folytatott-ami-kizarja-a-formalis-vagy-informalis-egyuttmukodes-lehetoseget-109687>.

82 DULL, Szabolcs, „Karácsonynak érdemi ajánlata van az Együtt és a Momentum számára”, *Index.hu*, 2018. március 20., <https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/03/20/karacsonynak-erdemi-ajanlata-van-az-egyutt-es-a-momentum-szamara/>.

győzelméért (47%, de a párt nélküliek között 51%), legkisebb mértékben Karácsony Gergelyt (28%, a párt nélkülieknél 30%). Gyurcsány Ferenc a középmezőnyben van (42, illetve 43%-kal). Ez természetesen nem rossz induló pozíció az április 9. utáni kommunikációs és értelmezési versenyben az MSZP számára, a Jobbik számára viszont aggasztó lehet a helyzet.

Van-e, volt-e ellenzékváltó hangulat Magyarországon?

Orbán Viktor miniszterelnök az elmúlt hónapokban azzal érvelt, hogy Magyarországon ma nem kormányváltó, hanem ellenzékváltó hangulat van, s az összefogás szerencsétlenkedései esetenként alátámasztani is tűnnek ezt az érvet. Ez persze alapvetően egy érthető érv a Fidesz szempontjából, hiszen a centrális erőter lényege és értelme, hogy az ellenzék megosztott, a Fidesz pedig középen állva azt állítja, hogy ő az egyetlen kormányképes erő – a jobb- és baloldali „szélsőségek” között egyensúlyozva. Ebbe a stratégiába illik az érv, hogy „minket megtartának a választók, benneteket nem”. A támogatottsági adatokat nézve is úgy tűnhet, hogy a miniszterelnöknek igaza van, hiszen a Fidesz támogatottsága messze kiugró a többi pártéhoz képest.

Ugyanakkor a kormány tevékenységével elégedettek és elégedetlenek aránya már mást mutat, a helyzet itt sokkal kiegyensúlyozottabb volt a választási kampány hajrája előtt és alatt is.

Egy 2018. január 30-án publikált Závecz-adatsor például azt mutatta⁸⁴, hogy a szavazásra jogosultak **40%-a kormányváltást akart, s 38% volt elégedett** a Fidesz-kabinet munkájával. A bizonytalanok 30%-a akart váltást, 15% szurkolt a Fidesz-kormánynak, 55% nem tudott erre válaszolni.

83 DULL, Szabolcs, „A jobbikosok és az LMP-sek kétharmada visszalépéseket akar”, *index.hu*, 2018. április 3., <https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/04/03/median-kutatas-a-jobbikosok-es-az-lmp-sek-ketharmada-visszalepeseket-akar/>.

84 „Többen akarják a kormányváltást, de kevesen hisznek benne”, *hvg.hu*, 2018. január 30., http://hvg.hu/itthon/20180130_tobben_akarjak_a_kormanyvaltast_de_kevesen_hisznek_benne.

Vagyis Orbán üzenete, miszerint ellenzékváltó hangulat van⁸⁵, ebben a kontextusban értelmezendő: e kijelentésével a bizonytalanok egy jelentős részét (55%-át) akarta meggyőzni, hogy jobb, ha a kormány maradása mellett teszik le a voksot, nem ellene, hiszen az ellenzék ilyen-olyan okokból alkalmatlan.

Závecznél⁸⁶ egyébként az aktivitás is jelentősen nőtt márciusra, miközben a kormányváltást akarók már 46%-nyian voltak. Közülük a bizonytalanok száma 900 ezer főre volt becsülhető, amiből a ZRI szerint 350 – 400 ezer fő el is volt vihető az ellenzék mellett az urnákhoz. A kormány maradását kívánók ekkorra 40%-nyian voltak, ami **a kampány végére a inkább kormányváltó, mintsem az ellenzékváltó hangulat erősödését sugallta. Igaz, egyik hangulat sem volt elsőprő mértékű, éppen ez tette lehetővé az erről szóló polémiát** (az ellenzék megosztottsága miatt a Fidesznek ez a döntetlen egyébként kedvezőbb volt).

A választás utáni úgy tűnik azonban, hogy a bizonytalanok között is sokan voltak azok, akik a Fidesz „rejtett tartalékaihoz” tartoztak, és el is mentek szavazni, **ami a jövőre nézve a „bizonytalanokkal” kapcsolatos narratívák és remények visszafogására kell, hogy sarkallják az ellenzéket.**

85 TSZA, „Orbán: Ellenzékváltó hangulat van”, *Index.hu*, 2018. február 18., https://index.hu/belfold/2018/02/18/orban_viktor_everetkelo_beszede_a_varkert_bazarban/orban_ellenzekvalto_hangulat_van_56/.

86 „Závecz: a belső tartalékok mozgósításán múlik a Fidesz kétharmada”, *atv.hu*, 2018. március 20., <http://www.atv.hu/belfold/20180320-zavec-a-belső-tartalekok-mozgositasan-mulik-a-fidesz-ketharmada>.

3. HOGY HÚZTAK EL A TÖBBIÉK A DEMOKRATIKUS ELLENZÉK MELLETT? MIÉRT ÁLLNAK JOBBAN SZERVEZETILEG ÉS A HÁTORSZÁGBAN?

Mint említettem, a baloldal 2002-2010 között szervezeti értelemben feladta magát, először akkor, amikor elengedte a 2006-os önkormányzati választást, másodsor pedig akkor, amikor nem gondoskodott a háttér-intézményrendszere további zavartalan működéséről, akár annak piaci versenyképességéről. Ideértem nemcsak a *think tank*-hálózat (vö. Demos), hanem a baloldali média problémáját is, ami szimbolikusan a *Népszabadság* bezárásával tetőzött a 2014-2018-as ciklusban (ami megint csak nem független az MSZP tevékenységétől, hiszen a párt egyik alapítványa csak 2015-ben vált meg a napilapban birtokolt részesedésétől⁸⁷, megnyitva az utat a baloldali lap új tulajdonos általi megszűnése, illetve megszüntetése előtt. Ezt azért fontos megállapítani, mert **ebben a keretben a *Népszabadság* megszűnése részben az MSZP döntéseinek is köszönhető⁸⁸**).

Média és finanszírozás

A háttérintézmények lepusztulásának elsődleges oka – minden morális véleménynyilvánítás nélkül – az, hogy a Fidesz kormányon sokkal tudatosabban jutatta a kormányzati pénzeket a jobboldali médiába és háttérintézményekbe, mint a szocialisták és liberálisok a baloldali médiába és intézményekbe a saját kormányzásuk idején. Érdekes adalék, hogy a Gyurcsány- és Bajnai-kormányok az állami pénzek allokációjánál ugyan előnyben részesítették a baloldalnak tartott médiát, de nem véreztették ki különösebben a jobboldaliakat sem:

87 „Eladta Népszabadság-pakettjét az MSZP”, *Népszava*, 2015. június 3., <http://nepszava.hu/cikk/1059129-eladta-nepszabadsag-pakettjet-az-mszp>.

88 Ezt sugallja a 444 cikke is az MSZP kiszorulásának körülményeiről: „Az osztrákok 100 millió forintot fizettek a szocialistáknak, ami nyilvánvaló túlárzás volt egy olyan cég 26 százalékáért, amiben egyedül egy lehasznált irodaház tulajdonjoga maradt. Ezt nem árt rögzíteni akkor, amikor ma a szocialisták épp a sajtószabadság védelmezőiként, Népszabadságot lobogtatva tüntetnek a lap bezárása ellen a parlamentben.” Lásd: RÉNYI Pál Dániel, „Már évekkkel ezelőtt behálózta a Népszabadságot a Fidesz”, *tldr.444.hu*, 2016. október 28., <https://tldr.444.hu/2016/10/28/mar-evekkel-ezelott-behalozta-a-nepszabadsagot-a-fidesz>.

„Ha csak a négy országos politika-közéleti napilapot vesszük, akkor nagyon tisztán látszik a politikai váltógazdaság a két kormány között. A Gyurcsány-Bajnai kormányok alatt az arányok így néztek ki: Népszabadság 45,74%, Magyar Nemzet 28,09%, Népszava 20,6%, Magyar Hírlap 5,57%. A második Orbán-kormány alatt pedig így: Magyar Nemzet 66,69%, Magyar Hírlap 16,21%, Népszabadság 11,94%, Népszava 5,16%. Míg a Gyurcsány-Bajnai-kormányok során, még ha az arányokkal lehetett is probléma, legalább az eladott példányszámok és az olvasottság szerint rangsorolták a lapokat, addig a második Orbán-kormány alatt semmiféle piaci mérőszám nem számított. (...) a Gyurcsány-Bajnai ciklusban az öt hetilap összesített aránya 80,82% (Szabad Föld: 26,81%, HVG: 22,78%, 168 Óra: 17,16%, Figyelő: 7,87%, Magyar Narancs: 6,2%), míg a Heti Válasz 19,18%. Ezzel szemben a második Orbán-kormány alatt az öt baloldalra sorolt hetilap összesített részesedése 32,08% (HVG: 16,73%, Szabad Föld: 7,22%, Figyelő: 4,56%, Magyar Narancs: 2,18%, 168 Óra: 1,39%), szemben a Heti Válasz 67,92%-os részesedésével.⁸⁹”

2010 után tehát a Fidesz-kormányzat olyannyira előnyben részesítette a jobboldali lapokat, hogy piaci szempontokat nem vett, vagy kevésbé vett figyelembe. A Fidesz politikusai politizáltak (amit politikusként nem lehet a szemükre vetni), vagyis az elérhető erőforrások túlnyomó többségét olyan lapokhoz irányították, amelyek a számukra kedvező üzeneteket közvetítették.

A tudatos építkezés a médiapiacon fontos része volt a Fidesz megerősödésének. A konzervatívok gondolkodásában ez egy **történelmi igazságtétel része volt**. A rendszerváltás után gyakran megfogalmazódott az igény, a cél, hogy egy jobboldali kormánynak állami segítséggel kötelessége kiegyensúlyozni a magyar médiapiacot, mivel a rendszerváltás után a privatizált magyar médiapiac tulajdonosi és „ideológiai” átalakulása baloldali-liberális túlsúlyt eredményezett. A fideszes, jobboldali médiabirodalom 25 éves építkezése ebben az ideológiai keretben is értelmezendő, nemcsak a politikai térfoglalás szempontjából. A folyamatot, ha óvatosabban és kevésbé látványosan, de már az Antall-kormány is megkezdte:

89 BÁTORFY, Attila, „Hogyan működött Orbán és Simicska médiabirodalma?”, *kreativ.hu*, 2015. február 18., http://kreativ.hu/cikk/hogyan_mukodott_orban_es_simicska_mediabirodalma.

„Történt ez annak ellenére, hogy már az Antall–Boross-kormány idején is százmilliókat költött az állam – többnyire a kezében lévő kiadókon, illetve bankokon, így a jobboldalon mostanában csak szidott Princz-féle Postabankon keresztül – jobboldali lapok alapítására, támogatására”⁹⁰.

Az ún. balliberális médiatúlsúly átalakítási folyamatának egy nagyon fontos kezdő lépése volt, amikor 2000-ben egyesült a Magyar Nemzet és a Napi Magyarország, s az új napilap Liszkay Gábor tulajdonába kerül. Ugyancsak 2000-ben, állami támogatással megtámogatva jött létre a **Heti Válasz** nevű hetilap is („A tisztán állami pénzből indított hetilap-próbálkozás mintapéldája a 2001-ben alapított Heti Válasz. Az előzmény még 1998–1999-re vezethető vissza, amikor az Orbán-kormány meghirdette a „médiagyensúly” megteremtésének politikáját. A hetilappiacon azt a megoldást választották, hogy a költségvetési törvényben megszavaztatták egy új, kormányalapítású közalapítvány támogatását, amelynek – bár erre a neve közvetlenül nem utalt – fő feladata egy új politikai hetilap megjelentetése volt, és rögtön, még a 2000. évi költségvetés terhére 1,5 milliárd forintot különítettek el a számára. (...) A kormányváltás mindezzel tetézve nyilvánvalóvá tette, hogy a lapnak sürgősen új támogató után kell néznie.”⁹¹).

2002-ben, már a kormányváltás után jött létre a **HírTV** nevű jobboldali televízió⁹², mely 2003-ban kezdte meg működését. 2007. március 15-én pedig a HírTV és a Magyar Nemzet közösen hozta létre a Lánchíd rádiót. A 2009-es médiapiaci megegyezés értelmében a Simicska-közelinek tartott **Class FM** is elkezdhetette működését⁹³.

A Fidesz a baloldali liberális beállítottságú **Magyar Hírlap** Széles Gábor általi megvásárlásával⁹⁴, majd pedig Gázsó L. Ferenc főszerkesztővé történő kinevezésével,

90 JUHÁSZ, Gábor, „A jobboldali hetilapok piaca 1989-2003, *Médiakutató*, 2004 tavasz, http://www.mediakutato.hu/cikk/2004_01_tavasz/04_jobboldali_hetilapok/#03.

91 U.o.

92 „Az ORTT bejegyezte a Hír TV-t”, *index.hu*, 2002. november 27., <https://index.hu/belfold/hirek/110834/>.

93 JOÓB, Sándor, „Így épült fel Simicska médiabirodalma”, *index.hu*, 2015. február 6., https://index.hu/belfold/2015/02/06/igy_epult_fel_simicska_mediabirodalma/.

94 „Az Echo Tv tulajdonosa megvette a Magyar Hírlapot”, *index.hu*, 2005. szeptember 16., <https://index.hu/kultur/media/mhir19835/>.

bizonyos balos újságírók eltávolításával⁹⁵, fokozatos jobboldal felé eltolásával is képes volt építeni a birodalmát. Nem kellett azonban mindent közvetlenül csinálnia. Széles jobboldali médiabirodalmat épített, s a portfóliójába tartozott az akkoriban alakuló, ugyanezekben a napokban induló, korábbi Hír TV-seket is igazoló Echo Tv is⁹⁶ (ami ma már Mészáros Lőrinc tulajdonában van).

A legfontosabb, hogy a Fidesz és a Jobbik 2002 és 2010 között ellenzékben is képes volt építkezni, sőt, a médiabirodalmát is bővíteni (volt honnan indulni a háttérintézmények építése terén, s a 2018-as kampány ismeretében kifejezetten pikánsnak hat az alábbi nyilatkozat: „Nagyon szegény volt kezdetben a párt. Tagdíjakból, külföldi alapítványok támogatásából tartottuk fenn magunkat” - idézte fel a Fidesz egyik vezető politikusának korábbi tanácsadója, hozzátéve, hogy legtöbbször a külföldről kapott segítség sem pénzt jelentett, hanem valamilyen eszközt, például fénymásoló gépeket.”⁹⁷).

Ami a további hálózatokat illeti: az önkormányzatok birtoklása már a kilencvenes években is fontos volt a Fidesznek, de a 2006-os nagy győzelem után szinte be tudta hálózni az országot az alábbi módszerrel, melyről az Origo tudósított: „Hozzátette, ez a segítség úgy működik, hogy helyi vállalkozók kapják az önkormányzati megrendeléseket, majd cserébe támogatják a várost uraló politikai erőt. Ez nem feltétlenül jelent pénzmozgást, hanem sokszor egyszerűen csak arról van szó, hogy egy vállalkozás hirdet a párthoz kötődő újságban vagy rádióban, illetve szponzorál valamilyen, az adott politikai erőnek fontos eseményt vagy szervezetet”⁹⁸. Ez újabb alátámasztása annak az érveknek, hogy Gyurcsány Ferenc és az akkori MSZP-SZDSZ **nem engedhette volna meg magának a 2006-os önkormányzati választás elengedését, mert ez volt a Fidesz mai nagy beágyazottságának az egyik infrastrukturális alapja.**

Sajtóforrások arra mutatnak rá, hogy a Fidesz a 2010-es kormányra kerülése előtt egyébként nem hagyományos korrupciós „visszaosztásokban”, kijelölt alvállalkozásokban és

95 „Újra Gazsó L. Ferenc a Magyar Hírlap főszerkesztője”, *index.hu*, 2006. november 13., <https://index.hu/kultur/media/magyar162/>.

96 „Echo TV – elindult”, *kreativ.hu*, 2005. szeptember 19., http://kreativ.hu/cikk/echo_tv_elindult.

97 PETHŐ, András, „Előbújik az árnyékból a Fidesz körül épült birodalom”, *origo.hu*, 2012. március 6., <http://www.origo.hu/itthon/20120305-a-fidesz-gazdasagi-hatorszaganak-epulese-i-resz.html>.

98 U.o.

hálózatokban gondolkodott az illegális forrás-szerzés terén – ahogy az a hírek szerint 2010 előtt egyre jellemzőbb volt, ráadásul egyáltalán nem garantálva, hogy pártkasszába vándorolt a pénz, sokkal inkább magánzsebekbe⁹⁹. A **Fidesz ehelyett a piacképes cégeken keresztülli forráshoz jutásban látta a lehetőséget¹⁰⁰, meg nyilván a kisebb jogi kockázatot is a maga számára.** Ez a gondolkodás 2010-2014 között meg is látszott a gyakorlaton is, amikor számos olyan gazdasági jogszabály született, amely a pénzek legális ömlését olyan vállalatokhoz segítette (letelepedési kötvény, TAO, közbeszerzések stb.), amelyek közel állnak a Fideszhez.

Ugyanebben a 2002-2010 közötti időszakban, még a 2010-es parlamentbe jutása előtt épített fel egy szerényebb, de figyelemre méltó (médiá)birodalmat a Jobbik is. Még az előző ciklusban alapította meg a Jobbik is a pártlapját, 2009 júniusában először polcokra küldve a Barikádot. A Barikád 2010 elejétől lett hetilap, főszerkesztője az Echo TV-től a Jobbikba igazolt Pörzse Sándor volt. 2017 februárjában azonban a Jobbik kilépett a print piacról, megszüntetve a Barikádnak nyújtott jobbikos pártalapítványi támogatást, s ezáltal magát a lapot is: *„A nyomtatott sajtópiac azonban öles léptekkel kezdett közeledni a szakadék felé, ráadásul jelen esetben állami cégek, oligarchák sem álltak rendelkezésre, hogy finanszírozzák az újság fenntartását. Az eleve torz és talán csak nevében létező magyar hirdetési piacon nem igazán akadtak olyan vállalkozások sem, akik a Barikádban hirdettek volna - sokan retorzióktól tartottak, többeknek meg sem fordult a fejükben ilyesmi. Nem titok: a lapot gyakorlatilag hosszú ideje csak a Jobbik pártalapítványától kapott támogatás tartotta életben. Ez az állapot eddig volt fenntartható: a kiadó a ma megjelent lapszámban közölte, kénytelen megszüntetni az újságot”¹⁰¹* (a barikad.hu már korábban, 2013-ban alfahir.hu-ra váltott¹⁰², az online lap tehát megmaradt, folyamatosan frissül).

Más források szerint azonban nem egyszerű pénzügyi okokról volt szó a Barikád megszüntetésekor (az inkább csak hivatkozási alap), hanem politikai döntésről, amely a

99 PETHŐ, András, „Ma is elloptak öntől néhány milliárdot”, *origo.hu*, 2009. május 12., <http://www.origo.hu/itthon/20090511-korrupcio-partfinansziroz-as-modszerek-technikak.html>.

100 U.o.

101 KOVÁCS, Dániel, „Megszűnt a Barikád hetilap”, *alfahir.hu*, 2017. február 9., https://alfahir.hu/2017/02/09/barikad_sajto.

102 „Nevet vált a Barikád.hu”, 2013. február 11., <https://kuruc.info/r/2/107868>.

Jobbik mérséklődéséhez, a radikalizmussal való leszámoláshoz kötődik¹⁰³. Ebből persze az következik, hogy **a háttérintézmény-rendszer racionális esetben mindig kiszolgálja a politikai stratégiának, és a dolog nem fordítva működik**. Egyébként 2015-ben hozta létre formálisan a Jobbik-közeli Kiegyensúlyozott Médiáért Alapítvány az N1TV-t¹⁰⁴.

A Jobbik (esetleges külföldi) finanszírozásával kapcsolatban számos pletyka kering. Ezek egy jó része természetesen nem igazolható és nem ellenőrizhető.

Amit biztosan tudunk, az az, hogy a 2000-es években a Jobbik finanszírozása egyrészt erősen helyi irányultságú volt: *„Az alapszervezetek autonóm működését nagyban segíti, hogy a tagdíjak nem egy központi pártköltségvetésbe kerülnek, hanem helyben maradnak. A Jobbik parlamenti párttá válásáig ez volt a helyi aktivitás finanszírozásának legfőbb útja”* - írta Róna Dániel a Jobbik népszerűségének okairól szóló doktori disszertációjában¹⁰⁵.

Ezen túlmenően sokat „segíthetett” a Jobbiknak a „zavarosban halászás” is, ugyanis az Állami Számvevőszék jelentéseiből több alkalommal is kiderült, hogy a párt gazdálkodása nem volt tökéletesen rendben 2010 előtt. A Jobbik – Harmadik Út korszakból például ezt olvashatjuk:

„A pártnál hiányoztak az éves beszámolók, a könyvviteli nyilvántartás és a számviteli szabályzatok, a párt alapítványánál pedig kiderült, hogy nem ellenőrizhető utólag az állami támogatások cél szerinti felhasználása”¹⁰⁶. Vagy éppen: „A Jobbik beszámolói egyik évben sem mutattak megbízható és valós képet a párt gazdálkodásáról. A szervezeti egységek bevételei és kiadásai hiányosan szerepeltek a számviteli nyilvántartásokban és a

103 „Megszűnik a jobbikos Barikád hetilap”, *hvg.hu*, 2018. február 9., http://hvg.hu/kkv/20170209_barikad_megszunik.

104 Határozat, http://nmhh.hu/dokumentum/168785/ki egyensulyozott_mediaert_alapitvany_n1_tv_internetes_lekerheto_nyilva_ntartasba_vetel.pdf.

105 RÓNA, Dániel, *Jobbik- jelenség. A Jobbik Magyarországért Mozgalom népszerűségének okai*, BCE Politikatudományi Doktori Iskola, 2014, p. 90., http://phd.lib.uni-corvinus.hu/824/1/Rona_Daniel.pdf

106 Számos szabálytalanságot tárt fel az ÁSZ a MIÉP-Jobbik-Harmadik Út Pártnál és az alapítványánál, 2012. november 26., <https://www.asz.hu/hu/hirek/szamos-szabalytalansagot-tart-fel-az-asz-a-miep-jobbik-a-harmadik-ut-partnal-es-alapitvanyanal>.

beszámolóiban. A szervezetek mintegy 90%-ának gazdálkodásáról semmilyen információval nem rendelkezett a párt. A Jobbik Magyarországért Mozgalom közleményben köszönte meg az ÁSZ segítő együttműködését az ellenőrzés során, hangsúlyozva, hogy a párt intézkedett a hibák és hiányosságok kijavításáról”¹⁰⁷.

Ezek a szabálytalan módszerek nyilván nem másolhatók és nem eltanulandók, de elvi magyarázattal szolgálhatnak számos nyitott kérdésre a Jobbik pénzügyeivel és 2010 előtti látványos építkezésével kapcsolatban. Az újraerősödés szempontjából tehát a Fidesz 25 éves építkezése több tanulságot, és több másolható eszközt is tartogat a baloldal számára. Az egy más kérdés, hogy ennek az építkezésnek a legális és etikus voltát garantálni szükséges. Mint látható, ez 2010 után a Fidesz számára is céljá vált.

(A legalitást és az etikusságot persze a baloldal vitatja. Ám az tény, hogy 2010 után nem feltétlenül, nem csak titkos források megszerzéséről, visszaosztásáról, ellopásáról van szó, hanem szofisztikáltabb, jogilag is alátámasztottabb módszerekről, bizonyos üzleti érdekcsoportok politikai indíttatású, látványos gazdagodásáról, aminek nemcsak hatalomtechnikai, hanem ideológiai alátámasztása is van a Fidesz gondolkodásában, gondolva például a konzervatív hátszág, a nemzeti tőkésosztály megerősítésének, vagy a „multik” kszorításának az igényére. Nem véletlenül fogalmazta meg Láncki András, hogy „amit korrupciónak neveznek, az gyakorlatilag a Fidesz legfőbb politikája”.

Érdemes észrevenni, hogy ez nemcsak jogi, etikai, hanem egyben politikai vita is, amelyet érdemes lefolytatni. **A dolognak azonban a gyakorlati középpontjában az a felismerés áll, hogy a baloldálnak választ kell adnia erre a finanszírozási kihívásra, amely folyamatosan növekvő hátrányt jelenthet a Fidesszel szemben a jövőre nézve is.** Főleg akkor, ha a most megerősödött Fidesz-közeli vállalkozások a jövőben, piaci alapon is versenyképesek tudnak maradni, vagy annyi tartalékot tudnak gyűjteni, hogy akár 8-12 évig is túléljenek veszteséges működés mellett. **Éppen ezért kiemelten fontos a rendelkezésre álló forrásokkal történő okosabb gazdálkodás.)**

107 *Pártokat ellenőrzött az ÁSZ*, 2012. február 29., <https://www.asz.hu/hu/hirek/partokat-ellenorzott-az-asz>

Érdemes-e valamit megtartani az Orbán-rendszerből?

Miközben az ellenzék érzékelhető aggodalommal figyeli az Orbán-kormány tevékenységét, nem mindig nyugtázza, hogy melyek azok a pontok, kérdések stb., amelyekben érdemes lenne tanulnia Orbán Viktortól¹⁰⁸, illetve melyek azok a pontok, amelyeket esetleg az Orbán-rendszer működéséből is érdemes megőriznie.

Az építkezés kapcsán láthattuk, hogy a Fidesz birodalma nem a semmiből jött létre, és az aprólékos építkezés kultúráját mindenképpen érdemes eltanulni, mint ahogy azt is, hogy a rendelkezésre álló erőforrásokat a közös célok szolgálatába szükséges állítani, nem pedig egyéni érdekek szolgálatába.

Az alábbiakban néhány hasonló dologra hívom fel a figyelmet – olyan dolgokra, amelyeket ma Orbán Viktor és a Fidesz sokkal jobb tud, mint az ellenzék.

- **Vezetés.** A baloldalon van egy zsigeri idegenkedés a politikai vezetőktől, nyilván a rossz emlékek miatt, amelyek esetenként évszázadosnak tűnnek. De kellenek olyan politikai vezetők, akik stratégiai célok mentén képesek stratégiai politikai munkákat elvégezni, akik képesek tervezni és egységesíteni. Ez az MSZP számára kukcsfontosságúnak tűnik a 2018-2022 közötti ciklusra nézve. Nem biztos, hogy az egységesítést elvégző politikai vezető lesz az, aki majd választást is tud nyerni, aki majd miniszterelnök lesz, ettől függetlenül szükség van rá.

Itt természetesen nem a baloldali Orbán Viktor sokat szidott kimerájáról van szó: nem egy baloldali Orbánra vagy De Gaulle-ra van szükség, hanem egy vérbeli baloldali Mitterrand-ra. És körülbelül azt a munkát szükséges elvégeznie, olyan ravasz módon, amelyet és ahogy François Mitterrand 1972 és 1981 között elvégzett. Egy karizmatikus hatalomtechnikusra van szükség, aki érti a stratégiai logikát a

108 Mit tud Orbán, ami az előnyét biztosítja mindenki mással szemben?

létrehozandó választói koalíció, és az ahhoz szükséges politikai platformok mögött. Aki képes erről másokat, polgárokat és partner-politikusokat, dühös ellenzékiet meggyőzni. Aki mögé nem ciki beállni. Aki a meggyőzés nyomán egységet teremt a baloldalon, aki a régi minőségéből újat hoz létre, aki – tetszik, nem tetszik – de bedarálja a „partnereket”, amennyire lehet, és aki kihasználja a jobboldal által hagyott lehetőségeket. Aki beleül a jobboldal által hagyott alkotmányos készbe, hogy aztán a saját arcképére formálja azt. Persze ez Magyarországon nem lesz olyan egyszerű, mint Mitterrand Franciaországában volt, Magyarországon ugyanis minden valószínűség szerint hozzá kell majd nyúlni az alkotmányhoz is... Akárki is lesz az, a magyar Mitterrand dolga nehezebb lesz, mint a franciáé volt.

A francia Mitterrand pártépítő volt, a magyar Mitterrand valószínűleg egy szélesebb közösség embere lesz. A francia Mitterrand megnyerte a választást és kormányzott. Beleült a készbe. Megtehetette, mert De Gaulle egy stabil, demokratikus, a szabadságjogokat garantáló alkotmányt hagyott a franciákra. Orbán Viktort viszont sokszor nem az állam stabilitásának a problémája vezérli, hanem saját mozgalmának a hatalmi érdeke. Ha a jelenlegi alkotmány hatályban marad, akkor egy kormányváltás esetén jó eséllyel egy instabil politikai rendszerrel állhatunk majd szemben, amelyben nehéz, esetenként lehetetlen lesz kormányozni, még akkor is, ha a kormány abszolút többséggel bír (bár ezt se tudjuk biztosra – alapvetően nem tudjuk, hogy működik az alkotmány kormányváltás esetén, de az írott szabályok a bizonytalanság lehetőségére utalnak).

Instabil kormányzás esetén pedig nemcsak a baloldali tömb kompetenciája kérdőjeleződhet ismét meg, hanem az állam tekintélye és megbízhatósága is bizonytalan lehet. Ebből következik az, hogy annak az ellenzéki vezetőnek, aki Orbán Viktor helyére pályázik, az állam tekintélyének a kérdését is szem előtt kell tartania.

- **Az állam tekintélyét hangsúlyozó viselkedés / félelnöki alkotmány.** Milyen alkotmány képes arra, hogy helyreállítsa az állam tekintélyét? A balliberálisok az alkotmány kapcsán túlságosan nosztalgikusak a 89-es rendszerrel kapcsolatban,

márpedig a 89-es rendszer a magyar politikai kultúra néhány alapvető elemét nem vette figyelembe. Ha megnézzük, hogy kik a magyar XX. század legnépszerűbb alakjai, akkor azt látjuk, hogy az autoriter vezetők: Ferenc József, Horthy Miklós és Kádár János mindig előkelő helyen végeznek. Orbán Viktor személyes sikere (és részben Gyurcsány Ferenc korábbi személyes sikerei!) szintén azt mutatják, hogy a személyes vezetői kvalitásokat, a personalizációt nem lehet kizárni a magyar alkotmányos rendszerből. Inkább keretek közé érdemes szorítani. Ebből következik egy erőteljes többségi elem szüksége, amelyet persze alkotmányosan tudni kell fékezni.

Olyan alkotmányra van tehát szükség, amely biztosítja a demokratikus alapjogokat, amely biztosítja és megvédi (!) a hatalommegosztást, továbbá amely stabil és biztosítja az állam tekintélyét is, például azzal, hogy utat enged a személyes kvalitásoknak és a többségi elemeknek is. A konszenzuális parlamenti köztársasági berendezkedés nem az egyetlen megjelenési módja a liberális demokráciának és az emberi jogok érvényesítésének. Néhány évvel ezelőtt már látni lehetett, hogy a konszenzuális parlamenti berendezkedés nem lesz tartós Magyarországon, a personalizációra és a többségi elemre való erős igény miatt, illetve azért, mert a jobboldal nem feltétlenül érezte magáénak ezt a kiegyenlítő megközelítést. Az alapvető jogok és az alapvető demokratikus elvek mind a félelnöki-félparlamentáris (a továbbiakban: félelnöki), mind a többségi parlamenti rendszerben érvényesülhetnek, nemcsak a konszenzuálisban.

Viszont a többségi parlamenti rendszer tulajdonképpen az, amit a kétharmados kormányzás alatt látunk: a többség mindent megtehet, mindenhez hozzányúlhat, így ez a lehetőség kiesik a lehetséges opciók közül. Kívánatos, hogy a balliberális oldal engedjen a félelnöki rendszer ügyében, sőt, maga álljon a kezdeményezés élére. Nem azért kell engedni ebben a témában, mert a félelnöki rendszer jobb rendszer, hanem azért, mert a jelenlegi magyar politikai kultúrához, a jelenlegi magyar körülményekhez, és az Orbán-rezsim által hagyott örökséghez a jelen pillanatban az a rendszer tűnik a leginkább igazíthatónak. Ne higgyünk abban, hogy egy-egy

intézmény önmagában jó, vagy önmagában rossz: csak az lehet, hogy nekünk most rossz, vagy nekünk most éppen nincsen szükségünk rá. Lehet, hogy más intézmények – amelyekről meg szeretjük azt gondolni, hogy jók – most éppen kifejezetten ártalmasak nekünk.

Ez az anyag nem azért érvel most a félelnöki rendszer mellett, mert az önmagában való jó rendszer, hanem mert ez most a legjobb eszköz arra, hogy Magyarországon ismét működőképes és stabil liberális demokrácia lehessen. Összességében ez az új félelnöki magyar alkotmány sokkal stabilabb lesz, kicsit perszonalizáltabb lesz, kicsit többségibb lesz, a hatalommegosztásra jobban ügyelő lesz – és a magyarok, ideértve a jobboldali, konzervatív magyarokat is, jobban fogják szeretni, mint a rendszerváltás utáni bármelyik alkotmányukat.

- **A társadalmi valóság egyidejű ideológiai ÉS politikai értékelése.** A baloldal – természetesen erkölcsileg el nem ítélni való módon – sokszor ideológiailag közelít meg bizonyos, a Fidesz által felvetett kérdéseket. Elutasítja például a közmunkát, mert az nem ad a létminimumnak megfelelő jövedelmet, másodrangú munkássá teszi a közmunkást, és összességében is alá-fölérendeltségi viszonyokat hoz létre politika és polgár között éppen ott, ahol nagy a szükség és a kiszolgáltatottság. Ez mind igaz. Ugyanakkor ezeket a kérdéseket nemcsak ideológiai, hanem praktikus okokból is érdemes vizsgálni.

A közmunka – mégoly ellentmondásos módja – ugyanis sokak számára fontos és megőrizendő megélhetési forrás, s pozitívumot látnak benne, minden problémája ellenére, hiszen jobb, mint alacsonyabb segélyen élni: *„Közmunka nélkül ezeknek az embereknek havi 22 ezer forintból kellene megélniük, viszont ha behívják őket közmunkásnak, akkor ez felugrik 80 ezer forintra. Többen is hangsúlyozták, hogy többgyerekes családjuk van, számukra ez egyáltalán nem mindegy”*¹⁰⁹. Ezt látva és hallva nem a közmunka támadása a megfelelő politikai válasz: mikor válik a

109 ALBERT, Ákos, „A kiszolgáltatottság és a propaganda letarolta a Fidesznek a szegény vidéket”, *444.hu*, 2018. március 30., <https://444.hu/2018/03/30/a-kiszolgáltatottsag-es-a-propaganda-letarolta-a-fidesznek-a-szegeny-videket>.

közmunka „rendes” munkaviszonyá, annak minden előnyével és védettségével együtt? Ez a kérdés. Jól látszik, hogy a közmunka támadása nem hoz választókat a kiszolgáltatottak felől, az viszont hozhat, ha – elismerve a helyzetük részleges javulását, no meg azzal járó kiszolgáltatottságot is – még jobb sorsot tervez nekik a baloldal.

- **Annak a feltételezése, hogy Orbánék politikája mögött nincs logika és gondolkodás.** A Fidesz-kormányzat – Matolcsy György neve által is fémjelzett – „unortodox” politikáját nem szokás koherens és logikus gazdaságpolitikai iránynak kezelni a közéleti vitákban. Mégis, tévedés azt gondolni, hogy emögött a gazdaságpolitika mögött nincs gondolkodás és nincs rendszer. Ideológiai koherenciára persze, e szerint a gondolkodás szerint – a hagyományos ideológiai értelemben – nincs is szükség, mert ez a gazdaságpolitikai gondolkodás nem is illeszthető be a hagyományos jobb- és baloldali, liberális vagy baloldali gazdaságpolitikai keretekbe.

Erről a megállapításról és magyarázatáról szól György László *Egyensúlyteremtés. A gazdaságpolitika missziója* című könyve¹¹⁰, amely erre való tekintettel nagyon fontos olvasmány minden baloldali számára. Annál is inkább, mert a kötet számos alkalommal hivatkozik olyan baloldalinak tartott közgazdászokra, mint Joseph Stiglitz vagy Thomas Piketty, s büszkén hirdeti, hogy az Orbán-kormányzatok 2010 után jövedelmeket áramoltattak **a tőke felől a munka felé (!)**.

Mint György írja, a magyar kormány 2010 után „évente a GDP 2,5-3 százalékát csoportosítja át a globális felső tízezertől (szektorális különadókkal, az államadósság kamatmegtakarításaival) a bérből élők felé”. Ez egy olyan üzenet – még ha ennek az elosztásnak, átcsoportosításnak egyes elemei baloldali szempontból kritizálhatók is – amely éppen a baloldal számára rendkívül érdekes. Tartalmilag mindenképpen, de politikailag is – hiszen ez egy baloldali kihívást takar, méghozzá egy olyan kihívást, mely jobbról érkezik. Egyébként már csak azért is érdemes tanulmányozni a fideszes gazdasági elit írásait, mert a Fidesz sem egységes gazdaságpolitikai értelemben. Úgy

110 GYÖRGY, László, *Egyensúlyteremtés. A gazdaságpolitika missziója*, Századvég Kiadó, 2017.

hírlík, a viták egyik oldalán áll a klasszikus elveket valló jelenlegi miniszter, és a másik oldalán a – ciklusban ismét kormányzati ambíciókat dédelgető – Matolcsy-kör áll.

- **A költségvetési folyamatok kézben tartása.** A Fidesz 2010 óta a gazdasági szuverenitás kérdését kulcsfontosságúnak tartja. A főbb makroszámok, így különösen a költségvetési hiány az elmúlt években rendben lévőnek mutatkoztak. Ez azonban nem csak az ország gazdasági szuverenitását erősíti a nemzetközi szervezetekkel szemben (ez persze ideológiai érvnek is jól hangzik a Fidesz érvelésében), hanem egyben a kormányzat mozgásterét és szuverenitását is a költségvetés kezelésében: csökken a külső nyomás, csökken a külső figyelem. Vagyis ugyanezen mozgástér megőrzése céljából egy esetleges kormányváltás után is szükséges, sőt feltétlenül szükséges a költségvetési folyamatok hasonló szigorú és fegyelmezett kezelése.
- **Az igények kordában tartása.** Orbán Viktor szakdolgozatában van egy érdekes megállapítás a lengyel rendszer válságával kapcsolatban¹¹¹, s ezt a megállapítást valószínűleg a mai napig észben tartja: *„Másképpen a gazdaságpolitika „növekvő spirálba helyezte a fogyasztói reményeket”. A gazdaság teljesítőképessége és a szabadjára engedett fogyasztói étvágy közötti szakadék állandóan növekedett. A kormányzat képtelen volt beváltani az életszínvonal növelésére tett ígéreteit”.*

Valóban, az Orbán-rendszer tudatosan menedzseli a jóléti elvárásokat, gondoljunk csak arra, hogy mindig a politikailag megfelelő pillanatban – pl. választások előtt – dobja be a piacra a rezsicsökkentés ígéretét, vagy akkor kezd el szerény béremeléseket (egészségügy), amikor a helyzet azt abszolút szükségessé teszi. Egy baloldali kormány nyilván nagyobb szociális igénnyel kell, hogy fellépjen, de az elvárások menedzseléséről Orbánhoz hasonlóan nem tehet le (gondoljunk arra, hogy ezeket az elvárásokat a száznapos program és ami utána következett mennyire nem tudta menedzselni!).

111 Orbán, i.m., p. 33.

JAVASLATOK

a magyar baloldaliak számára az Orbán-rezsimmel kapcsolatos kérdések újragondolására

- A baloldal nem igazíthatja ahhoz a véleményét stratégiai és nemzeti sorskérdésekben, hogy mit gondol Orbán Viktor. Ez önmagában nem érv: ideológiai és taktikai szempontokat egyszerre kell figyelembe venni és mérlegelni.
- Az Orbán-kormány intézkedéseit tehát ne kizárólag ideológiai szemüvegen keresztül, és ne is kizárólag taktikai szemüvegen keresztül nézze a baloldal. Átfogó gondolkodásra van szükség.
- Tisztázza a baloldal a viszonyát a vezetéshez. Vezetés nélkül nem lehetséges a politikai siker.
- Javasoljon olyan alkotmányt a baloldal, amely intézményesíti a vezetést – de igazi demokratikus legitimitációval.
- Ne feltételezze a baloldal, hogy Orbán nem tudja, mit és miért csinál. Nagyon is tudja, és a rendszerében van – rendszer.
- Kormányra kerülés esetén a nemzeti és kormányzati szuverenitás megőrzésének záloga a költségvetési folyamatok kézben tartása, valamint a jóléti elvárások okos menedzselése.

Összefoglalás

Mint a fentiekből kiderülhetett, a baloldal 2018-as vereségének számos oka van: kommunikációs, marketing, stratégiai és taktikai okok váltogatják egymást (és ezeket a szempontokat később tovább elemezzük). A helyzet ugyanakkor nem reménytelen, a legújabb kori magyar politikatörténetben éppen a Fidesz volt az a párt (de részben a Jobbik is ilyen),

amely szinte a semmiből húzta fel a maga birodalmát és erejét, nem kis politikai innováció árán.

Ezt a munkát a baloldal és tágabb értelemben a demokratikus ellenzék is elvégezheti, méghozzá sikerrel. Az MSZP a többiekhez képest viszonylag jó pozíciókból indul neki a 2018-2022-es ciklusnak. Az erre vonatkozó konkrét javaslataimat a szövegben helyeztem el, kék keretes írásokban. Egyetlen, most következő kivétellel.

ÉRVEK ÉS PANELEK

a fentiek figyelemve vételével (MSZP-szempontról)

- Az emberek igazságosságot és biztonságot akarnak, ezt csak a baloldal adhatja meg.
- Gyurcsánnyal és a többiekkel nem lehet Orbánt leváltani. Csak balról lehet ezt a jobboldali urambátyám világot eltüntetni.
- Egyedül az MSZP volt nyitott a teljes együttműködésre, a közös listára, egyedül az MSZP áldozta fel minden önértékét a kormányváltás oltárán.
- A DK közvetlenül felelős a helyzetért, hiszen elutasította a közös listát, csak a saját érdekeit nézte.
- Az LMP közvetlenül felelős a helyzetért, hiszen nem volt hajlandó megállapodást kötni, csak a saját érdekeit nézte.
- A Jobbik mint jobboldali párt közvetlenül felelős a jobboldali kormányzás tovább éléséért.
- Az MSZP abban felelős, hogy nem vette észre, hogy rajta kívül senki nem hajlandó érdemi áldozatokat hozni, a saját érdekein totálisan átlépve együttműködni Orbán eltakarítása érdekében.
- A DK elárulta a baloldalt és a baloldali kormányváltás lehetőségét, az LMP pedig bebizonyította, hogy jobboldali párt, ahogy a Jobbik is az.

4. ALAPSZABÁLYI KÉRDÉSEK

Az MSZP alapszabálya és szervezeti kultúrája sok esetben a pártdemokráciára helyezi a hangsúlyt, ugyanakkor a gyakorlati működés során sokszor sem a hatékony döntéshozatal, sem az egységes végrehajtás és kommunikáció nem biztosított. Egy arányosan kidolgozott pártműködés során a tagok demokratikus részvétele és a hatékonyság egyaránt biztosított. Kérdéses, hogy az MSZP esetében ez mennyire szervezeti kultúra dolga és mennyire alapszabályi kérdés.

Ugyanakkor látni szükséges, hogy a jelenlegi helyzetben az MSZP megosztottsága mellett az alapszabály módosítása nem valószínű, ugyanakkor érdemes megvizsgálni néhány hatékonyabban, központosítottabban (Fidesz, DK), és kevésbé hatékonyan (LMP) működő párt alapszabályát, találhatók-e benne olyan elemek, amelyek érdekesek, vagy esetleg érdekesek lehetnek egy – jelen pillanatban – nem igazán valószínű alapszabály-módosítás esetén.

DK: korrekció az MSZP-alapszabály figyelembe vételével?¹¹²

A DK-nak az alapszabálya meglepő módon ugyanolyan stabil és hasonlóan nehezen megváltoztatható, mint az MSZP-é, azzal a különbséggel, hogy a DK hatályos alapszabálya egy sokkal centralizáltabb működést tesz lehetővé, az elnök és az elnökség számára biztosítva az alapvető döntések meghozatalának jogát és lehetőségét (az alapszabály értelmében az alapvető kérdések eldöntéséhez – így az alapszabály módosításához – háromnegyedes többség szükséges a kongresszuson, ami ellentétben az MSZP-vel, nem kongresszusi küldöttekből áll össze, hanem a tagok összességéből).

112 A Demokratikus Koalíció alapszabálya az alábbi helyen érhető el:
http://web.dkp.hu/dk/dk_alapszabaly_0319.pdf .

A DK – és Gyurcsány Ferenc – a működése során nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a fontos döntések az elnökségen keresztül szülessenek, azaz ezeknek meg legyen a formális legitimációja („Az Elnökség dönt minden olyan kérdésben, amelyet az Alapszabály nem utal a Kongresszus kizárólagos hatáskörébe” - mondja az alapszabály). Bár politikai értelemben a DK egyszemélyes projekt, formai értelemben fontosak a testületi döntések is, éppenúgy, ahogy a Fideszben, ahol Orbán Viktor tekintélye legalább annyira megkérdőjelezhetetlen, mint amennyire Gyurcsány Ferencé nem kérdéses a Demokratikus Koalícióban.

Érdemes mérlegelni az alábbi eszközök átvételét, illetve másolását, mivel úgy tűnik, hogy a DK alapszabálya az MSZP alapszabályának a nehézségeinek, problémás pontjainak a figyelembe vételével született, igyekezvén korrigálni azokat:

- A DK alapszabálya az etikai vétség fogalmát úgy határozza meg, hogy valaki olyat tesz, ami a párt testületi határozataiba ütközik. Vagyis például ha valaki nyilvánosan szembemegy egy testületileg meghozott állásponttal, akkor az etikai vétséget követ el. Ez a meghatározás két dolgot tesz lehetővé: egyrészt garantálja a belső vitát, illetve azt, hogy bizonyos kérdések szükségképpen testületi vitán, demokratikusan kerüljenek eldöntésre, másrészt viszont világos keretek közé szorítja a kibeszélés szerepét is, ami az egész pártnak árt, hiszen az egységes fellépés lehetőségét veszi el.
- Ugyancsak fontos a DK olyan értelemben vett demokratikus jellege, hogy a kongresszus a tagok összességét jelenti, s így a pártelnököt is a tagok összessége választja egy pártszavazás keretében. Ugyanakkor a DK elnökét is mindösszesen két évre választják, vagyis nem hosszabb a mandátuma, mint az MSZP elnökéé.
- Az elnökség dönt a DK alapszabálya szerint a párt egyéni jelöltjeiről (a választókerületi szervezet ajánlása alapján), az EP-listáról, a miniszterelnök-jelölt személyéről, és dönt a polgármester-jelöltekről, valamint egyetértési joga van az önkormányzati képviselőjelöltek esetében. Vagyis a DK elnökségének jelentős mozgásteret van a kongresszustól függetlenül, hogy taktikai és személyi döntéseket hozzon a választás kapcsán (hiszen ezek összefüggnek). Ezen a ponton a DK

centralizáltabb, mint az MSZP, ugyanakkor a DK alapszabálya láthatóan a szerint a logika szerint jár el, hogy a vezetők vezessenek.

- Ugyanez a centralizációs logika vezeti a DK-t, amikor a választókerületi elnököket nem kinevezi, de nem is alulról választja, hanem középutas megoldásként az elnökség ajánlása alapján megválaszthatóvá teszi a választókerületi taggyűlés által.
- Önmagában fontos szempont, hogy a DK választókerületi rendszerben működik, vagyis az egész szervezetét az országgyűlési választás szerinti logikára építi. Ezek a kerületeken belül egyéb csoportok létrehozhatók, követeve a természetes települési, kerületi stb. logikát.

Az LMP-alapszabály

Az LMP alapszabálya¹¹³ száraz, hosszú és részletes, egyáltalán nem egyszerű, nem áttekinthető, a szavazási eljárásoktól kezdve még a párt logóján át a kézbesítési vélelem fogalmáig bezárólag mindent igyekszik alapszabályilag rendezni, ami természetesen és automatikusan erősíti azt a bázisdemokratikus tendenciát, hogy az LMP állandóan kongresszusokat tart, bénítva a saját hatékony működését.

Jól látszik az összefogással kapcsolatos LMP-s bizonytalankodás, döntésképtelenség, illetve a választás utáni etikai vizsgálat-cunami kapcsán, hogy az elnökség és az elnökök mennyire nehezen hozhatnak saját hatáskörben döntéseket, mennyire köti őket a kongresszus, ami sok szempontból megkérdőjelezi a politikai vezetés lényegét, fogalmát, értelmét.

Két olyan szabály ugyanakkor van az LMP alapszabályában is, ami figyelemre érdemes:

113 Az LMP alapszabálya az alábbi linken megtalálható:
https://lehetmas.hu/wp-content/uploads/2018/02/lmp_alapszabaly_2016.05.07_hitelesített_nyomatobarat_verzi_o.pdf.

- A 21§/6 (6) pont értelmében „*egy tag egy naptári hónapban legfeljebb 5 tagjelöltet támogathat*”. Az LMP alacsony taglétszámát ismerve ez az 5 elég magas szám, de a törekvés, ami előrelátóan blokkolja az alapszervezetek, illetve a teljes pártszervezet mesterséges felpuffasztását (erre az MSZP-ben is volt már példa) hasznos.
- Az LMP alapszabálya bizonyos körülmények között bejelentési kötelezettséget határoz meg, ha valamelyik tisztviselő közpénzekkel gazdálkodik.

A Fidesz alapszabálya¹¹⁴

Azt nem kell hosszan magyarázni, hogy szociológiai értelemben a Fidesz éppen annyira központosított párt, mint a DK. A centralizációt Orbán Viktor személyének súlya okozza, lévén Orbán vitathatatlan vezetője a Fidesz politikai közösségének. Ennek ellenére a Fidesz alapszabályában is számos olyan testületi jogkör szerepel (különösen a választmány hatásköre figyelemre méltóan széles), ami a felelősséget e testületekhez rendeli.

Az egy más kérdés, hogy Orbán meggyőző képessége és a Fidesz fegyelmezettsége okán erről nagyon keveset tud a közönség (a Fidesz ugyanis betartja azt az alapvető szabályt, hogy a belső pártélet belső pártélet, és nem a nyilvánosságra tartozik, vagyis a vitákat házon belül kell rendezni, de amikor megszületett a döntés, „képviseld, vagy legalábbis hallgass”).

A Fidesz az LMP-hez hasonlóan 16 éves kortól fogad tagokat, viszont a kettős tagság visszaszorult a jobboldal egységesítése után; kimondható utólag is, hogy a többi konkurens jobboldali párt elszipkázásának az eszköze volt (leszámítva azokat a partnereket természetesen, akik ma is a Szövetség részei). Legalább egy éves tagsággal rendelkező három tagja ajánlása szükséges a belépéshez, amivel a Fidesz vélhetően a saját közösségét szeretné védeni a „beépüléstől”. Aki egyébként a párt ellen indul egy választáson, az

114 A Fidesz alapszabálya az alábbi linken megtalálható:
<http://static.fidesz.hu/newsite/documents-file/lya/1391092271-fidesz-magyar-polgari-szovetseg-alapszabalya.pdf>.

automatikusan elveszíti a tagi státuszát a jelölés napján, de ez gyakorlatilag minden valamirevalú pártnál a lehető legnagyobb etikai vétség.

A Fidesz alapszabályában az alábbi figyelemre méltó – és bizonyos esetekben hasznos – pontok találhatóak:

- A tag kötelessége az, hogy „az ellene indult büntetőeljárás tényéről és eredményéről a helyi szervezet elnökségét tájékoztassa”, ami természetesen több szempontból is fontos lehet, de ezek közül kiemelendő az, hogy a pártot ne érje meglepetés (a Fidesz közismerten nem szereti a meglepetéseket, szereti kontrollálni a környezetet, annak pedig az alapja az információ).
- Az elnökség szűk, és olyan személyek a tagjai a négy alelnök mellett, akik tisztséget viselnek máshol is a párt révén, azaz felelősséggel bírnak, nem feltételezhető róluk, hogy saját pecsenyőjüket sütögetnék vagy a párt egészének az érdeke ellen dolgoznának. Erről is keveset tudni, de a Fidesz elnökségi ülésein érdemi viták zajlanak, ugyanakkor a párt fegyelmezettségéből következően ezekről néha értesül csak a nagyközönség¹¹⁵.
- A Fidesz elnöksége ugyancsak széles jogköröket tudhat magáénak. Ezek közül a legfontosabb a következő: *„a Szövetség szervei által hozott kötelező érvényű döntések végrehajtása, az országgyűlési, önkormányzati illetve Európai Parlamenti választási kampányok sikeres lebonyolítása érdekében, valamint az 52.§ (1) bekezdés i) pontjában foglalt felhatalmazás alapján kötelező érvényű határozatokat hozhat a Szövetség tagjai, a helyi szervezetek, a választókerületi szervezetek, a területi választmányok és a tagozatok számára”*. Vagyis a párt elnöksége praktikusán utasíthatja a párt testületeit, tagjait, hogy tegyenek meg valamit, ha az a párt érdekében áll.

115 Lásd például: HAZAFI, Zsolt, „Operettországot építész, Viktor! - Kövér László portréja”, *atv.hu*, 2010. július 23., http://www.atv.hu/belfold/20100722_operettorszagot_epitesz_viktor_kover_laszlo_portreja.

- Ugyanez a jogkör illeti meg személyesen a párt elnökét is: *„a Szövetség szervei által hozott kötelező érvényű döntések végrehajtása, az országgyűlési, önkormányzati illetve Európai Parlamenti választási kampányok sikeres lebonyolítása érdekében, valamint az 52.§ (1) bekezdés i) pontjában foglalt felhatalmazás alapján kötelező érvényű határozatokat hozhat a Szövetség tagjai, a helyi szervezetek, a választókerületi szervezetek, a területi választmányok és a tagozatok számára”.*

Konklúzióként azt vonhatjuk le, hogy a Fidesz és a DK bár személyre szabott pártok, olyan értelemben tudatos szervezetek, hogy a politikai vezetők kezébe vezetési jogokat, döntési jogokat, erős jogosítványokat adnak, akik felelősséggel is tartoznak a döntéseikért.

Különösen választási szituációban fontos, hogy a szervezet egységesen lépjen fel, ugyanakkor a választási szituáció előtti széthúzás és széthullás vezethet ahhoz, hogy egy szervezet nem eséllyel áll a rajthoz. Hogy a DK és a Fidesz hatékony szervezetéből mennyit és hogyan érdemes átvenni, az egyelőre kérdéses, de az teljesen biztos, hogy ezeknek a centralizáltabb pártoknak az irányába érdemes elmenni egy hatékonyabb működésért, erős kongresszusi kontroll mellett (elnök közvetlen választása).

5. A BALOLDAL TÖRTÉNELEMSZEMLÉLETE¹¹⁶

Baloldaliként hiszünk abban, hogy az emberek szívesebben jók, mint rosszak. Képesek javulni és fejlődni, s szívesebben építenek, mint rombolnak. Tudjuk viszont, hogy az erőforrásokért és a hatalomért folytatott kiküszöbölhetetlen harc gyakran a legrosszabbat és a leggonoszabbat hozza ki az emberekből. A gonosz e megjelenését nem szeretjük, a legtöbbször elkerülhetőnek tartjuk, s mindent meg is teszünk, hogy megakadályozzuk.

Tudomásul vesszük viszont, hogy az emberben egyszerre lakozik a jó és a rossz. Ezért elutasítjuk azokat a naiv utópiákat, amelyek nem hajlandók az emberi gyarlóságról tudomást venni. A XXI. század baloldalisága nem épülhet légvárakra. Baloldaliként azért vagyunk a felvilágosodás örökösei, hogy a józan ész diadalát hirdessük, **a józan ész pedig ott kezdődik, hogy nem tagadjuk a nyilvánvalót.**

Mivel a történelmet emberek csinálják (a történelmet csinálják!), a történelemben is egyszerre van jelen a jó és a rossz. Tökéletesre – ha létezik Isten, és szerintünk ezt mindenkinek magának kell eldöntenie – csak Isten lehet képes. **Nincs tehát olyan, hogy tökéletes történelmi kor. Nincs olyan, hogy egy történelmi korban minden jó.** Ezt csak olyan gátlástalan, elfogult ideológusok hirdetik, akik éppen saját hatalmuk megszilárdítását remélik egy-egy kor heroizálásától és az emberek fanatizálásától.

Mi máshogy gondolkodunk. Tényszerűbben, árnyaltabban – a magyar történelemről is.

Mindenben találunk értéket, tanulnivalót

Büszkék vagyunk ezeréves történelmünkre. Kevés kivételtől eltekintve minden korszakában látunk megőrzendőt, helyeset, jót, vagy legalábbis tanulni valót. És magyar történetünk

¹¹⁶ Az alábbi fejezet egy politikai nyilatkozat vázlatja, nem pedig elemzés.

minden korszakában – kevés kivételtől eltekintve – látunk rosszat, bűnt, elkerülendőt is. A mai magyarok feladatának tekintjük, hogy levonjuk a szükséges tanulságokat!

A Fidesszel ellentétben mi nem válogatunk a magyar történelem korszakai között. Nem akarjuk egyetlen korszakát sem piederasztálra emelni vagy heroizálni. A mi dolgunk, hogy megtanuljunk, megőrizzük és továbbfejlesszük, amit eleink áldozatos munkájukkal és hazaszeretetükkel jónak építettek, de közben elkerüljük hibáikat, gonoszágaikat, bűneiket is.

Így és ezért hiszünk a fejlődésben, abban, hogy az ember mindennek ellenére, mégiscsak törekszik a jóra: igyekszünk a múlt sikereiből és hibáiból is okulni.

Az egyes történelmi korok hatalmi célzatú heroizálása segíthet a hatalom megszerzésében és megtartásában, de nem szolgálja a magyarok, a magyar nemzet érdekét.

Ma a Fidesz heroizálja a Horthy-rendszert, és hasonló vehemenciával utasít el teljes egészében olyan korszakokat, mint például a rendszerváltás utáni 27 év. **Pedig bár ne tennék: Klebelsberg Kuno is forogna a sírjában, ha tudná, rá hivatkozó utódai iskolák helyett stadionokat építenek!**

Korábban a baloldal is beleesett ilyen csapdába. Nem mertünk szembenézni az MDF, majd Fidesz által dicsőített korok előnyeivel, de az általuk elvetett korok, így a Kádár-kor hátrányaival sem. Hiba volt. Ennek eredménye, hogy **ma a jobboldal történelemszemlélete dominálja a közbeszédet, mi pedig saját szemléletünk megalkotásának feladata előtt állunk.**

A konzervativizmus és a progresszió e harca azonban nem új: évezredes. Történetünk legkiemelkedőbb személyiségei gyakran éppen a legnagyobb reformerek, a haza haladói voltak – akik azonban nem riadtak vissza a konzervatív és kegyetlen módszerektől sem. Az **államalapító Szent István** a maga korában kemény, kíméletlen progressziót képviselt, amikor az országot nyugati irányba állította, amikor rákényszerítette a magyarokat a kereszténység felvételére, a pogány szokások elhagyására. A kor konzervatívjai nem hogy

nem szerették, gyűlöltek ezt, mégis e kegyetlen progresszió győzött, s Szent István ünnepe ma az egyik legnagyobb nemzeti ünnepünk. István módszereivel természetesen nehéz egyetérteni, hiszen azok az adott korban is kíméletlenek voltak. Ám eredményei nagyságát tagadni lehetetlen: nélküle nem létezne a nyugati civilizációba beágyazott, európai Magyarország. S nem politikai hagyományunk egyik legizgalmasabbika-e az István által Imre hercegre hagyományozott királytükör, az *Intelmek*?

Vagy nem az európai fejlődés fősodrához tartozott-e **az 1222-es Aranybulla**, mely mindössze hét esztendővel a *Magna Charta Libertatum* után bizonyította, hogy a magyar társadalom egyik legalapvetőbb és legkorábbi értéke a hatalom korlátozása, a korlátlan uralom elutasítása? Bizonyíték, hogy ha sokan összefognak, megszoríthatják az uralkodót. Ma, amikor az állampárt minden hatáskört és döntést magába szippant, kevesebb progresszív gondolatot tudunk elképzelni, mit amit eleink már 1222-ben írásba foglaltak! Kimondhatjuk tehát, és a történeti alkotmány részleteibe sem kell belemennünk: teljesen egyértelmű, hogy a **Fidesz két lábbal tiporja éppen az általa oly sokszor emlegetett történelmi alkotmány vívmányait.**

Alapvető tisztelettel tekintünk – ha nem is mindenben értünk egyet politikáikkal – Árpád- és vegyesházi királyainkra. Könyves Kálmán bölcsessége, IV. Béla tatárjárás utáni országépítő tevékenysége, Károly Róbert reformjai, Nagy Lajos uralkodásának jelentősége éppen úgy nem kérdés előttünk, ahogy Mátyás törökkel szembeni védekezési kísérleteit sem felejtjük el soha. Vitatható, hogy a védelmi kapacitásokat éppen a német-római császárság megszerzésével és nyugati hadjáratokkal igyekezett megteremtteni, de szándéka és végvári építkezése örök megbecsülésünkre érdemes.

Magyarország vendégszerető ország – ahogy ezt István király is megparancsolta –, de védekezik, ha tömeges megszállással van dolga, legyen az török, osztrák-orsz, vagy szovjet megszállás. Tisztelet jár azoknak a hősöknek, akik ezer év alatt életüket adták a hazáért, akik a végvári védekezésben kivették a részüket, akik életükkel és vérükkel hozzájárultak a török kiűzéséhez, Európa megvédéséhez, akik vérüket adták a szovjetekkel szemben. Ennek kimondásában a jelenlegi európai helyzet fényében sem látunk rosszat: a vendégszeretet nem

jelenti azt, hogy tárt karokkal várjuk a megszállókat, vagy a nemzeti forradalmainkat leverni készülő keleti csapatokat.

Emlékezünk a Dózsa-féle parasztfelkelés borzalmaira is. Megbecsüléssel gondolunk azokra a jobbágyokra, akik felszólaltak azért, hogy emberhez méltó, jobb életük lehessen. Ma is elutasítjuk a hatalmi önkényt, **elvi alapon azok mellett állunk, akiket a hatalmasok megtörnek, kizsigerelnek**, akiket – ahogy a korabeli magyar jobbágyságot a parasztháború után – egy csoporthoz való tartozásuk okán kollektív büntetéssel sújtanak. Elfogadhatatlannak tartjuk az efféle eszközöket, ahogy a múltban, úgy a jelenben és a jövőben is.

Kiállunk nemzeti függetlenségünk mellett, emlékezünk szabadságharcainkra, forradalmainkra, azokra, akik meghaltak Magyarorszáért: nemcsak emléküket, hanem az általuk ránk hagyományozott tanulságokat is megőrizzük. Ettől függetlenül éppúgy látunk értéket a Mária Terézia reformjaiban, mint említett forradalmainkban, vagy éppen a kiegyezésben. Hiszünk abban, hogy Kossuth, Széchényi és Deák mindannyian a haza üdvét akarták, csak eltérő elképzeléseik és a realitások az adott pillanatban nem mindig találkoztak. S mint tudjuk, a politika nemcsak az értékek, hanem egyben a lehetőségek tudománya is.

Magyar a magyar ellen: soha többet!

Látjuk és értjük a kiegyezést ért kritikákat is. Életképes alternatívát mégsem volt képes senki felmutatni, legyen szó akár Kossuth kütahyai alkotmányáról és a Duna menti népek konföderációjáról, vagy a kiegyezést élete végéig kritizáló Táncsics Mihályról.

S bár a kiegyezés összefonta Magyarországot és a Monarchia sorsát, a Trianonhoz vezető utat nemcsak dinasztikus kötöttségünk és nemzetközi nagyhatalmi játszmák, hanem magyar döntések is kövezték. Károlyi Mihály naivitása, a Tanácsköztársaság tombolása, a dualizmus nemzetiségi politikája éppúgy hozzájárultak hazánk elszigetelődéséhez, mint amazok. Ezt el

kell ismerni. De nem azért, hogy vádaskodjunk, hanem hogy az ősök hibáit még egyszer ne kövessük el!

A békediktátum mai napig élő seb a magyarság lelkében; megbocsájthatatlan. Megbocsájthatatlan már csak azért is, mert éppen békét nem hozott. A revansvágy és a nacionalizmus karjaiba sodorta Európát és benne hazánkat, közvetve előidézve a második világháborút és annak elmondhatatlan borzalmait.

Emlékezünk a vörös és fehér terror áldozataira. Ahogy a Tanácsköztársaság, úgy a Horthy-rendszer bűneit is elítéljük. Nincs kivételezés, diktatúrákkal, megszállókkal nincs kollaboráció! Megvetjük a Tanácsköztársasággal, majd a szovjet megszállókkal, és a Magyar Dolgozók Pártjával együttműködő, kollaboráló szociáldemokrata politikusokat éppúgy, mint a megszállás közvetlen elkövetőit. A Bethlen-Peyer-paktumoknak az a legfőbb jellemzője, hogy éppen azt legitimálják, ami ellen harcolni kívánnak. Nem érik meg az árukat. Egy maroknyi pártelitnek kedvez, parlamenti helyeket biztosít, de éppen azoknak nem segít, akiknek a nevében, akikre hivatkozva kötik őket. Nem kötünk paktumokat autoriter rendszerekkel és diktatúrákkal. Demokraták vagyunk.

Nem heroizálunk olyan politikusokat, akik háborúba, szenvedésbe sodorták országunkat, akik képtelenek voltak gátat szabni a gyilkos ösztönök tombolásának, akik hozzájárultak félmillió, hatszáz ezer magyar zsidó honfitársunk értelmetlen, kegyetlen, ideológiai örület által motivált halálához. Elfogadhatatlan, megbocsájthatatlan a magyar hatóságok „hatékony” és lelkifurdalás nélküli közreműködése a magyar zsidóság mintegy kétharmadának elpusztításában; a magyar romák, fogyatékosok, homoszexuálisok tízezreinek üldözésében, meggyilkolásában.

A mi Magyarországunk nemcsak szóban a mienk: a mienk, azaz minden magyaré. Hiszünk benne, s gondoskodunk róla, hogy minden magyar a magyar állam és nemzetársai védelmét élvezze. **Nem történhet meg még egyszer, hogy a haza a saját polgárai ellen fordul.**

A szovjet megszállás – és felelősségünk

A második világháború lezárásakor a nyugat szovjet kézre adta Kelet-Európát. Az árulás trianoni mélységű sebet ejtett hazánkon, utat nyitva a kommunista rémuralomnak. De nem keresünk mentségeket: a kommunista rendszer bűnben és hazaárulásban fogant. Szovjet megszálló csapatok támogatásával, de magyar emberek számolták fel az alkotmányosság utolsó bástyáit Magyarországon, tették le a kommunista pártállam alapjait, váltak a vezetőivé. Így vált a kommunisták játszóterévé Magyarország. A Rákosi-rendszer borzalmaira máig sokan emlékeznek, mikor megfosztották embereket önnön tulajdonuktól, ahogy egykori barátokból, szomszédokból egymásra gyanúsán leselkedő, besúgóktól rettegő emberek lettek. Ismét magyar fordult magyar ellen.

1956. október 23-a azon napok kezdete, amikor pár pillanatra visszatért a remény, de aztán a nagyhatalmak ismét cserben hagytak minket, s a sajátjaink ismét elárultak minket. Kádár János – bár vitatott, hogy mekkora személyes mozgástere volt – mégiscsak idegen megszálló csapatok élén, nemzeti forradalmunkat leverte alapította meg ún. Forradalmi munkás-paraszti kormányát 1956. november 4-én. **Kádár János ebben az értelemben – hazaáruló.**

Az állampárt, az MSZMP is törvénytelen eszközökkel halmozta fel a vagyonát, s gyarapította negyven esztendőn keresztül. Az MSZP az átmenet idején és a rendszerváltás után is haszonélvezője volt az MSZMP-től örökölt pénzügyi és szervezeti erőforrásoknak. Ezzel szembe kell néznünk. **Hiba volt elfogadni a kommunista rendszer hagyatékát.**

Előre – nem hátra

A Kádár-rendszer nevéhez fűződik Nagy Imre és társai kivégzése. Hisszük, hogy nem lehetünk egyszerre Kádárral és Nagy Imrével. **Mi Nagy Imrével vagyunk.** Elismerjük ugyanakkor a kádári modernizáció egyes eredményeit. Tagadhatatlan, hogy a megtorlások

végeztével, az új gazdasági mechanizmus, a kádári jóléti legitimáció, a mégoly felemás modernizáció olyan komoly biztonságérzetet adott magyar polgártársainknak, hogy arra ma is sokan nosztalgiával tekintenek. Ezt értjük. Sőt, határozott célul tűzzük ki, hogy demokratikus körülmények között, szabadon, nemzeti függetlenségünk megtartása mellett is olyan jóléti hálót biztosítsunk a magyaroknak, hogy Kádár feledésbe merülhessen, s a magyar emberek a demokratikus jóléti piacgazdaság őszinte híveivé válhassanak. Célunk nem egy felemás és versenyképtelen szocialista állam építése, hanem egy demokratikus, versenyképes, a XXI. századi digitalizáció előnyeit kiaknázó, gazdag jóléti állam építése.

Olyan programot kínálunk, amely nem egyszerűen a múltba, hanem Ausztria és Németország jóléti szintjére emeli a magyarok életszínvonalát. Nem akarunk más országokra irigyen tekinteni: azt akarjuk, ránk irigykedjenek.

Hibáink, amelyekből tanulunk

Sokan azzal vádolnak minket, hogy a jólét, a nagyobb társadalmi egyenlőség homályos ígéretéért feláldoznánk nemzeti hagyományainkat, történelmünket, kultúránkat, mindazt, ami magyarrá tesz bennünket. De ezt csak azok állítják, akiknek az az érdekük, hogy elhitessék: nem néztünk szembe a rendszerváltás utáni 28 esztendő hibáival, különösen azokkal, amelyeket mi, szocialisták követtünk el.

Első helyen áll ezen hibák közül a **reformgóg**, a magyar emberek igényeinek és vágyainak a figyelmen kívül hagyása, s ezzel párhuzamosan a költségvetési felelőtlenség, mely beszűkítette mozgásterünket, s így éppen azoknak nem tudtunk segíteni, akiknek a leginkább szüksége lenne a mindenkori magyar kormányzat segítségére (ennek eredménye egy olyan fideszes kormányzat, amely nem is akar igazán szolidáris lenni a rászorulókkal).

Máig velünk élő terhünk, hogy szocialistaként kampányoltunk, de liberálisként kormányoztunk – s bár nem ez volt a szándékunk, egészen biztos, hogy szavazóink így

éreztek. Bár büszkék voltunk szakértelmünkre, képtelenek voltunk a magyar költségvetési és kormányzati folyamatok kézben tartására, ígéreteink felelős tartására. Ezzel még nehezebbé tettük a 2008-as gazdasági válság kezelését. A válságot válsággal tetéztük.

Csak a bolond nem tanul a hibáiból: nem léphet hivatalba még egyszer olyan szocialista kormányzat, amely képtelen rendben tartani a költségvetést, a makrogazdasági mutatókat, s amelyet váratlanul ér egy recesszió.

Bajnai Gordon gazdaságpolitikája jó volt az országnak, de rossz a baloldalnak. A kormány a gazdaság és a pénzügyi rendszer stabilitását szolgáló lépéseit még a Fidesz által elfogadott zárszámadás indoklása is méltatta. A baloldal mégis vesztese volt a helyzetnek, mert a babérok már a Fidesz arathatta le.

ANER-ről

Történelmi pillanatokot élünk. Ha száz év múlva visszatekintenek e napokra, könnyen arra juthatnak majd utódaink, hogy az úgynevezett Nemzeti Együttműködés Rendszere “együttműködésünk” nélkül nem jöhetett volna létre. Ezzel el kell számolunk, ezt meg kell akadályoznunk.

A NER idegen minden demokrata, a modern jólét iránt elkötelezett ember számára. Az alkotmányos rombolás, hagyományaink, a történelmi és az írott alkotmány lábbal tiprása, a mindent átható korrupció, a médiaszabadság beszűkülése jogos undorral tölt el minden tisztességes magyart.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy az Orbán-rendszerből minden kidobandó. Van annak oka, hogy Orbán Viktor harmadszor is kétharmadhoz jutott a magyar választók bizalmából, és ezeket az okokat értenünk kell, mert ezek az okok összefüggnek a magyarság

vágyaival és igényeivel. Be kell látnunk, nincs olyan elméletileg előállítható választási rendszer, ahol ma nem a Fidesz kormányozna.

Mit ígérhetünk a jövőre nézve? A költségvetési fegyelem és a makroszámok tartása mellett kell majd kormányon igazságot teremtenünk. Szerencsére éppen a Fidesz bizonyította, hogy Magyarországon mindenre van pénz, amire a kormány költeni akar (Mészáros Lőrinc, stadionok, CÖF és társai). Nekünk csupán annyi a dolgunk, hogy a pénzeket az oligarcháktól a rászorulóknak felé irányítsuk. Nincs szükség további eladósodottságra és hitelekre.

De mire menjen a közös pénzünk, ha nem oligarchákra és stadionokra? A válasz egyszerű. Többet kell költenünk oktatásra és egészségügyre. Csak ezzel növelhetjük a magyar gazdaság termelékenységét, az emberek jólétét. A digitális Magyarország csak olyan oktatás mellett valósítható meg, amellyel mindenki el is éri ezeket a szolgáltatásokat és tud profitálni belőlük. A második ipari forradalomból az eredeti tőkefelhalmozás hiányában nem tudtunk szándékainknak megfelelő mértékben profitálni, a rendszerváltás sem segített sajnos ebben – hazai tőke híján nem is segíthetett. De a negyedik ipari forradalomnak még az élére állhatunk, s ha gazdag Magyarországon szeretnénk élni, akkor az élére is kell állnunk!

Gazdagok csak békében lehetünk. **Az európai integrációnak nincs alternatívája, mert máshogy nem tudunk békét teremteni a kontinensen. Most fehér asztal mellett, Brüsszelben intézzük el azokat a vitákat, amelyeket régen tankokkal és gépfegyverekkel rendeztünk le.** Mi a fehér asztal mellett vagyunk, nem akarunk visszatérni az öldökléshez! Az európai integráció éppen hogy a nemzeti érdekek okos becsatornázásáról szól, s meg kell tanulnunk ezt a játékot okosabban, elegánsabban, s hatékonyabban játszani.

De tudjuk, látjuk, az EU válságban van; még akkor is, ha ez a megállapítás alapítása óta igaz a közösségre, hiszen fejlődése válságról válságra bukdácsolva haladt. Mára azonban egyes döntései kétségbeejtően elszakadtak a népek és nemzetek akaratától, mindennapjaitól. Helyénvaló és szükséges azon gondolkodni, hogy az EU hogy válhat demokratikusabbá, kevésbé technokratává, döntései és iránymutatásai miként nyerhetik el az európaiak tetszését. Európa mi vagyunk, ott ülünk minden intézményben, s van jogunk és beleszólásunk abba,

hogya a közös döntések hogy születnek, s mekkora a legitimitásuk. Bátornak kell lennünk. Nem attól leszünk jó európaiak, hogy feltétel nélkül mindenre bólogatunk, hanem hogy mindent megteszünk az együttműködés keretei között a béke fennmaradásáért, az európai közösség fejlődéséért, a jó döntésekért és a legitimitáció növeléséért. **Nem engedhetjük meg, hogy az EU kritikáját azok sajátítsák ki maguknak, akik le akarják rombolni!**

Küldetésünk

Arról nem tehetünk, hogy a hazánkat milyen állapotban kaptuk meg az őseinktől. De arról igen, hogy **milyen állapotban adjuk át a következő generációnak.** Egyetlen dolgunk, hogy hazánkat jobb állapotban adjuk át, mint ahogy megkaptuk. A jelenlegi kormányzat egyetlen programja arról gondoskodni, hogy a hatalomhoz közel állók jobban éljenek, mint négy éve. Mi viszont azt akarjuk, hogy a következő generáció éljen jobban, mint ez a generáció.

A világban már a harmadik és a negyedik ipari forradalom zajlik, ám a jelenlegi kormányzatnak azon jár az esze, hogy miért ne tanuljanak a szakmunkások közismereti tárgyakat és miért ne érettségizzenek. Nem veszik észre, hogy a digitális világ és a digitális Magyarország nem összeszerelő-üzemekre szakosodott, közepesen képzett szakikra tart majd igényt, hanem tanulni, gondolkodni, önállóan probléma-megoldani képes, versenyképes dolgozókra. A Fidesz által összetákolt új magyar oktatás mindenre alkalmas, csak a harmadik és negyedik ipari forradalom kihívásainak a kezelésére nem. Pedig ez a tét: vagy gazdagabbak és sikereesebbek leszünk, vagy lassan lemaradunk, nemcsak a fejlett nyugathoz képest, hanem szégyenszemre regionális versenytársainkhoz képest is.

Történelmi küldetésünk, hogy ezt megakadályozzuk; hogy átsegítsük Magyarországot a XXI. század buktatóin. Nem csak gazdag Magyarországot akarunk teremteni, hanem a digitális technológiákban élen járó, azokat a maga javára használó Magyarországot. **Olyan Magyarországot akarunk átadni utódainknak, amelyre büszkén mondhatjuk: a legszebb napjai még előtte állnak.**

6. KI LEGYEN AZ ELLENFÉL? – KONZERVATÍV KIÁLTVÁNY

Miként a Fidesz definiálta a számára elfogadható baloldaliság jellemzőit (pl. Kéthly Anna személyében), szükséges, hogy a baloldal is definiálja, számára mi az elfogadható konzervativizmus. Mit jelent konzervatívnak lenni?¹¹⁷

A konzervatív ember hisz a józan észben.

A konzervatív ember pesszimista az emberek jóságát illetően, elutasítja a naivitást az emberi természet megváltoztathatóságát illetően. Nem gondolja, hogy az emberek kormányzati parancsszóra átalakíthatók.

A konzervatív ember elfogad bizonyos egyenlőtlenségeket, ha azok érdem és tudás alapján jönnek létre. A politikai alapon kiválasztott sikeresek rendszere azonban mélységesen igazságtalan és elfogadhatatlan számára.

A konzervatív ember értéknek tartja a munkát, és tiszteli az értéket teremtő munkást.

A konzervatív ember tart az államtól, különösen a központosított túlhatalomtól. A konzervatív ember osztja a nézetet, hogy az állam nem okosabb, mint az emberek, a családok, és csak akkor kell beavatkoznia a társadalom életébe, ha az nagyon fontos és elkerülhetetlen.

A konzervatív ember támogatja a civilek munkáját, legyen szó a helyi közösségek fennmaradását és virágzását segítő mozgalmakról, vagy a hatalom ellenőrzését segítő mozgalmakról, szervezetekről. A konzervatív ember örül az önszerveződésnek, a polgárok

¹¹⁷ A jelen szöveg egy politikai nyilatkozat vázlata, nem elemzés.

szerveződésének, nem bélyegzi meg a civileket, nem tekinti ellenségének a civil szervezeteket.

A konzervatív ember, különösen, ha vallásos, követi a katolikus szociális tanításokat, figyelemmel kíséri és üdvözli az egyházak önkéntes szociális tevékenységét. Ugyanakkor az egyházakat a civil szféra fontos szereplőjének tekinti, nem pedig a gyanakvással figyelt állam részének. Az egyházakat nem akarja maga alá rendelni, nem akarja a politikai logika részévé tenni, elismeri ugyanakkor az egyházaknak, vallási vezetőknek társadalmi szerepük és felelősségük is van.

A vallásos és a józan ész talaján álló konzervatívok üdvözlik az állam szociális tevékenységét. A nyomor és szenvedés enyhítése érdekében úgy vélik, szükség van bizonyos helyzetekben a hatalom, az állam közreműködésére, beavatkozására. A szegények, a rászorulóknak segélyezésének elvi alapjait a keresztény és nemzeti összetartozás érzése, a könyörületesség adja. Nem ördögtől való tehát a konzervatív szociális érzékenység gondolata. Sőt miért ne vehetné figyelembe egy konzervatív ember a szocialisták, a baloldal elképzeléseit, ha azok erősítik a nemzet egységét, az igazságosságot, a közösségi összetartozás érzését?

A konzervatív ember hisz abban, hogy a helyi közösségek tudják a legjobban, mi a jó nekik.

Ezért a konzervatív ember a racionálisan szervezett, széles önkormányzatiság híve (hatáskör és megfelelő anyagi forrás telepítése az önkormányzatokhoz – nem visszatérés az 1990 utáni rendszerhez, amikor a hatáskör mellé nem jutott elég saját forrás).

A konzervatív ember tisztában van vele, hogy az európai integrációnak nincs alternatívája. Az európai béke megőrzéséért dolgozik. Ezért támogatja a kereszténydemokrata alapokon nyugvó integrációt. Célja a nemzetek józan belátáson alapuló demokratikus közössége, nem egy multikulturális Európai Egyesült Államok. Nem gondolja, hogy a saját kultúrája, nemzete magasabb rendű értéket hordoz a többiekénél, de mindent megtesz saját nemzeti kultúrája ápolásáért. De a konzervatívok sohasem azonosultak a nemzetet abszolutizáló

nacionalistákkal. Patrióták, nem nacionalisták! A nacionalizmus rombol, a hazaszeretet építő erő. Magyarok vagyunk, Magyarország a hazánk és Európa az otthonunk. Az integráció alapja nem lehet más mint a szubszidiaritás, mely a tagállamok döntési és cselekvési képességét védelmezi. Így legmagasabb szinten csak azon döntések születhessenek meg, amelyek tagállami, vagy regionális szinten nem megoldhatók.

A konzervatív ember szerint van jó és rossz, az érték-relativizmust elutasítja. A konzervatív ember ilyen érték-ként tiszteli a teremtett világot, ezért óvja és védi a környezetet, támogatja a megújuló energiaforrások használatát. A konzervatív ember akkor képviseli hitelesen a nemzet megmaradásának doktrínáját, ha közben az emberi – nemzeti – környezet védelmére is odafigyel: csak ott lesz magyarság, ahol a magyarság élni tud.

7. FÜGGELÉK 1. MIÉRT VESZTETT A BALOLDAL 2018-BAN (IS)?

ÁLTALÁNOS MEGÁLLAPÍTÁSOK

A választás formálisan **jogszerű volt**, amennyiben lebonyolítása megfelelt a hatályos jogszabályoknak. A voksolás napján szervezett és tömeges csalásra utaló érdemi jel nem volt, illetve ilyen csalás nem volt bizonyítható (statisztikai elemzések is kizárják a szervezett csalás létét¹¹⁸). A sajtóban keringő esetek általában eseti hibákra, tévedésekre vezethetők vissza, a szándékosság pedig nehezen bizonyítható.

Ugyanakkor a hatályos választási szabályok kritizálhatóak.

Kritizálhatóak, amennyiben a választás **nem volt igazságos**, mivel nem egyenlő feltételek mellett zajlott az egyes pártok számára. Az EBESZ magyarországi választásról szóló előzetes jelentése rávilágít arra, hogy az egyoldalúan hozott szabályok mennyire lejtős pályát hoztak létre a Fidesz számára (utólagos kiemelések tőlünk):

Az EBESZ előzetes jelentésének bevezető gondolatai¹¹⁹

„Az április 8-i országgyűlési választásokat **az állam és kormánypártok anyagi forrásainak jelentős átfedése határozta meg, aláásva a jelöltek lehetőségét arra, hogy egyenlő feltételek mellett versengjenek**. A választópolgároknak sokféle politikai választási lehetősége volt, ennek ellenére a megfélemlítő és idegenellenes retorika, a média

118 HAJDU, Miklós, „Még néhány ábra arról, hogy történt-e választási csalás”, G7, 2018. április 12., <https://g7.24.hu/allam/20180412/meg-nehany-abra-arrol-hogy-tortent-e-valasztasi-csalas/>.

KOLOZSI, Ádám et al., „Statisztikai alapon biztosan nem történt szisztematikus csalás”, *Index.hu*, 2018. április 13., https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/04/13/csalasgyanu_valasztas_statisztika/.
119 Előzetes megállapítások és következtetések, <https://www.osce.org/hu/odihr/elections/hungary/377413?download=true>.

elfogultsága és a nem átlátható kampányfinanszírozás szűkítette a valódi politikai vita terét, **korlátozva a választókat abban, hogy teljes tájékozottság birtokában dönthessenek.** A választások technikai kivitelezése szakszerű és átlátható volt.

Az alapvető jogok és szabadságjogok általában érvényesültek, de kedvezőtlen környezetben. Az információhoz való hozzáférés, valamint a sajtó és az egyesülési szabadsága korlátozva volt, többek között a közelmúltbeli jogi változások következtében. Míg a választások jogi kerete megfelelő alapot teremt a demokratikus választásokhoz, ezen jogi változtatások kapcsán **elszalasztották annak lehetőségét, hogy széles körű konzultációt tartsanak és figyelembe vegyék a korábban megfogalmazott ODIHR ajánlásokat.**

A választási szervek szakszerűen és átláthatóan tettek eleget a megbízatásuknak és általában élvezték az érintettek bizalmát. Míg a választási szervek kinevezési mechanizmusa minden szinten megfelelő alapot biztosít a függetlenséghez és pártatlansághoz, **a jelöltjeikkel kapcsolatos világos kiválasztási követelmények és az erre vonatkozó széles körű nyilvános egyeztetés hiánya csökkentette a választási szervek munkájába vetett általános bizalmat.**”

A társadalom nagyon szűk többsége egyébként nem a Fideszre, hanem a Fidesz ellen szavazott, a kétharmados többség a választási rendszer sajátosságaiból következik (ugyanakkor ekkora támogatottság mellett a Fidesz gyakorlatilag minden elképzelhető választási rendszerben többséget szerzett volna és egyedül alakíthatott volna kormányt).

A kormánypárt és szövetségese – a külhoni szavazatokkal együtt – a listán leadott szavazatok 49,6%-t szerezte meg (2 823 837 szavazat), ami nyolc év kormányzás után feltétlenül **figyelemre méltó teljesítmény**, még ha a feltételek egyenlőségét és magát a választási rendszert lehet kritikával illetni, akkor is.

Kinek a javára egyenlőtlenek a feltételek: a Facebook megregulázása?

A Fidesz elemzői és politikusai (például a századvéges Láncki Tamás az InfoRádióban) panaszkodtak arról a kampányban és utána, hogy **az ellenzék javára egyenlőtlenek a kampányfeltételek**: egyrészt a Facebook úgymond cenzúrázza a jobboldali tartalmakat¹²⁰, másrészt pedig hogy a Facebookon és a Google-ön köt ki egy csomó olyan kormányellenes politikai hirdetés (például az Avaaz petíciós oldal részéről), amelyeket külföldről finanszíroznak¹²¹. Láncki azt is kifejtette, hogy álláspontja szerint a helyzet megérett arra, hogy akár nemzeti, akár uniós szinten szabályozzák ezt a kérdést¹²².

Szájer József a választás után továbbá arról tájékoztatta az Európai Parlamentben dolgozó képviselőtársait, hogy a külföldről támogatott média a Fidesz ellen dolgozott: *„Minden párt és a sajtó jelentős része, az oligarcha Simicska Lajos, illetve a Soros György pénzéből megtámogatott liberális média ellenünk kampányolt. Hét (párt) az egy ellen küzdöttünk a kormányzáshoz szükséges többség megszerzéséért. (...) Olyan erőkkel szemben harcoltunk, amelyek **elszopró médiafölénnyel, példátlan befolyással és csaknem korlátlan anyagi erőforrásokkal rendelkeznek**. Hála Istennek megosztottak voltak, a mi erőnk pedig az egység volt. Ők gyakran külföldi támogatást kaptak, az európai sajtó és politika is segítette őket ellenünk, elfogult módon¹²³”* (utólagos kiemelés tőlünk).

A fentiekből következően lehet arra számítani, hogy a kormányoldal kísérletet az „egyenlőtlenység felszámolására”, pontosabban lépéseket tesz a Facebookon és a Google-ön elhelyezett (politikai) hirdetések, s akár e platformok átfogó szabályozására is, hivatkozva az USA-ban tapasztalt orosz beavatkozás, a Cambridge Analytica-botrány stb. példájára, illetve a magyar választásról elmondott fenti érvekre.

120 KOVÁCS, Bence, „A közmédia is a Facebook cenzúra gépezetének áldozatává vált”, *Figyelő.hu*, 2018. március 14., <http://figyelo.hu/a-kozmedia-is-a-facebook-cenzura-gepezetenek-az-aldozatava-valt>.

121 BÁCSKAI, Balázs, „Ómlik a netről a külföldről finanszírozott Soros-propaganda”, *888.hu*, 2018. április 7., <https://888.hu/article-omlik-a-netrol-a-kulfoldrol-finanszirozott-soros-propaganda?source=hirkereso>.

122 InfoRádió, Aréna, 2018. április 9., https://www.youtube.com/watch?v=kJQy9UvS_-w és <https://www.youtube.com/watch?v=Qxq6QCqrb9A>.

123 SZÁJER, József, „Hét az egy ellen küzdöttünk”, *Magyar Idők*, 2018. április 16., <https://magyaridok.hu/velemenyt/het-az-egy-ellen-kuzdottunk-2997427/>.

Ez potenciálisan akár netadós jelentőségű ügy is lehet az ellenzék számára, feltéve, hogy elkezdti időben építeni azt a narratívát, hogy **a Fidesz hozzányúlhat „az online szabadság utolsó bástyáihoz”, s akár orosz-török stb. mintára a betiltásuk alapjait is megteremtheti.**

Eközben az ellenzéknek be kell látnia azt is, hogy hamarosan szabályozás nélkül (!!!) is komoly hátrányba kerülhet a Facebookon és a közösségi médiában, mivel a Fidesz ehhez a kérdéshez is sokkal tudatosabban és szervezettebben áll¹²⁴, ráadásul alacsony költségvetéssel (ami azt jelenti, a dolog másolható és adaptálható a szükséges változtatásokkal).

MIRŐL TEHET A FIDESZ ÉS MIRŐL NEM?

A baloldal a Fidesz táborának bővülése, és saját 2014-es táborának csökkenése okán ugyanakkor **nem érdekelt abban, hogy a veresége okait a Fideszben, illetve a választási szabályokban keresse, és abban sem, hogy továbbra is áldozatnak tételjeze magát.**

A baloldal ugyanis sok esetben „hallgatólagos résztvevője” volt a Fidesz által létrehozott rendszer működésének, illetve az elmúlt nyolc évben **keveset tett a pálya lejtésének ellensúlyozása, a hátrány leküzdése érdekében** (s mint látjuk, a Fidesz narratívája nem azt gondolja, hogy számára lejt a pálya).

A harmadik kétharmad kialakításában az ún. baloldal pártjai maguk is aktívan közreműködtek, igaz, a felelősség nem egyenlően oszlik meg e pártok között.

124HASZANSZ, „A Fidesz egyik Facebook-katonája elmesélte, milyen virtuális hadsereget hozott létre a párt”, *444.hu*, 2018. január 30., <https://444.hu/2018/01/30/a-fidesz-egyik-facebook-katonaja-elmeselte-milyen-virtualis-hadsereget-hozott-letre-a-part>.

Áldozati mentalitás vs. cselekvő ellenzék

A baloldal politikáját nem határozhatja meg egyfajta áldozati mentalitás – ha nyerni akar, vissza kell térnie **a cselekvő és alakító mentalitáshoz**.

A Fidesz politikája akkor működik, ha az ellenfél passzív; és azt lépi, amit a Fidesz vár, hogy lépni fog: például amikor a baloldali és liberális politika, média stb. ráugrik egy gumicsontra. Amikor azonban a Fidesz aktív ellenféllel, váratlan helyzettel találja magát szemben, **gyakran hibázik**.

Hogy ebben az ellenzéki helyzetben is lehetséges kiváló, vagy váratlanul jó eredményt elérni, azt ez a választás is megmutatta. Egyes MSZP-s egyéni jelöltek például komoly teljesítményt nyújtottak, várakozásokon felül teljesítettek vagy négy év alatt teljesen megdolgoztak egy olyan kerületet, ahova kívülállóként, beágyazottság nélküli ejtóernyősként érkeztek.

Jó gyakorlatok

Gurmai Zita például várakozásokon felül teljesített Debrecenben (~27%), Kunhalmi Ágnes pedig 2014-2018 között bevette a XVIII. kerületet, miközben azt is ügyesen elérte, hogy 2018-ban ne legyen érdemi ellenzéki ellenfele. Vizsgálandó, hogy ezek a jelöltek mit csináltak jól, milyen filozófia mentén érték el, amit elértek. A kampány után általában nemcsak hibalistát, hanem a jó gyakorlatok listáját sem árt felrajzolni.

Bizonyos területeken **lehetséges tehát a cselekvés** ellenzékből is. Nagyrészt olyan feladatokról van szó, amelyekkel megalapozható egy későbbi választási győzelem, illetve megakadályozható (lett volna) egy Fidesz-kétharmad. Az elvégzendő feladatok egy része

olyan aprómunka, amelyeket a Fidesz és a Jobbik képes volt ellenzékben és nagy média-ellenszélben is elvégezni, **vagyis elmaradásukat nem lehet a körülményekre fogni. A feladatok másik része stratégiai és taktikai feladat, melyek viszont egyértelműen és közvetlenül egy választási győzelem alapját jelenthetik, jelenthetnék.**

A jelen anyag a továbbiakban arra tesz kísérletet, hogy összeszedje azokat a technikai, taktikai és stratégiai problémákat, amelyek a baloldal számára problémát okoznak, továbbá javaslatot tegyen az elvégzendő feladatokra.

TECHNIKAI OKOK

A 2018. február 25-i **hódmezővásárhelyi vereség paradox módon segített a Fidesznek**, mivel azokat a szavazóit is mobilizálta, akik amúgy a Fidesszel szimpatizálnak, de otthon maradtak volna, mondván, úgyis meglesz a győzelem¹²⁵. A hódmezővásárhelyi fiaskó azonban mobilizáló eset és emlékeztető volt számukra. A Fidesz kampánya egyébként is azt üzent, hogy veszélyben van minden, ezzel emelve a tétet és a részvétel jelentőségét (az utolsó hetekben a Fidesz rendkívül fegyelmezetten ismételte, hogy a választás tétje, hogy „Magyarország magyar ország maradjon”, miközben az ellenzéknek nem volt ilyen egységes üzenete).

A Hódmezővásárhely hozta taktikai tanulságokat egyébként az ellenzék nem vonta le, vagy ha le is vonta, érték- és érdek okból nem lépett a cselekvés útjára (a Fidesz ugyanis – Vásárhely is mutatta – úgy szorítható egészen biztosan kisebbségbe, ha a jobb- és baloldali ellenzéke, a DK-tól a Jobbikig teljes egészében összefog). **Hódmezővásárhely és a tapasztalat is sugallta továbbá (legalábbis az ellenzék és az elemzők így értelmezték, nem jogtalanul), hogy a Fidesz bázisa felülről zárt, nincs bővülési tér, ezért a magas**

125 A Fidesz törzsbázisának az „elkényelmesedés” alapvető élmény, amely 2002-ben traumatikus vereséghez vezetett. A Fidesz vezetői azóta is hangsúlyozzák, hogy az újabb 2002-t (vezetés a közvélemény-kutatásokban, vereség az urnáknál), úgy lehet elkerülni, ha nem lankad a lelkesedés, és tényleg minden fideszes felkerekedik szavazni.

részvétel az ellenzéknek kedvez. Ma már tudjuk, ez nem igaz. Az április 8-i magas részvétel melletti ellenzéki vereség ezért is lepett meg sokakat, ezért lehetett táptalaja a szervezett csalásról szóló diskurzusoknak: a Fidesz győzelme, újabb kétharmada az eddigi tapasztalatokkal és a közös tudással is szembement.

Hogy a Fidesz alaposabban kidolgozott és magasabb szintű mozgósítási gépezettel bír, döntő jelentőségűnek bizonyult a választás megnyerésében, a magas részvétel melletti siker előállításában. Bár egyesek az érvénytelenség miatt szeretnek arra utalni, hogy a Fidesz „elvesztette” a 2016-os kvóta-népszavazást, valójában nem erről van szó.

A kvótanépszavazás hatalmas és éles főpróbája volt a választási mozgósításnak, s a kormányoldallal egyező álláspontra mintegy három millió ember szavazott, mutatva Orbánéknak, hogy a migrációs témában van mozgósítási tartalék, amennyiben napirenden tudják tartani az ügyet 2018-ig.

A Fidesz adatbázisai minden szempontból magasabb színvonalúak, mint az ellenzék adatbázisai: a kormányoldal karbantartja ezen adatbázisokat, folyamatosan bővíti őket (petíciók, egyes gyanúk szerint pedig a nemzeti konzultációk által is), illetve egy éles választási helyzetben utcára és órára biztosan tudja, hogy kiket vitt már el az urnákhoz.

Ez nemcsak azt jelenti, hogy a Fidesz név szerint ismeri a választóit, hanem azt is, hogy értékeit tekintve is jobban ismeri a választóit, mint az ellenzék, mivel a Fidesz kommunikál a választóival (a nemzeti konzultációkat feltehetően azok küldik vissza, akik a Fidesszel vannak és érdemben akarnak visszajelezni, vagy egyetértenek az irányított válaszokkal).

Összességében is elmondható, hogy **a Fidesz politikai gondolkodásába jobban beépült a képviselőlet gondolata, mint az ellenzék gondolkodásába. Az ellenzék még mindig az „igazi” jobb- és baloldali válaszokat keresi, miközben a Fidesz azt vizsgálja, mit akarnak „az emberek”.**

Megismerni, képviselni

A következő ciklusban a baloldal pártjainak több erőforrást kell **a választói akarat megismerése felé (mérések, fókuszcsoportok stb.) irányítaniuk.**

Ehhez véget kell vetni a gyakorlatnak, hogy bizonyos ellenzéki pártok – így az MSZP – olyan széles klientúrákat és szervezeteket tartanak fenn és el, ami korlátozza az érdemi politikai tevékenység folytatását számukra, **az erőforrások pazarló allokációja miatt.**

Ahogy minden ellenzéki párt számára, az MSZP számára is csak a támogatottság növelése lehet a reális cél 2018-2022 között. A két és fél millió ellenzéki viszont csak akkor képviselhető az ellenzéki mozgalmak és pártok által, ha ismerik őket, és – szűkebb értelemben – az MSZP támogatottsága is csak akkor növelhető, ha a párt nemcsak deklarálja, hogy integrálja a baloldali bázist, majd kezet nyújt **a baloldali attitűddel bíró embereknek (fideszeseknek, jobbkiosoknak, bizonytalanoknak), hanem meg is ismeri ezeknek az embereknek az igényeit, és képviseli is azokat.**

A rendszeres közvélemény-kutatás, továbbá használható, a Fideszéhez minőségben mérhető adatbázis hiánya technikai kérdés, de a fentiekből látszik, hogy komoly politikai jelentősége is lehet.

Az adatbázisnak természetesen meg kell felelnie a hatályos adatvédelmi szabályoknak és a GDPR-rendeletnek, de alapvetően nincs akadálya annak, hogy egy párt ebben a formában (is) ismerje a támogatóit, s az adatbázist folyamatos akciókkal tartsa karban.

A közvetlen demokrácia (petíciók, részvételi költségvetések stb.) eszközeinek a promotálására tett javaslatok e téren is rendkívül hasznosak.

TAKTIKAI OKOK

Amennyiben a Fidesz nem szerez kétharmadot, egészen más helyzetre ébred április 9-én az ország. Kétharmad nélkül a Fidesznek egyrészt csökkenő erővel kell számolnia, mandátumokban számolva legalábbis biztosan. Ez a csökkenés nyilvánvalóan magyarázatra szorult volna és az ellenzék is mondhatta volna, hogy visszaszorította a Fidesz hatalmát; akár a hatalmas szavazatkülönbség ellenére is.

Másrészt ebben az esetben a Fidesznek nincs mozgástere kilenc évre választott tisztviselőket, alkotmánybírókat, legfőbb ügyészt stb. választani, illetve nem tud alaptörvényhez, kétharmados, sarkalatos törvényekhez hozzányúlni, olyan ügyekben lépni, mint a médiatörvény, a pártfinanszírozás, az önkormányzati rendszer, vagy éppen az igazságügy, a bíróságok dolga.

Megakadályozható lett volna a kétharmad

Az ellenzéki pártok, miközben a kampány hajrájában elrugaszkodtak a valós támogatottsági adatoktól és kormányváltásról álmodoztak, **szem elől tévesztették a kétharmad megakadályozásának számukra alapvető célját. Márpedig okosabb ellenzéki politikával a kétharmad több módon is megakadályozható lett volna:**

- A kétharmad megakadályozható lett volna az LMP okos és szelektív visszalépésével Budapesten. A 2018. április 9-i állapot szerint 5 olyan OEVK van, ahol **több szavazatot szerzett a LMP, mint a győztes fideszes és a második helyezett közötti különbség** (Budapest 2., Budapest 3., Budapest 4., Budapest 13., Budapest 14.). 10 olyan OEVK van továbbá Budapesten, ahol a Jobbik is jobban szerepelt, mint az LMP (Budapest 5., Budapest 7., Budapest 8., Budapest 9., Budapest 11., Budapest 12., Budapest 13., Budapest 14., Budapest 16., Budapest 18.). Bár ezekkel a győzelmekkel

a kompenzációs szavazatok sorsa, a listás mandátumok számítása változhatott volna, a fenti OEVK-k többségének a megnyerése minden bizonnyal elég lett volna a cél érdekében (az LMP-hez hasonlóan billegő kis pártok számára azonban kérdéses, hogy vállalható-e a listás szavazatokat érő kár ezekben a körzetekben. Ez bonyolítja az egyenletet).

- A kétharmad megakadályozható lett volna továbbá **a Jobbikkal közös vidéki koordinációval**, noha ennek nyilvánvalóan súlyosabb kockázata és ára lett volna mind a Jobbik, mind pedig a baloldal szempontjából. Bár a baloldali értelmiség egy ideje legitim erőként kezeli a Jobbikot (megnyitva az átszavazások lehetőségét a korábbi morális fenntartások nélkül), több, mint kétséges, hogy a teljes ellenzéki koordináció mechanikus és egyértelmű szavazat-összeadódást eredményez¹²⁶, és áttételesen nem kedvez például a Fidesznek, aki így szavazókat nyerhet. A választás utáni becslések is azt mutatták, hogy a jobbikosokban volt a legkisebb a hajlandóság arra, hogy átszavazzanak egy baloldali ellenzékire¹²⁷. A Jobbik eredménye egyébként meglehetősen visszafogott ahhoz képest, hogy a választás előtt úgy tűnt, a párt lendületet vett, és olyan erőforrásokhoz jutott (plakátok, média), amelyek adott esetben növekedési alapot jelenthettek volna. Kiderült, hogy ezek az erőforrások nem hozták meg a várt növekedést a pártnak¹²⁸.

Egyébként az egyik legszűkebb körzet, ahol folyamatban van jogorvoslat 2018. április 16-án, a Borsod 01-es, ahol a jobbikos Jakab Péter mindössze 127 szavazattal kapott ki, emiatt a Jobbik új választást követel az OEVK-ban¹²⁹. A körzetben¹³⁰ az

126 A Jobbik szimpatizánsai kisebb arányban akartak teljes ellenzéki koordinációt, mint az MSZP, a DK és az LMP szavazói: HANN, Endre és Lakatos, Zsuzsa, „Medián: A Fidesz nem ingott meg, de hatszázezer párt nélküli szavazótól tarthat”, *HVG*, 2018. március 14.,

http://hvg.hu/itthon/20180314_median_kozvelemeny_kutatas_marcius.

127 KMETTY, Zoltán, „Sok volt az ellenzéki átszavazás, különben még jobban nyert volna a Fidesz”, *Index.hu*, 2018. április 10., https://index.hu/velemeny/olvir/2018/04/10/ellenzeki_atszavazas_elemzes/.

128 Ez a baloldalnak is lehet pozitív üzenet: alapvetően nem ezeken az erőforrásokon múlik, hogy valaki új szavazókat szerez-e.

129 HERCZEG, Márk, „A Jobbik új választást követel Miskolcon, ahol csak 127 szavazattal kapott ki a jelöltje”, *444.hu*, 2018. április 16., <https://444.hu/2018/04/16/a-jobbik-uj-valasztast-kovetel-miskolcon-ahol-csak-127-szavazattal-kapott-ki-a-jeloltje>.

130 *BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN megye 01.számú egyéni választókerület (Miskolc) eredménye*, <http://valasztas.hu/dyn/pv18/szavossz/hu/M05/E01/evkjkv.html>.

érvénytelen szavazatok száma (389) meghaladja az első és a második helyezett közötti különbséget (és figyelemre méltó a kamupártokra leadott szavazatok száma is).

- A kétharmad valószínűleg megakadályozható lett volna március 15. nélkül is. Március 15. előtt kifejezetten a baloldalnak, és tágabb értelemben az ellenzéknek kedvező témák voltak napirenden (Kósa-ügy, Elios-ügy), amelyek alkalmasak lehetnek volna a fideszes közönség legalább részbeni demobilizációjára (új szavazók szerzésére valószínűleg nem).

Valójában kéznél volt az a láthatatlan „atombomba”, csak az ellenzék március 15. után elfelejtette kihasználni a kínálkozó lehetőséget. Az összefogás ügyének Gyurcsány Ferenc általi kinyitása március 15-én súlyos taktikai hiba volt; ahogy az is, hogy a többi ellenzéki párt erre pozitívan, vagy legalábbis kooperatívan reagált, ahelyett, hogy a választás tétjéről, vagy konkrét üzenetekről, illetve a felkínált korrupciós ügyekről (különösen: Elios-ügy, Kósa-ügy) beszéltek volna. (Ez természetesen a minden párt által játszott felelősség-hárítás része volt: mindenki demonstrálni akarta, hogy „rajta nem múlik” az együttműködés, tehát a kormányváltás.) Ezzel ráadásul az ellenzék akaratlanul is alájátszott a Fidesz kommunikációjának (jön a horrorkoalíció! Jönnek Soros jelöltjei!) és mozgósításának.

- Itt érdemes megjegyezni, hogy 2018-ban a külhoni szavazatok nem hoztak plusz mandátumot a Fidesznek¹³¹, így a kétharmadot nem érdemes ennek tulajdonítani.

Taníthatók a választók, de...

2018-ban a késői visszalépések kisebb káoszt okoztak. Az eredmények elemzéséből és a becslésekből ugyanakkor mégis az látszik, hogy **az átszavazás bizonyos mértékben**

131 LÁSZLÓ, Róbert, „Nem hozott a külhoni mandátumot a Fidesznek, a „győzteskompenzációval” együtt viszont 7-et is”, *Valasztasirendszer.hu*, 2018. április 16., <http://www.valasztasirendszer.hu/?p=1943608>.

működik. A baloldali szavazók – kisebb részt a jobbikosok is – láthatóan nyitottak arra, hogy ésszel, pontosabban a céljaikat szem előtt tartva szavazzanak.

Ez azt is jelenti, hogy a szavazók **taníthatók, ha a cél elmagyarázható:** ez a jó hír. A rossz hír az egyes pártok számára viszont az, hogy ha a taktikai szavazók pártkötődését felülírja az ellenzéki identitás, akkor sokkal bizonytalanabb a kapcsolatuk a pártjukkal. Vagyis értük is dolgozni kell majd.

A koordináció nehézségei

A koordináció az adott pillanatban szükséges megoldásnak tűnt, de az MSZP és a teljes baloldal szempontjából is gyenge alku született. Az MSZP szempontjából probléma, hogy a megállapodásban társadalmi támogatottságához képest **túlprezentált volt a Demokratikus Koalíció**, aminek az is az oka lehetett, hogy a DK más tárgyalási pozícióból – és más sürgősséggel és nyomás mellett – indult tárgyalni a Botka-kísérlet után, mint előtte (összel egy pillanatra úgy tűnt, hogy akár teljesen meg is rogyhat az MSZP, ezen a látszaton sokat segített Karácsony Gergely megjelenése, aki egészen biztosan „megfogta” az MSZP negatív spirálját).

A választás másnapján (2018. április 9.), az előzetes adatokon végzett számításaink azt mutatták, hogy a DK egyéni jelöltjei átlagosan kétharmadát szerezték az MSZP jelöltjei szavazatarányának, vagyis a DK nem volt képes ugyanazt „szállítani”, amit az MSZP:

	ÁTLAG (%)
MSZP-P	21,11
DK	14,91
LMP	5,76

Vagyis az MSZP sokkal hatékonyabban szerepelt a koordinációban, mint a DK. Az efféle koordináció, és a különálló DK logó minden bizonnyal Gyurcsány Ferenc személye és imázsa miatt problémás, ebből a szempontból a közös lista, közös jelölt felállás lehet, valóban hatékonyabb volt (Gyurcsány ebben az esetben ugyanis kevésbé látható). Az azonban nehezen becsülhető, hogy az MSZP mennyi szavazatot (töredékszavazatot és listás szavazatot) bukott a DK-s körzetekben (persze ezt visszafelé se nagyon lehet megmondani, nem tudjuk, hogy mennyit bukott a DK az MSZP-s körzetekben: a DK-s jelöltek egyéni rosszabb szerepléséből és a DK-bázis vélhető felülről zártságából ugyanakkor arra lehet következtetni, hogy a DK kevesebbet veszített az MSZP-s körzetekben, mint az MSZP a DK-s körzetekben).

A koordináció eredményeit a baloldalon a továbbiakban világosan értékelni kell, lehetőleg a 2014-es összefogással összevetve, mert ez a 2019-es önkormányzati választás szempontjából is fontos kérdés lehet – az MSZP szempontjából továbbá az eredmények és kudarcok kommunikációja sem káros, ha gyorsan és hatékonyan történik, és nem egy sok hónapos háborút nyit meg a baloldalon.

Arra nincsen bizonyíték, hogy az 5%-os küszöböt Gyurcsányék nem érték volna el a koordináció nélkül, amennyiben a két párt külön indult volna. A kutatások szerint a DK tartósan inkább a küszöb felett volt országos szinten, mint alatta, s ennél magasabb részvétellel és 5%-os határral már nemigen lehetett volna számolni vagy akár becsléseket készíteni¹³² (a töredékszavazatok itt nem számítanak, az 5%-os küszöböt kizárólag az országos listára kapott szavazatok alapján számolják, s bár lehet, hogy az MSZP valóban ügyesebben tudott volna az egyéni körzetekben töredékszavazatokat gyűjteni, ennek az 5% szempontjából nincs jelentősége, csak a d'Hondt mátrix elosztási számításaiban van).

Az ilyen „mi lett volna ha”-találgatások elsősorban a felelősség tologatásának a körébe tartoznak, így csak lelki megnyugtatásul szolgálnak, amikor mindenképpen felelőst kell keresni. Ez persze nem változtat azon a tényen, hogy az MSZP a maga szempontjából

132 Az SZDSZ-tapasztalat és a magyar politikatörténet azt mutatja, hogy az átszavazás „a kisebbre” létezik, és taktikai jellegű.

előnytelen megállapodást kötött a DK-val, és hogy a DK-s jelöltek átlagosan rosszabbul szerepeltek, mint az MSZP-s jelöltek az egyéni körzetekben.

2014 2.0

A koordináció – az átszavazás – természetesen valamilyen szinten működik, ahogy a fentebb hivatkozott elemzések is mutatják. **Ugyanakkor komoly bizonytalansági tényező volt, hogy nem lehetett tudni, valójában ki az esélyes ellenzéki egyéni jelölt egy-egy körzetben, akkora szórásokkal dolgoztak a kutatók és a mandátumbecslők.** Márpedig ez a szervezetlen előválasztás pontosan olyan volt, mint a 2014-es miniszterelnök-jelölt állítás, a legkevésbé sem volt alkalmas arra, hogy az ellenzék hadrendbe álljon vele. Az ellenzék megismételte a 2014-es hibáját.

Csak Budapest?

Miután az MSZP a 2006-os önkormányzati választást „elengedte”, hozzájárult a saját vidéki szervezetének feladásához. Egy-egy vidéki szigettől eltekintve kialakult az a kép, hogy a baloldali pártok Budapesten erősek. A DK esetében is jellemző a Budapest-centrumú gondolkodás, igaz, a DK-nak az elhozott embereket leszámítva nulláról kellett kezdenie a szervezetépítést a pártszakadás után.

Eközben Fidesz jelentős erőfeszítéseket tett a vidéki bázisa megerősítésére, 2006 után használva a rendelkezésre álló önkormányzati erőforrásokat is.

Hatalmas tévedés azonban, hogy a DK és az MSZP budapesti vízfejű pártok lennének: az előzetes adatok alapján számolva 2018-ban a listás szavazataik 26, illetve 28%-a jött a fővárosból (vagyis az összes közel negyede, ami arányosnak mondható). A pártok 2018-as

programjai, reményei és szervezeti erőforrásai viszont nem arra a tudásra voltak optimalizálva, hogy a vidék ugyanolyan fontos lehet, mint a város (a 2018-as választáson jól látható volt, hogy a Fidesz a vidéken, a kistelepüléseken rendelkezett rendkívüli tartalékokkal).

Nincs jelentéktelen, vagy elengedhető körzet

A tudatos vidéki szervezetépítés elengedhetetlen, azokban az OEVK-ban is, ahol egyéni győzelemre kicsi az esély. Az egyéni körzetekben ugyanis az első és a második helyezett személye, illetve a közöttük lévő különbség **a győzteskompenzáció miatt is rendkívül fontos, nemcsak az egyéni mandátum sorsa miatt.**

Az erőforrás-probléma miatt a vidéki szervezeti hátrányt csak aprómunkával lehet behozni, illetve csökkenteni.

STRATÉGIAI OKOK

Szervezeti pusztulás vidéken

A 2006-os önkormányzati választás „elengedése” (a kormányzati megszorítások bejelentése) az MSZP vidéki szervezetének az eróziójához vezetett, s ezeket az önkormányzati és helyi pozíciókat azóta sem sikerült, még részben sem visszaszerezni. Ez egy olyan súlyú stratégiai hiba is volt, amelynek a következményeit a mai napig nyögi a baloldal, így az MSZP is.

De nyögik az ún. utódpartok is: a DK, a megszűnni készülő Együtt (bizonyos vidéki erőforrások elaprózódásához pedig éppen ezek a szakadások és pártalapítások vezettek). Az

utópártok sem voltak képesek eddig az önkormányzati szférában megkapaszkodni, vagy éppen a kevés megszerzett pozíciót és erőforrást az előnyükre fordítani. **Ha a 2019-es önkormányzati választásnak lesz tétje, akkor az mindenképpen, hogy így marad-e ez, vagy sem.**

Miután az automatikus váltópárt szétesett több kisebb szervezetre, az országos választáson felmerülő összefogási-koordinálási problémák fel fognak merülni az önkormányzati választáson is. A szétesés kifejezett problémát jelent egy olyan brit-amerikai jellegű, egyszerű többségi választási rendszerben, amely az egyéni ágon tisztán **kétpárti logikára épül.**

A leválások, kiválások, pártalapítások az egységes ellenzéki váltópárt hiánya, az integratív erő automatikusan **hozzájárulnak a centrális erőtér fennmaradásához**, nemcsak országosan, hanem az önkormányzatokban is (a kevés, kiosztható kompenzációs mandátum pedig nem teszi lehetővé, hogy az ellenzéki pártok bármiféle patronázs-hatalommal éljenek).

Nem véletlen, hogy az országgyűlési választás után pár nappal már megjelentek azok a hangok (Karácsony Gergely, Horváth Csaba), amelyek az önkormányzati választási, időközi választási összefogás, előválasztás stb. jelentőségét hangsúlyozzák¹³³, hiszen így lehetne valóban maximalizálni az elérhető önkormányzati erőforrásokat.

Ez persze sajnálatosan azt jelenti, mivel e hangok a médiában közölték nézeteiket, hogy alig egy héttel a választás után ugyanott tartunk, mint a választás előtt, tematikailag legalábbis biztos: az ellenzéki pártok érdemi üzenetek helyett szervezeti, személyi és belső ügyekkel vannak elfoglalva a nyilvánosság előtt, nem pedig tartalmi kérdésekkel.

133 SZBF, „Karácsony felmelegítette az előválasztás ötletét”, *Index.hu*, 2018. április 12., https://index.hu/belfold/2018/valasztas/2018/04/12/karacsony_gergely_parbeszed_elovalasztas_jozsefvaros_ellenzekei_osszefogas/.

„Kezdődik: Horváth Csaba bedobta az előválasztás ötletét az önkormányzati választásokra”, *hvg.hu*, 2018. április 16., http://hvg.hu/itthon/20180416_Kezdodik_Horvath_Csaba_bedobta_az_elovalasztas_otletet_az_onkormanyzati_valasztasokra.

Bizonytalanság és egyéb hibák

Az elmúlt ciklusban (2014-2018) Gyurcsány Ferenc egyetlen célt tűzött ki a DK számára: frakciót létrehozni a következő Országgyűlésben. Ennek megfelelően nem volt érdeke a közös lista, azonban az efféle együttműködés hiányát mégsem tudta „rákenni” az MSZP, mivel Gyurcsány ügyes – bár össz-ellenzéki szempontból minden bizonnyal ártalmas – gesztusokat tett a téren (például ilyen volt a már említett március 15.-i jobbikos felhívás, az azt követő összefogás-hisztéria). Célját mindazonáltal elérte: frakciója van.

Az együttműködés dolgában az MSZP nem mindig tudta eldönteni, hogy merre menjen. Tóbiás József viszonylag karakteres, vitatott, balos politikája után jött a kifejezetten Gyurcsány-ellenes húrokat pengető Botka-kaland, majd a Molnár Gyula által hangoztatott vasárnapi ebéd politikája, ami igen kakofónná tette az MSZP elmúlt ciklusát.

Az MSZP érdekeit és céljait elemzői szempontból sem is lehetett olyan hatékonyan visszafejteni, mint a DK céljait. Az MSZP részéről valószínűleg érdemes lett volna kitartani a stratégia mellett a gyakori változtatás helyett, a gyakori változtatás ugyanis követhetetlen egy olyan környezetben, ahol a hagyományos médiába az ellenzéknek nehéz betörnie, különösen vidéken.

A fideszes médiafőlény a hagyományos médiában csak gyakori és hosszú ismételtetéssel, kitartással és fegyelmezettséggel ellensúlyozható, de úgy ellensúlyozható. Ezért hibás az MTVA és más jobboldali orgánumok bojkottjának a politikája: ezeken a csatornákon olyan választók érhetők el, akik máshogy nem. A politikus készüljön fel, menjen el, győzzön meg – új szavazók attól nem lesznek, ha a baloldal mindig ugyanazt a tortát szeleteli újra!

Mivel ma már nem beszélhetünk „mértékadó”, *ab ovo* „hiteles” lapokról és sajtóorgánumokról, amelyekből jobb- és baloldalon egyaránt tájékozódni lehet, marad az

ismételgetés, minden csoportnak és minden felületen, ami akkor is működik, ha a sajtó és a média ideologikus és megosztott, vagy ha az információ és a tartalom történetesen nem igaz.

És ha már a tartalomnál tartunk. Az ellenzék nem ismerte fel időben, hogy a ciklus nagy tartalmi ügye a migráció lehet, illetve későn vette észre, hogy a migráció ügy. Mivel az ellenzék ezen a téren Orbánhoz viszonyította magát, nem állt ki egyértelműen a szavazói elvárásai mellett, ezzel témát és teret adva Orbánnak, aki így választói tartalékhoz jutott.

Ha az ellenzék ebben a dologban ügyesebb, időben ismeri fel a választói elvárásait, és képviseli azokat, akkor kevésbé működik a migránsoszás és a sorosozás, a választás témája pedig lehet, hogy inkább egy ellenzéknek kedvezőbb téma; mint az egészségügy, az oktatás, vagy a korrupció. **A 2014-2018-as ciklus stratégiai szempontból minden bizonnyal a migráció kérdésén bukott el az ellenzéknek.**

Ráadásul az egész ellenzék azzal a hátránnyal indul neki ennek a ciklusnak, hogy az egész ellenzéket („Soros emberei”) immáron a Fidesz és Orbán definiálja, ami megnehezíti annak a nagy ellenzéki egységnek is a létrejöttét, amivel a Fidesz majdnem biztosan legyőzhető 2022-ben (hiszen ha létrejön, azzal Orbán máris tud mobilizálni: „én megmondtam!”).

MERRE TOVÁBB?

A kockázatok ellenére a választási rendszer adott, és korlátoz. A következő ciklusban is feladat marad a nagy ellenzéki egység megteremtése, mind abban az értelemben, hogy a baloldalon szétaprózódott az ellenzék, mind abban az értelemben, hogy a Jobbik és a baloldal

között nem dőlt el a csata. Ki lesz az, aki megborítja a centrális erőteret és első számú kihívóvá növi ki magát?

A baloldal pártjai (így az MSZP és a DK, de várhatóan az LMP is) arra fognak törekedni, hogy előbb a baloldalon domináns pozíciót szerezzenek, majd pedig az egész ellenzék domináns és hegemón erejévé nőhessék ki magukat. Ebben az értelemben az ellenzék pártjai között *nincs érdekegyezés, az érdekek széttartanak.*

Merre tovább MSZP?

Az ellenzéknek nincsen ideje arra, hogy túl sok időt töltsön elemzéssel, köldöknézéssel, és arra pedig különösen nincs ideje, hogy stratégiát váltson.

Az MSZP szempontjából is ez a helyzet: **a stratégiaváltás most ártana.** Rövid távon (max. 2 év, egy tisztújítási ciklus) ezért a PM-szövetség (ahogy a kampányban nevezték: a „változás szövetsége”) fenntartandó.

Bár az MSZP ezt az időszakot átmeneti időszakként éli meg, nem az. A kampány nem állt le, tart és folytatódik. **A következő pártvezetés viszi el a pártot az EP-választásig és az önkormányzati választásig, s nem túlzás állítani, hogy ezek rendkívül fontos választások lesznek, s nemcsak a fent jelzett erőforrás-kérdés miatt.** Ha az MSZP megvalósítható célt tűz ki magának (például beérni és megverni a Jobbikot), akkor lendületet vehet, és erőből fordulhat rá a ciklus hajrájára.

Mivel nem lehet tudni, hogy a kétharmad birtokában a Fidesz hozzányúl-e az önkormányzati rendszerhez, a választási rendszerhez (különösen Budapesten, ahol az ellenzék szimbolikus győzelmeket arathat 2019-ben), **már most érdemes felépíteni egy ugyanolyan narratívát, mint amelyet a Facebook-kapcsán javasoltunk: előzetesen**

tematizálni, hogy a Fidesz megvonhat bizonyos szabadságokat (Facebook? Közvetlen polgármester-választás?). Az ellenzék csak ekkor és így léphet fel az érintett népesség, szavazók védelmében hitelesen: ha nem csak reagál.

Taktikai változásokra ugyanakkor szükség van. Az MSZP-nek, ha sikeres kíván lenni, sokkal erőteljesebb ellenzékként kell fellépnie, sokkal következetesebben kell képviselnie, hogy védi és megvédi a szavazóit, illetve képviseli az érdekeiket (kulcs az igazmondás, a program pontos és érthető kimondása, a választók igényeinek figyelembe vétele, méghozzá a Fidesz álláspontjától függetlenül – ha egyetértés van, akkor egyetértés van).

Osztoztatás, vagy megbeszélés?

Mivel az MSZP-nek meglehetősen rossz „elveszi és szétosztja” imázsa van egyes választói csoportokban, érdemes lenne a közvetlen demokrácia eszközeivel megnyugtatni az ideges választói csoportokat, hogy a változás őket nem érinti majd anyagilag negatívan, az MSZP figyel az igényeikre és képviseli azokat.

Az eredmény persze kettős, hiszen ezek az eszközök lehetőséget adnak arra is, hogy egy párt ne csak felmérje a támogatói igényeit, hanem egyben bővítse adatbázisát. Minderre jó eszköz lehet a részvételi költségvetések, konzultációk, s alapvetően a részvételi demokrácia propagálása.

Az MSZP számára az is feladat, hogy olyan témát válasszon vezérmotívumként, amely súlyban és fontosságban is ellensúlyozza a Fidesz migrációs tematikáját, s amely kormányoldaltól nehezen nyerhető. Ez a téma jó esetben **az egészségügy lehet**. Logikusan kikövetkeztethető a közállapotokból, de város-szerte beszélnek is (több forrásból hallani), hogy

a következő ciklusban valamiféle egészségügyi reformra sor kerülhet, akár úgy is, hogy a Fidesz lehetővé teszi a magántőke jelentősebb részvételét az egészségügyben. Ez egy jelentős kihívás a kormánypártnak, hiszen 2008-ban ebben a témában minden lehetséges cölöpöt levert, jó mélyre.

Az üzeneteknek aktiválnia kell tudnia az emberek alapvető félelmét a betegségtől, a kiszámíthatatlantól, illetve attól a megalázottság-érzéstől, hogy ha megbetegsznek, akkor a magyar egészségügy „nagyszerűsége” veszi kezelésbe őket: a sürgősségi ellátás rémségei, a műtőben, az intézményekben rohangászó patkányok, a kórházi WC-hullák, a rüh-fertőzés, a WC-papír és a tisztaság hiánya, a rettenetes, táplálónak éppen nem mondható kórházi ételek, az évekre nyúló várólisták, az életveszélyes, az emberi életet közvetlenül veszélyeztető kórházi fertőzések kell, hogy ennek a kampánynak a középpontjában legyenek.

Hogyan?

Az MSZP sajtója, illetve az MSZP politikusai számára a feladat viszonylag egyszerű. Tulajdonképpen minden egyes sorosozós, migránsosozós Fidesz-üzenetre ugyanazt kell reagálni (a megfelelő változatban): *„Nem beszélhet a magyar emberek egészségéről, jólétéről, biztonságáról stb. olyan párt, olyan politikus, amely engedi, hogy emberek haljanak meg a sürgősségi osztályokon, kórházi fertőzésekben, hogy magyar emberek meghaljanak, megrokkannak, mielőtt orvoshoz jutnának, hogy patkányok rohangásszanak a műtőkben stb.”.*

Ez egy olyan érvrendszer, **amely vitatja, hogy a Fidesz egyedüli letéteményese a magyar emberek biztonságának és jólétének, és amely vitatja, hogy a Fidesz hitelesen beszélhet ezekről a kérdésekről** (tény, ezt a taktikát alkalmazza a Fidesz lassan tizenöt éve, de még senki nem adta be a kormánypártnak a saját gyógyszerét).

Az első három nap után a különböző portálok, médiumok gúnyos szövegeket fognak megjelentetni, hogy „a szocik átmentek papagájba”, átvették a Fidesz taktikáját,

„igaztalanul támadják a Fideszt, miközben ők az elmúltnyolc évben...” stb. A fideszes média ezért, a liberális média azért fog viccelődni, felháborodni. **Ezzel nem kell foglalkozni, egyrészt mert nem a médiának szól a politika, másrészt a média is a beszélőt szolgálja.** Egy hónap után már nemcsak a polgároknak, hanem a médiának is beleég az agyába az üzenet, és előbb-utóbb felteszi a kérdést, hogy jó, erre miért nem válaszol a Fidesz, ez miért nem téma, pedig a szocialisták folyamatosan mondják? Ha mást nem, a média is tényszerűen megjegyzi, hogy „patkány, hulla, egészségügy”, és úgy látszik, ez csak a szocikat zavarja igazán... Ez tehát egy türelemjáték. Aki hosszabban tart ki, az nyer.

Mint említettük, egy üzenetet igen sokszor kell megismételni ahhoz, hogy átmenjen. Vagyis ahhoz, hogy a Fidesz kizárólagos legitimitációra érvényt tartó érveit meg lehessen dönteni, sajnos az MSZP kommunikációjának ezt az intellektuálisan valóban nem túl kreatív taktikát érdemes követnie. Sajnos a siker feltétele, hogy senki más nem szólalhat meg más keretben, nem mehet ki másmilyen közlemény, senki nem önállósíthatja magát. **A jutalom viszont az erősödés, az önbizalom: egy erősebb ellenzék, egy erősebb MSZP.**

8. FÜGGELÉK 2. A 2018-2022-ES IDŐSZAK HÁRMAS STRATÉGIÁJA

Fő cél: választást nyerni, alkotmányozni, nemzeti egységet teremteni

Egy új politikai korszakra készülve lehetetlen annak a korszaknak minden egyes elemét, eseményét előre meghatározni, hiszen a váratlannak nagy szerepe van a politikában. De a korszak nagy stratégiai alapjait, céljait nem lehetetlen meghatározni, hiszen az nem másról szól, mint hogy honnan, hova, milyen eszközökkel akar az adott erő elérni. Ugyancsak elképzelhető az első lépések megtétele taktikai szempontból is.

A jelen anyag abból indul ki, hogy a baloldal egységesen, jobboldali koalíciós kényszer nélkül választást akar nyerni, olyan felhatalmazással, amely akár az alkotmányozást is lehetővé teszi (**A-terv**). Ez nehéz ügy lesz, ugyanis ha nem nagy az első és a második helyezett között a különbség, a kompenzációs mandátumok hiánya sokkal kiegyensúlyozottabbá teszi a parlamenti erőviszonyokat – a mai aránytalanság egyik fő oka a győzteskompenzáció, amit viszont a győztes kiemelkedése tesz jelentőssé. Márpedig abból indulunk ki, hogy a Fidesz összeomlása nem történik meg a következő ciklusban, vagyis az első és a második helyezett között a különbség nem lesz nagy.

A **B-terv** a koalíciós kényszer nélküli kormányzati felhatalmazás, amely az alkotmányozást nem, de a kormányzást az alaptörvényben meghatározott korlátokkal lehetővé teszi.

Bár „tervnek” és „célnak” nevezni túlzás, de a **C-opció** a kétharmados többség érezhető és jelentős megbontása 2022-re, azaz a Fidesz parlamenti erejének 100 mandátum közelébe süllyesztése, praktikusán az ellenzéki eszközök visszaszerzése (a Fidesz 100 mandátum alá tolása koherens ellenzéki többség nélkül nemhogy **D-opciónak** nem nevezhető, de nem is érdeke az ellenzéknek: ha sem az A-, illetve B-terv nem megvalósítható, akkor a C-opció

megvalósításáért, a D-opció elkerüléséért érdemes dolgozni, mivel utóbbi az ellenzék érdemi kormányzati esélyeit akár további ciklusokkal is eltolhatja¹³⁴).

Az A-terv további elméleti előkészítéseket igényel már ebben a fázisban

Az alkotmányozó többség és az alkotmányozás ugyanis újabb rezsimváltást¹³⁵ jelent, és fennáll a veszélye, hogy ahogy a 2012-es rezsimváltás legitimitása, össznemzeti elfogadottsága korlátozott, úgy egy újabb alkotmányozás is erre a sorsra jutna.

Vagyis már most el kell gondolkodni azon, hogy hogy érné el a baloldal kormányon, hogy az újabb rezsimváltás – ellentétben az 1989-es és a 2012-es esetekkel – tartós és minden politikai szereplő által elfogadott legyen, és ne jelentsen minden nagy legitimitációjú kormányváltás egyben rezsim-, illetve rendszerváltást is.

A B-terv is felvet kérdéseket, ugyanakkor kisebbeket, mint az A-terv. Ha nem lehet alkotmányozni, erre vonatkozó nyomás sincsen, a baloldal elkezdheti használni a Fidesz által rá hagyományozott eszközöket, ami növelheti a jelenlegi alaptörvény legitimitását¹³⁶ (igaz, a kétharmados szabályok jó része a majdani ellenzék befolyását növeli ebben az esetben,

134 A D-opció több, bizonytalan és ismeretlen alesetet is takarhat. A Gyurcsány Ferenc által emlegetett kormányzati káosz, parlamenti kormányzás és új választás, a Szél Bernadett által propagált új választás, illetve a Fidesz által „horrorkoalíciónak” nevezett baloldal-Jobbik kormányzati összefogás is alapvetően a Fidesznek kedvező forgatókönyv, amely könnyen a mai, Fidesznek kedvező *status quo* visszarendeződéséhez vezethet, hiszen a Fidesz mindegyik esetben – előbb vagy utóbb – utalhat arra, hogy valójában csak ő kormányképes. Gyurcsány nem kertel: káosz és koalíciós válság jön, ha az ellenzék nyer!, <https://www.youtube.com/watch?v=wysN2VYwSd0>.

MEDVEGYEV, Gábor, „Szél Bernadett szerint ellenzéki győzelem után új választást kell tartani”, 24.hu, 2018. március 30., <https://24.hu/kozelet/2018/03/30/szel-bernadett-szerint-ellenzeki-gyozelem-utan-uj-valasztast-kell-tartani/>.

135 Körösényi András az Orbán-rendszer jellegéről szóló tanulmányában meg különbözteti a rendszer-, illetve a rezsimváltást, amellett érvelve, hogy 2012-ben rezsimváltás történt. Kitér továbbá az alkotmányozások legitimitációs kérdéseire is. Vö: KÖRÖSÉNYI, András, „A magyar demokrácia három szakasza és az Orbán-rezsim”, *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*, Szerk. Körösényi András, pp. 401-422.

136 Ez történt 1981-ben, amikor Mitterrand hatalomra került Franciaországban. Szó szerint, de betartotta az alkotmányt, és a baloldal ennek köszönhetően békélt meg a gaulle-ista rendszerrel, rájött ugyanis, hogy a rendszeren belül is lehetséges a kormányváltás. Ezzel a legfőbb kritika hitelét és értelmét veszítette az alkotmánnyal szemben.

vagyis kompromisszum-készséget igényel a kormányoldaltól, illetve csökkenti a mozgásterét, ami viszont a legitimációs deficit fennmaradása felé mutat).

A jelen anyag az MSZP szempontjából íródott, de nem MSZP-specifikus, vagyis az elemzés univerzális, a javaslatok jelentős része pedig más szervezeti keretekben is megvalósítható.

Alapelvek korlátos erőforrások mellett

A politika szabályai a baloldalra is vonatkoznak, és ezen belül a Magyar Szocialista Pártra is. Ugyanakkor nem mindig látszik a párt politikájában, hogy ezeket az elveket érvényesítené.

Pedig összesen kettőt kellene betartani az érezhetően javuló eredmények elérése érdekében: az egyik, hogy **egységesen és következetesen kell követni a stratégiát, kiállni az abban foglaltak mellett, a másik pedig az, hogy a jóval erősebb ellenfelet a gyenge pontjain szükséges célzottan és tervezetten, kitarotán támadni.** (Közismert hadászati és politikai alapelv: amikor az ember erőforrásai korlátozottak, amikor a másik fél túlerőben van, akkor nem össze-vissza lövöldözünk, nem a legerősebb ponton támadunk, hanem célzottan ott, ahol a legnagyobb zavart tudjuk kelteni, és a lehető legnagyobb sikert tudjuk elérni.)

Végül, az ilyen „kis sikereken” felbuzdulva, immáron hitelességet szerezve („nézd már, ezek meg tudják csinálni!”) lehet és érdemes nagyobb célokat meghatározni, természetesen aprólékosan felmérve, hogy az ellenfél akkor éppen hol a leggyengébb, illetve hogy az újonnan szerzett erőforrások ismeretében milyen csatákat vállalhat a támadó magára („*Csak akkor szabad vállalni a csatát, ha legalább hatvanszázaléknyi esélyünk van a győzelemre*” - mondta Napóleon¹³⁷).

137 NAPÓLEON, *Az uralkodás művészete*, Helikon Kiadó, 2015, p. 45.

Mindkét alapelv betartásának következménye, hogy nemcsak azt kell eldönteni, hogy hol támad az adott erő, hanem azt is, hogy **hol nem**. Vagyis el kell dönteni, hogy melyek azok a pontok, ügyek, társadalmi kérdések, amelyeket következetesen képvisel a kihívó, a támadó, és melyek azok az ügyek, amelyeket elenged, amelyeket fontosnak tart ugyan, de nem tud vagy nem akar képviselni az adott pillanatban. A „nem akar” persze azt is jelenti, hogy adott esetben nem ott a leggyengébb az ellenfél, nem lehet megnyerni a csatát.

Ez a szelekció szükséges, de fájdalmas dolog olyan emberek számára, akik valóban értékalapon akarnak politizálni, és például egyformán fontosnak tartják az egészségügy, az oktatás, a szegénység helyzetét. Azonban e fájdalom eltűrése, annak elfogadása, hogy nem lehet mindennel egyszerre foglalkozni, szükséges ahhoz, hogy *bármelyik* ügyben eredményt lehessen elérni, illetve az eredmény eléréséhez szükséges kormányzati felhatalmazást meg lehessen kapni.

Jó dolog ellenzékben kizűrólagosan értékelvű politizálást folytatni, de annak kézzel fogható eredménye nem lesz, márpedig a kézzel fogható eredmény elérése a cél. Továbbá jó tudni: a kormányzás is hasonló kompromisszumokkal és döntésekkel jár, amelyekhez már ellenzékben is érdemes hozzászokni.

A kihívó stratégiájának alapvető eleme kell, hogy legyen továbbá, hogy megpróbálja meghatározni a csata helyét, idejét, és a használható fegyvernemeket is (ez is alapvető szabály; ezért hangsúlyozza Gene Sharp¹³⁸ és Szrgya Popovics¹³⁹ is a diktatúrákkal való harcról szóló munkáikban, hogy békés ellenállásra van szükség: az erőszakban az ellenfél, a kormányoldal mindig előnyből indul).

Ugyancsak fontos az alaphang megadása, az ügy tétjének a meghatározása – az ügy jelentőségét azelőtt kell meghatározni, hogy azt az ellenfél megtenné.

138 POPOVICS, Szrgya és Matthew MILLER, *Útmutató a forradalomhoz*, Göncöl Kiadó, 2015.

139 SHARP, Gene, *From Dictatorship to Democracy. A Conceptual Framework for Liberation*, The Albert Einstein Institution, 2010, <https://www.aeinstein.org/wp-content/uploads/2013/09/FDTD.pdf>. A kötetet a szerző és a kiadó közkinccsé és ingyenesen elérhetővé tette a honlapján, azzal a nem titkolt céllal, hogy elősegítsék az eszmék terjedését, csak a fordítás és a nyomás kapcsán határoztak meg bizonyos feltételeket, kéréseket.

A 2018-2022 közötti időszak hármas stratégiája

A baloldali ellenzék – így szűkebb értelemben az MSZP – a következő négy évre három célt kell, hogy kitűzzön, s e célokat egymással karöltve, összefonódva kell megvalósítania. Csinálni mindent kell, beszélni viszont csak a harmadikról, mivel az a tartalmi elem:

- 1. stratégiai cél.** A szervezeti erő és a társadalmi kapcsolatrendszer építése, erősítése finomhangolása, karbantartása, erőforrások felkutatása és növelése;
- 2. stratégiai cél.** Az egységes baloldal alapjainak megteremtése (szövetségi politika);
- 3. stratégiai cél.** Hitelesség visszaszerzése ügyek felkarolásával és végigvitelével, kicsi, majd egyre nagyobb érdemi győzelmek elérésével (az első javasolt ügy, mint később látni fogjuk, az egészségügy).

Nézzük most ezeket a célokat sorrendben, részleteikben kibontva!

1. stratégiai cél. A szervezeti erő és a társadalmi kapcsolatrendszer építése, erősítése finomhangolása, karbantartása, erőforrások felkutatása és növelése

A magyar baloldal mentalitása sok szempontból áldozati: a beszűkülő lehetőségekért a Fidesz, a választási rendszer, a szabályozás, a lejtős pálya stb. a felelős. Ez lehet, hogy így van, de nem ez a fő ok: az elmúlt években a baloldal nem is igen tett azért, hogy alternatív módokon pótolja a kieső lehetőségeket. A nyilvános panaszkodás itt nem vezet előre, csak erősíti a szavazókban a félelmet, a tehetetlenség érzését, illetve a baloldal azt is megerősíti a választókban, hogy *a baloldal politikusai sem tettere készek, hanem áldozatok*. (A választó pedig joggal kérdezi, hogy akkor minek vannak ott? Miért szavazzak rájuk? Hogy melegedjenek és felvegyék a tiszteletdíjat?)

A baloldal szervezetét a külső körülményektől függetlenül lehet erősíteni. A szervezeti erőt pontosan, évenkénti, félévenkénti akciókkal fel kell mérni (belső szavazások, pártviták, véleményezési feladatok, petíciók, országos feladatok, elintézni valók, kapcsolatfelvételi feladatok, telefonlisták végighívása, népszavazási kezdeményezések stb.), s finomhangolni is szükséges az „eredmények” fényében.

Ha egy szervezetet foglalkoztatnak, egységes marad, főleg, ha tudja, hogy mit miért csinál: a következő négy évben a szervezetet folyamatos mozgásban és gyakorlatilag kampány-üzemmódban érdemes tartani (a hogyan?-ról a későbbiekben, illetve a harmadik stratégiai cél kibontásánál).

Érdemes egy olyan felelős személyt kijelölni, aki *ezeknek az erőforrásoknak a felmérésével, elosztásával és karbantartásával foglalkozik a politikai döntés meghozatala után, illetve aki a politikai döntés meghozatala előtt felméri, hogy elegendőek-e a rendelkezésre álló erőforrások, mire van szükség még (pl. főtítkár)*. A kezdeményezések konkrét jellegére, tartalmára itt és most nem térek ki, mivel az a harmadik stratégiai célhoz tartozik, de jelzem, hogy az egy ügyre fókuszáló politizálás, a tematikus szelekció végrehajtása az erőforrások hatékony allokációját, elosztását is segíti: vagyis az össze-vissza lövöldözés és a folyamatos

reagálás helyett a szervezet koncentrálna arra, ami igazán fontos, ami eredményt, végső soron szavazatokat hoz.

Mivel a baloldalon jellemző a fegyelmetlenség, a kibeszélés, a pártdemokrácia kifelé megélése (ami hiba, hiszen akadályozza a fókuszot és az erőforrások megfelelő elosztását), a legnotóriusabb kibeszélőknek és elégedetlenkedőknek olyan feladatokat kell adni, amelyek nem, illetve nem elsősorban a rivaldafényben végzendők el, viszont nehezek, fontosak és ellenőrizhetőek, értékelhetőek, vagyis mérhető, hogy azokat valaki végrehajtotta-e, vagy sem. Erre éppen a szervezeti és erőforrás-szerzési feladatok a leginkább alkalmasak (kivéve az átfogó erőforrás-kezelést, amit természetesen csak fegyelmett és megbízható személy végezhet). Álljon itt néhány javasolt példa az ilyen feladatokra!

a) Kövér László házelnök például előszeretettel él a számára biztosított fegyelmi jogkörrel¹⁴⁰, s 2014-2018 között elsősorban ellenzéki képviselőket büntetett trágár beszédért, vagy nem megengedett szemléltetésért¹⁴¹. Utóbbi nyilvánvalóan egy olyan eszköz, amit az ellenzék fontos eszköznek tart(hat) a munkája során, ráadásul az Emberi Jogok Európai Bírósága is az ellenzéki képviselők javára ítélt az ilyen ügyekben, amikor azok elé kerülnek¹⁴². Mégis, a képviselői tiszteletdíj megvonása, a büntetés olyan anyagi terhet jelenthet a képviselők számára, ami miatt óvatosabban vállalják be ezeket a tiltakozásokat.

Mivel az ellenzéki képviselőknek immáron jogalapjuk van arra nézve, hogy a szóban forgó házszabályi rendelkezések nemzetközi vállalásokba ütköznek, korlátozzák a szólásszabadságot, érvelhetnek azzal, hogy csak azért is kívánnak élni a szólás

140 „49. § Ha a képviselő az Országgyűlés tekintélyét, rendjét súlyosan sértő magatartást tanúsít, illetve magatartásával a házszabályi rendelkezések tanácskozási rendre, szavazásra vagy a szemléltetésre vonatkozó szabályait megszegi, az ülést vezető elnök rendreutasítás és figyelmeztetés nélkül javasolhatja a képviselő kizárását az ülésnap hátralévő részéből, illetve az 51/A. § alkalmazásával a képviselő esedékes tiszteletdíja csökkenthető. A javaslatban meg kell jelölni az intézkedés okát, illetve – a házszabályi rendelkezések tanácskozási rendre, szavazásra vagy a szemléltetésre vonatkozó szabályainak megszegése esetén – a megsértett házszabályi rendelkezést is”. Vö. *Házszabályi rendelkezések*, 2016, p. 117., http://www.parlament.hu/documents/10181/56582/HSZ+b%C5%91v%C3%ADtett+10_11/bb5bbe97-f9c2-4de3-bc34-6452f8a5c2fc.

141 „Szel Bernadettet büntette legtöbbször Kövér, de nem ő fizeti a legtöbbet”, *atv.hu*, 2018. február 6., <http://www.atv.hu/belfold/20180205-szel-bernadett-kapta-a-legtobb-buntetest>.

142 „Kövért ellen döntött a strasbourgi bíróság”, *hvg.hu*, 2016. május 17., http://hvg.hu/itthon/20160517_Kover_ellen_dontott_a_strasbourgi_birosag.

szabadságával, létrehoznak egy „szabad képviselő, szabad szó”-alapot, amelyből minden alkalommal kísérik azokat a képviselőket, akik azért kapnak házelnöki büntetést, mert kifejezik a véleményüket, mert képviselik a választóikat (formálisan: a szabad szó-alap visszatérítene a büntetést a képviselőnek, így valójában kifizetné helyette).

Egy hasonló megoldás már csak azért is fontos lenne, mert a szisztematikus segítséggel ki lehetne kapcsolni egy félelmi faktort a rendszerből, vagyis a házelnök tekintélye és fegyelmi jogköre csökkenne, hiszen nem lenne jelentősége, hogy tetszik-e neki, amit az ellenzék mond, vagy nem: a sor végén ott állnak a polgárok a véleményükkel. Gyakrabban lehetne viszont olyan parlamenti akciókat csinálni, amelyek hírértékkel bírnak, márpedig hírértékkel bíró akciókra az ellenzéknek nagyon szüksége van.

Az adózási és egyéb kérdéseket jogi úton lehet rendezni, s ebben az ügyben akár az összes ellenzéki párt is megegyezhet, akár egy közös alapítvány, egy paritásos kuratórium létrehozásával (mindenképpen olyan formát érdemes létrehozni, amely fogadhat adományokat, egyébként ez a gyűjtés is lehet egy olyan feladat, amely a szervezeti erőt és a polgárok tettekeségét a startvonalnál méri; továbbá ez egy ok lehet arra, hogy az ellenzék újra és újra kapcsolatba lépjen a szimpatizáns polgárokkal, tájékoztassa őket, hogy „mire” költötték az adományokat stb.) Az Együtt 2018-as nagy gyűjtése azt mutatja, hogy ha a polgárok tudják, hogy konkrétan mire megy a pénzük, illetve úgy érzik, hogy az adományozással igazságtalanságot javítanak ki, akkor szívesen adnak pénzt, akár pártokon átívelő módon is.

b) A választókerületek civiljeinek, véleményvezéreinek szisztematikus feltérképezése, egyéni választókerületenkénti minimum-szám meghatározása mellett. Bár a jelöltek minden választás előtt igyekeznek kapcsolatba lépni civilekkel és véleményvezérekkel, a választás előtt általában már késő kapcsolatokat kialakítani és ápolni: akkor mindenki érti, hogy arra megy ki a játék, hogy a jelölt megszerezze az illető támogatását, amit ennyire későn persze már nem szívesen ad meg senki. A szervezet számára alapvető cél a civil szervezetek, véleményvezérek (tanárok, iskolaigazgatók, orvosok, ügyvédek, volt kiábrándult

konzervatívok) szisztematikus feltérképezése, a velük való kapcsolat felvétele. A körzetenkénti minimum-számok meghatározása pedig az ellenőrizhetőséget biztosítja.

A korai szisztematikus feltérképezés célja egyszerűen annak felmérése, hogy ki az, aki szívesen veszi, ha a baloldal kapcsolatot tart vele (vagy ki az, aki ezt igényli, aki el tudja képzelni, hogy részt vegyen egy majdani baloldali kampányban). A ciklus során e civilekkel és véleményvezérekkel a kapcsolattartást feladatok kiosztása és ellenőrzése révén meg kell követelni, mivel a társadalmi beágyazottság növelése nélkül a vidék Magyarország nem szólítható meg. Illetve a kapcsolatok ápolása információforrás-bővülést is jelent, ami a programalkotásnál és a gyakorlati politikában is rendkívül előnyös lehet (ugyancsak főtítkári feladat lehet az ellenőrzés, már csak a vonatkozó adatvédelmi előírások betartása miatt is). Ez az a feladat, ez az az aprómunka, amely ellensúlyozhatja azt a vidéki szervezeti pusztulást, amely 2006 óta a magyar baloldalt sújtja.

c) A választókerületi kommunikációs fegyelem ellenőrzése (Facebook-posztok, megosztások). Ez napi szintű feladat, főleg, ha a baloldal visszatér a (napi) kommunikációs tervezés hagyományához (ami szükséges, természetesen, hiszen a reaktív kommunikáció nem visz közelebb a célok megvalósulásához).

A fenti feladatok számonkéréséhez szükség van egy olyan – egyedileg fejlesztett, igazított – online platformra, ahol mindenki *need-to-know*-alapon fér hozzá a feladatokhoz, hasonlóan a Fidesz CAP-rendszeréhez¹⁴³. Biztonsági, éppen ezért technikai kérdés, hogy ugyanebbe a platformba érdemes-e integrálni a pártszavazásokat lehetővé tevő eszközöket.

d) Közigazgatási kapcsolatok bővítése. A jelenlegi helyzetben számos olyan személy dolgozik a közigazgatásban, akik meggyőződésük szerint nem fideszesek, de egzisztenciális okokból nem tudnak hova lépni, sőt esetleg olyan dolgokat is megtesznek, amiket meggyőződésük szerint nem tennének meg, hiszen megélhetésük, a gyerekeik sorsa stb. függ

143 Erről a platformról nem sokat tudni, csak annyit, amennyi a sajtóban elvéve megjelent, de a 2018-as választások eredménye fényében meglehetősen hatékony lehet: HASZANSZ, „A Fidesz egyik Facebook-katonája elmesélte, milyen virtuális hadsereget hozott létre a párt”, *444.hu*, 2018. január 30., <https://444.hu/2018/01/30/a-fidesz-egyik-facebook-katonaja-elmelte-milyen-virtualis-hadsereget-hozott-letre-a-part>.

ettől. Őket nem érdemes fenyegetni kirúgással, megtorlással (Gyurcsány Ferenc küldött ilyen jellegű üzeneteket), hanem nagyon is partnernek kell tekinteni őket, és minél előbb érdemes jó kapcsolatokat kialakítani velük. Igen sokat meg lehet tudni abból, hogy mi készül a kormányzatban, ha az embernek jó kapcsolatai vannak egy-egy főosztályon, államtitkárságon, és áttételesen kormányzati tapasztalatokat is lehet ezáltal szerezni (ami fontos, hiszen az MSZP vezetése jelentős részének immáron nincs ilyen tapasztalata). Ez a feladat egyébként elnökségi szinten is fontos, méghozzá az egyes elnökségi tagok reszortjaihoz kötődően.

e) Programalkotás, a pártdemokrácia kiszélesítése, ennek a feltételeinek a megteremtése. Az MSZP alapszabálya lehetővé teszi a pártszavazásokat, igaz, inkább személyesen, mint elektronikusan, ami rontja a hatékonyságot. A következő ciklus feladata lehet egy olyan védett e-platform létrehozása, ahol a párttagok online adhatják le a szavazatukat, biztonságosan és hitelesen, megkönnyítve és szinte rutinná téve az ilyen döntéseket. Az is tény, hogy eddig egyetlen ilyen szavazásra került sor az egykori Demokratikus Koalíció platform kezdeményezésére¹⁴⁴, ami rossz emlékű, mert végül mégiscsak pártszakadásba torkollott. De ettől függetlenül a pártszavazások rendszere – ha az kontrollált, logikus, és előremutató – mind a szervezet karbantartása, mind pedig a döntések meghozatala szempontjából hasznos lehet. Egy ilyen rendszer elkészítése forrásigényes, és folyamatos felügyeletet is igényel, különösen, ha a baloldal arra használja, hogy **mozgásban tartsa a saját szervezetét. Márpedig erre kell használnia, hogy ne a kampány legyen az éles főpróba, hanem legyen lehetőség a finomításokra.**

A francia szocialista (2008-2012 közötti, győzelemhez vezető) mintát ezen a téren külön anyagban tárgyaltam. **A logika azonban röviden a következő:** kijelölt munkacsoportok előkészítenek egy-egy tematikus javaslatot, amelyet – jó esetben használva a régi és friss társadalmi kapcsolatokat – számos körben véleményeztetnek, egyeztetnek. Az így elkészült javaslatokhoz érkehetnek módosító javaslatok, azokat válogatja és jóváhagyja az elnökség, a választmány, esetleg egy kongresszus megtárgyalja őket, a módosításokat megszavazza, majd az egészet pártszavazásra bocsájtja. A lényeg, hogy a részprogram alapszervezeti, tagsági

¹⁴⁴ „Elkezdődik a Gyurcsány-platform pártszavazása az MSZP-ben”, *nepszava.hu*, 2011. június 22., <http://nepszava.hu/cikk/441954-elkezdodik-a-gyurcsany-platform-partzavazasa-az-mszp-ben>.

szinten is megforogjon, de a végleges, szavazásra bocsájtott változat kialakításánál az elnökség ki tudja venni a politikailag kellemetlen javaslatokat, és bele tudja tenni a stratégiaileg fontosakat (vagyis legyen stratégiai-politikai kontroll). 5-6 ilyen tematikus részprogramra van szükség: vidék, egészségügy, oktatás, gazdaság, igazságosság, biztonság, Magyarország a világban.

Amikor ezek megvannak (2-3 év alatt, ütemesen), az egész összegyűrése következik, s a végső program módosításokkal történő elfogadása egy kongresszuson, amit ismét pártszavazás zár (vagy előz meg). **Ezáltal megteremtődik a program belső demokratikus legitimitációja**, akárki is lesz a baloldal miniszterelnök-jelöltje (igaz, a programoknak meglehetősen kicsi a jelentősége: 2006-ban az MSZP nem tartotta be, amit ígért, a 2010-es Fidesz-program alapvetésekről szólt, azóta pedig nincs is Fidesz-program, igaz, ez a Fidesz szempontjából most teljesen racionális is).

2. stratégiai cél. Az egységes baloldal alapjainak megteremtése (szövetségi politika)

Paradox módon a szövetségi politika az, amivel az ellenzék a legtöbbet foglalkozott az elmúlt években. 2010-2018 között minden lehetséges módon kipróbálta az összefogást. Úgy tűnik, hogy a hódmezővásárhelyi modell működik: vagyis amikor a teljes ellenzék együtt dolgozik, van esélye nyerni. Ugyanakkor ez egy olyan modell, amelyet nem lehet minden alkalommal és országosan használni, mivel a szavazatok összeadódása – különösen a Jobbik és az LMP esetében – nem automatikus.

Egyetlen egy olyan összefogási modell van, amelyet eddig nem próbált ki az ellenzék, ez pedig nem más, mint a hegemon párt kialakításának a stratégiája. A nagyon hasonló, külön anyagban tárgyalt, 60-as, 70-es évekbeli francia helyzet mintájára egészen biztos, hogy **a hegemon baloldali erő kialakítása személyes kvalitásokkal bíró személyt feltételez**. A külső sikerek, a győzelem reménye, a karizma jelenléte szipkázhatja el a többi baloldali párt szavazóját és erősítheti meg az adott vezető baloldalon belüli pozícióját. Vagyis: ha van, aki

vezet, akiről elhiszik a szavazók, hogy nyerhet, az úgy oldja majd meg az összefogás problémáját, hogy az megoldja önmagát, miután kényszerhelyzetbe hozza az összes olyan politikai erőt, amely támogatottságot veszít a hegemon javára. Nehéz tehát olyan sikeres egységesítő forgatókönyvet, olyan kimenetet elképzelni, melynek élén a folyamat végén nem egyetlen személy áll.

3. stratégiai cél. Hitelesség visszaszerzése ügyek felkarolásával és végigvitelével, kicsi, majd egyre nagyobb érdemi győzelmek elérésével

Az MSZP számára az is feladat, hogy olyan témát válasszon vezérmotívumként, amely súlyban és fontosságban is ellensúlyozza a Fidesz migrációs tematikáját, s amely kormányoldalról nehezen nyerhető. Ez a téma jó esetben **az egészségügy lehet**. Logikusan kikövetkeztethető a közállapotokból, a választói igényekből (az egészségügy a választói elvárások listáján prioritás), de város-szerte beszélnek is a „demográfiai központú” kormányzás kapcsán¹⁴⁵, hogy a ciklusban valamiféle egészségügyi reformra sor kerülhet, akár úgy is, hogy a Fidesz lehetővé teszi a magántőke jelentősebb részvételét az egészségügyben.

Ez egy jelentős kihívás a kormánypártnak, hiszen 2008-ban ebben a témában minden lehetséges cölöpöt levert, még hozzá jó mélyre (vizitdíj, kórházi napidíj).

Az üzeneteknek aktiválnia kell tudnia az emberek alapvető és jogos félelmét a betegségtől, a kiszámíthatatlantól, illetve attól a megalázottság-érzéstől, hogy ha megbetegsznek, akkor a magyar egészségügy „nagyszerűsége” veszi kezelésbe őket: a sürgősségi ellátás rémségei, a műtőben, az intézményekben rohangászó patkányok, a kórházi WC-hullák, a rüh-fertőzés, a WC-papír és a tisztaság hiánya, a rettenetes, táplálónak éppen nem mondható kórházi ételek, az évekre nyúló várólisták, az életveszélyes, az emberi életet közvetlenül veszélyeztető kórházi fertőzések.

145 „Itt az étlap, mivel akarja felpörgetni a nők szülési kedvét a kormány”, [hvg.hu](http://hvg.hu/itthon/20180425), 2018. április 25., <http://hvg.hu/itthon/20180425> Itt az etlap mivel akarja felpörgetni a nők szülési kedvét a kormány.

Ne felejtjük el, hogy az egészségügy az egyik olyan téma, amely tényleg mindenkit érint: szülőket, nagyszülőket, gyerekeket, családtagokat...

a) Hogyan? Az MSZP sajtója, illetve az MSZP politikusai számára a feladat viszonylag egyszerű. Tulajdonképpen minden egyes (sorosozós, migránsozós) Fidesz-üzenetre ugyanazt kell reagálni (a megfelelő változatban): *„Nem beszélhet a magyar emberek egészségéről, jólétéről, biztonságáról stb. olyan párt, olyan politikus, amely engedi, hogy emberek haljanak meg a sürgősségi osztályokon, kórházi fertőzésekben, hogy magyar emberek meghaljanak, megrokkannak, mielőtt orvoshoz jutnának, hogy patkányok rohagásszanak a műtőkben stb.”.*

A témát kötni lehet a családokhoz is: *„Ne merészelje családbarátnak nevezni magát az a kormány, amelyben egyáltalán felmerül, hogy szelektáljon a rákos betegek között, és ne adja mindenkinek az elérhető legmodernebb gyógyszereket¹⁴⁶”.*

Ez egy olyan – természetesen folyamatosan alakítható – érvrendszer, pontosabban érvelési mód, **amely vitatja, hogy a Fidesz egyedüli letéteményese a magyar emberek biztonságának és jólétének, és amely vitatja, hogy a Fidesz hitelesen beszélhet ezekről a kérdésekről** (tény, ezt a taktikát alkalmazza a Fidesz lassan tizenöt éve a saját ellenzékével szemben, de még senki nem adta be a kormánypártnak a saját gyógyszerét).

Az első három nap után a különböző portálok, médiumok gúnyos szövegeket fognak megjelentetni, hogy „a szocik átmentek papagájba”, átvették a Fidesz taktikáját, „igaztalanul támadják a Fideszt, miközben ők az elmúltnyolcévben...” stb. A fideszes média ezért, a liberális média azért fog viccelődni, felháborodni. **Ezzel nem kell foglalkozni, egyrészt mert nem a médiának szól a politika, másrészt a média is a beszélőt szolgálja.** Egy hónap után már nemcsak a polgároknak, hanem a médiának is beleég az agyába az üzenet, és előbb-utóbb felteszi a kérdést, hogy jó, erre miért nem válaszol a Fidesz, ez miért nem téma, pedig a szocialisták mondják, újra és újra?

146 KUN J. Viktória, „Diszkrimináló egészségügy – 75 felett nem jár gyógyulás?”, *168ora.hu*, 2017. április 24., <http://168ora.hu/itthon/diszkriminalo-egeszsegugy-75-felett-nem-jar-gyogyulas-11344>.

Ez tehát egy türelemjáték. Aki hosszabban tart ki, az nyer.

Mint említettük, egy üzenetet igen sokszor kell megismételni ahhoz, hogy átmenjen. Vagyis ahhoz, hogy a Fidesz kizárólagos legitimációra érvényt tartó érveit meg lehessen dönteni, sajnos az MSZP kommunikációjának ezt az intellektuálisan valóban nem túl kreatív taktikát érdemes követnie. A siker feltétele, hogy senki más nem szólalhat meg más keretben, nem mehet ki másmilyen közlemény, senki nem önállósíthatja magát.

b) Szükséges az MSZP részéről kinevezni egy **egészségügyi ombudsmant**, egy egészségügyi árnyékminisztert, koordinátort, aki nem szakember (!!!), hanem szervező-alkat és kommunikációképes figura. Ő – például egy elnökségi tag – lehet az, aki összefogja az egyes akciók végrehajtását együttműködésben azzal a személlyel, aki a párt erőforrásait kezeli. Természetesen hozzá is fordulhatnak személyesen a polgárok a panaszaikkal, mert egyben képviseleti feladatot is ellát. Érdemes elgondolkodni egy egészségügyi jogsegélyszolgálaton létrehozásán is.

c) A téma bevezetésével, felvezetésével nem érdemes a kormány megalakulásáig, valamint a tisztújításig várni, ugyanis látszik, hogy a Fidesz tenni kíván valamit az egészségüggyel. Igaz, Kásler Miklós onkológus miniszteri kinevezése csökkent a kormánypárti lendületet, hiszen egy meglehetősen színes egyéniségű orvosbárót sikerült a minisztérium élére helyezni, ami rövid távon kommunikációs nehézségeket okozhat a Fidesznek. Ha azonban Kásler valóban jó szervezőnek bizonyul (jó szervező, úgy hírlík), akkor a kormányoldal előnybe kerülhet – nyolc év után elég annyit üzennie, hogy végre nekilát az egészségügyi reformnak, hogy kitörjön az elégedettség.

d) Az időről időre felmerülő parlamenti bojkott kérdését is rendezni lehet, ha az ellenzék azt mondja, hogy a parlamenti munkában csak egészségügyi kérdéseket vet majd fel, csak erről a témáról kérdez és interpellál („*a kormány két ciklust elpazarolt, nem tett semmit az egészségüggyel, mi ezt a ciklust arra szánjuk, hogy kikényszerítsük az egészségügy rendbetételét*”). **A frakció szakértői erőforrásainak egy részét is az egészségügy témájára lehet és kell irányítani.** Ennél a döntésnél azt fontos megérteni, hogy az össze-vissza

mindennel foglalkozó parlamenti szakpolitikai munka *nem hoz szavazatokat*, a napirend előtti felszólalásokon és az interpellációkon kívül igazi értelme sincs (feltéve, hogy bent van a miniszterelnök). Összességében nincs jelentősége annak, hogy mi történik a parlamentben, felesleges tehát olyan dolgokra időt és pénzt szánni, ami nem hoz szavazatot, de a képviseleti funkciót sem látja el. Ha az ellenzék egy témára fókuszál, akkor viszont üzenheti azt, hogy képviseli az embereket.

A parlamenti munkát teljes egészében a stratégiai cél szolgálatába érdemes tehát állítani. Ennek feltétele a korábban említett döntés, hogy a baloldal több erőforrást szánjon a választói akarat megismerésére, és kevesebbet klientúra-tartásra. Minden ilyen igényű politikusnak meg kell értenie, hogy a torta akkor lehet nagyobb, **ha az erőforrásokat nem feléli a baloldal, hanem a céljai szolgálatába állítja**. Főleg akkor, amikor kevés van mindenből.

e) A kormányalakításkor érdemes kiadni egy Fekete Könyvet. Ez egy rövid, 10-20 oldalas kiadvány az egészségügy fő (illetve szimbolikus) problémáiról, egy-egy fontos adattal:

- Kórházi adósságok, ki nem fizetett számlák, az egészségügy alulfinanszírozottsága (vö. „stadionokra, Mészáros Lőrincre van pénz”);
- Önkormányzati hatáskörök elvonása, helyi közösségek öngazgatásának visszaszorítása;
- Orvosok elvándorlása és annak mértéke, költsége az oktatással együtt;
- Tisztaság és takarítószer hiánya a kórházakban, rémtörténetek;
- Kórházi étkezés rettenetes volta, rémtörténetek;
- Gyógyszerek, kötszerek hiánya, rémtörténetek;
- Orvoshiány;
- Kapacitáshiány;
- Várólisták – diagnosztikai hiányosságok;
- Időpontra érkezett beteg ellátásának csúszása;
- A sürgősségi ellátás (SBO-k) tragikus helyzete;
- Kórházi fertőzések elterjedtsége;

- Hálapénz és előre elvárt illegális térítési díjak;
- Orvoskorruptió (gyógyszergyárak);
- Kisebbségi csoportok diszkriminációja az egészségügyben (romák, LMBT-emberek, nők – szülészeti erőszak);
- Minőségbiztosítás és átláthatóság hiánya;
- Megközelíthetőség nehézségei, elérés szociális aspektusai;
- A mentőszolgálat nehézségei, a kiérés ideje;
- Ellátási fehér foltok, be nem töltött praxisok;
- Kimutatás arról, hogy mennyit nyerhetne GDP-ben, boldogságban Magyarország, ha javítana az egészségügy helyzetén.

Ebben a Fekete Könyvben máris modellként szükséges állítani a szocialista vezetésű XIII. kerület – Angyalföld erőfeszítéseit a képződiagnosztikai eljárások elérhetősége, illetve a várakozási idők csökkentése (pontos, időbeni ellátás) terén¹⁴⁷. A XIII. kerület példája (az angyalföldi modell?) ugyanis arra mutat rá, hogy a várólisták, az ellátási csúszások stb. nem sorscsapás eredményei, hanem azt jelentik, hogy a kormány számára nem ez a prioritás, nem erre szán pénzt. „*Lám, ahol kitűzik a célt, odarakják az adófizetők pénzét, ott működnek a dolgok!*”

A Fekete Könyv kiadása pillanatában meg kell nyitni egy olyan weboldalt, amelyet az MSZP kezel és tulajdonol, és amely képes arra, hogy komoly politikai akciók, közösségi tevékenység otthona legyen (a Fekete Könyv fogadása és hosztolása mellett, természetesen). Ennek lesz egy komolyabb költsége. Alább néhány cím-ötlet, amelyekhez a lehetséges akciókat a továbbiakban mellékelem (az egyelőre nem bejegyzett címek egy része szándékosan polgárpukkasztó, ezek használata ajánlott, hiszen így lesz a dolognak hírértéke):

- angyalfoldimodell.hu
- budipapir.hu
- csakmi.hu
- elnifogunk.hu

147 „Önkormányzat finanszírozza a CT és MR diagnosztikai centrumot”, medicalonline.hu, 2017. október 5., http://medicalonline.hu/eu_gazdasag/cikk/onkormanyzat_finanszirozza_a_ct_es_mr_diagnosztikai_centrumot.

- elszmeg.hu
- megelsz.hu
- miveltoroldki.hu

Természetesen az angyalfoldimodell.hu oldal levédése az egyéb címektől függetlenül is ajánlott. Feltétlenül regisztrálni kell továbbá a mikellakorhazba.hu domaint is (lásd a későbbiekben).

f) Az MSZP új elnökének autoritást kell mutatnia a megválasztása utáni második napon. A külső kommunikáció ebben az ügyben az, hogy amikor az MSZP új elnöke bemegy az első tévéinterjúkra, az alábbi paneleket mondja el:

- Magához kérette az összes megyei-választókerületi elnököt, mindegyik megyei-választókerületi elnökkel áttekinti, hogy az adott megyében az egészségügy helyzete milyen, és mit kell tenni, hogy a helyzet javuljon. Tervet készítenek a szóban forgó elnökök, ők a felelősek a végrehajtásért.
- Ezt a ciklust az MSZP arra szánja, hogy a jobb, emberhez méltó egészségügyért dolgozzon. A kormány két ciklust vesztegetett el, a családoknak nincs több idejük, ha a Fidesz nem oldja meg, megoldjuk mi.
- (Ha az ellenzéki összefogás dolgát kérdezik) Mindenkit várunk ebbe a nagy összefogásba, melynek célja, hogy a nagyszüleink, szüleink tovább élhessenek, mi magunk egészségesebbek legyünk, és a gyermekeinket biztonságos kórházakban gyógyítsák. Az ajtó nyitva áll!
- Felesleges köldöknézéssel töltöttük az időt az elmúlt nyolc évben, és Ön most folytatni akarja? Nem! A magyarokkal fogunk össze, mert nincs annál fontosabb, hogy két napig fekszik-e egy halott a kórházi mosdóban, és van-e patkány a műtőben, hogy meddig élnek a szüleink és nagyszüleink.
- Akkor még egyszer mondom, nincs annál fontosabb, hogy két napig fekszik-e egy halott a kórházi mosdóban, és van-e patkány a műtőben, hogy meddig élnek a szüleink és nagyszüleink...
- Még egyszer mondom...

- És még egyszer...
- Utal a honlap-címre, ahol a Fekete Könyv olvasható, és ahol a polgárok meghagyhatják a véleményüket, tapasztalataikat a Fekete Könyv témáiban.
- Kéri, hogy a polgárok írják meg véleményüket az egészségügyről, mert csak együtt léphetünk fel, mert ha a Fidesz nem oldja meg, akkor mi... stb.
- Bejelenti, hogy kit nevez ki egészségügyi ombudsmannak / árnyékminiszternek az MSZP-n belül, aki, teszi hozzá, másnap bemutatkozik az embereknek és a sajtónak, vázolja terveit (ez remélhetőleg újabb egy napnyi kontrollált sajtót biztosít).

Természetesen mindaz, ami fent olvasható, lehet testületi döntés. De a – várhatóan – fiatal következő MSZP-elnök tekintélyének és tettekétségének a demonstrálásához feltétlenül szükséges az egyes szám, első személyű megfogalmazás, és az autoritást sugalló szavak használata az első interjúkban. Fontos, hogy mindenki értse a párton belül, hogy ez szükséges és fontos, akkor is, ha nem része a szervezeti kultúrának.

g) Ősz elején a megyei elnökök elküldik a jelentéseiket. A jelentések feldolgozása után kimegy egy anyag a sajtónak (a problémákról, személyes esetekről természetesen anonimizált formában értesülhet a sajtó, a botrányosakat, a rémtörténeteket bele kell írni, mert hírértéke van). A legrémesebb történetekről érzelmes sajtótájékoztatót tart az ombudsman.

Az elnökség pár órával később közleményt ad ki / az elnök sajtótájékoztatót tart, hogy fel van háborodva, és ez nem maradhat annyiban, az MSZP azonnal cselekszik. Az egészségügyi ombudsmant utasítja az elnökség (az elnök), hogy látogassa meg az összes fővárosi és megyei kórházat, találkozzon az összes igazgatóval és orvosigazgatóval, térképezze fel, hogy a hiányosságoknak mi az oka, és tegyen javaslatokat az MSZP elnöksége számára.

Az egészségügyi ombudsman végiglátogatja a kórházakat, de nyilvánosan jelzi, hogy melyek azok a kórházak, amelyekben nem fogadták (amennyiben az illető képviselő, és a képviselői igazolvánnyal kezében nem fogadják, külön habosítható a történet!). Ezeket a kórházigazgatókat a sajtó útján nyilvánosan fel kell szólítani, hogy tiszteljék meg a magyar polgárokat, illetve Kásler Miklóshoz kell fordulni, hogy utasítsa ezeket a kórházigazgatókat a

párbeszédre. Ezen a ponton folyamatosan interpellálni kell a minisztert (tisztességes válasz hiánya esetén a miniszterelnököt – s ugye ki dönti el, hogy mi a tisztességes válasz?): mégis hogy van az, hogy a polgárok képviselőit semmibe veszik?

Minden egyes közleményben, nyilatkozatban essen szó az angyalföldi modellről, arról, hogy meg lehet oldani, hogy ne haljanak meg emberek, hogy időben elkapják és diagnosztizálják a betegségeket, csak akarni kell.

Eközben az MSZP 1000 feletti számú írásbeli kérdést nyújt be az Emmi-nek az érkező adatok alapján. Az eddigi minisztériumi gyakorlat alapján kétséges, hogy érdemi válaszokat adnának (ha igen, akkor persze annál jobb). De lehet mutogatni a statisztikát, hogy lám, ennyire semmibe veszik a magyarokat a Fidesznél (ezeket a kérdéseket érdemes úgy beadni, hogy a 2018. október 23-ai hétvége éppen beleessen a határidőbe, hátha panaszkodik miatta a Fidesz, és ad neki még egy napnyi sajtót). Mivel a frakció erőforrásait szerencsés esetben eddigre a baloldal az egészségügyre állította, ez nem plusz teher és akár a folyamatos kérdezés sem elképzelhetetlen. Járulékos eredmény: a legaktívabb képviselők parlamenti háziversenye is nyerhető az ilyen tömeges akciókkal.

A kérdések egyébként részben lehetnek abszurdak, humorosak, csípősek, mert az növeli a hírértéket, segíti az olvasott lapokba, híradókba való bejutást (akkor is, ha Kövér László visszautasítja őket → lehet tiltakozni, hogy lenézik a magyar embereket, és körbe lehet küldeni a visszautasított kérdéseket, vagyis nagy hírverést lehet csinálni nekik). Például:

- Értesült-e a minisztérium, hogy x kórházban nincs pénz WC-papírra? Mit tett, hogy legyen?
- Mibe törli a kórházigazgató úr a fenekét, neki van külön papír-tartaléka?
- Miniszter úr, a minisztériumban van WC-papír?
- Az átlagnépesség mennyit vár egy prosztata-diagnosztikai eljárásra? Egy átlagos kormánytag mennyit vár ugyanerre? És Mészáros Lőrinc?

- Találkozott-e már Ön patkánnyal az állami vezetők számára fenntartott kórházban? Mit kíván tenni, hogy a magyar emberek se találkozzanak patkánnyal a magyar kórházakban?
- Idén hány hulla volt a kórházi WC-kben, területi statisztikára lebontva?
- Becslése szerint egészséges tartományban maradna-e a vérnyomása, ha egy szeretett családtagját egy Fidesz-kormány által fenntartott (nem állami vezetők számára elkülönített) kórház ápolná?
- Ön szerint mikor éri el a magyarországi stadionok száma azt a kielégítő szintet, amikor már a magyar emberek egészségére is lehet költeni?
- A kormány becslése szerint a Mészáros Lőrinc által elloptott összegből hány évig lenne finanszírozható a magyar egészségügy?
- Ön, mint régi orvosbáró, mit gondol a hálapénzről és a betegek kiszolgáltatottságáról?
- Ismeri-e Ön az angyalföldi modellt?
- Igaz-e az, hogy az angyalföldi modellt csak azért nem valósítják meg országosan, mert akkor el kellene ismerniük, hogy a szocialisták meg tudják csinálni?

Amennyiben a baloldal jól csinálja, itt jön el az a pillanat, amikor úgy érzi, hogy politizálni nem teher, hanem szórakoztató. Eddigre ugyanis alakul a narratíva, amiből a Fidesz nem tud jól kijönni: **ha válaszol, az a baj, ha nem válaszol az a baj, a baloldal így is, úgy is politikát csinál belőle.**

h) Kásler Miklós egy várhatóan nagyon szórakoztató, és a Fideszre kommunikációs szempontból meglehetősen káros miniszter lesz, tevékenysége tényleges tartalmától és minőségétől függetlenül. Ezért a lehető legtöbb alkalommal kell a sajtóban, a parlamentben, konferenciákon, események megtrollkodásával stb. játékba hozni, és hibára kényszeríteni (egy-egy beszólás várhatóan lefoglalja majd a balliberális értelmiséget, de ebbe a játékba a baloldal nem mehet bele, csak úgy, ha ezzel üzenetnél marad, például felhívja a figyelmet arra, hogy ennek az embernek kellene az életek mentéséről gondoskodnia: az önmagában nem érdekes, ha egy miniszter időnként ostobaságokat beszél). Ehhez szükséges egy 30 közeli fiatal politikus, aki ilyen akciókat visz véghez az elnökséggel és az elnökkel egyeztetve (régén Szijjártó Péter, Répássy Róbert játszottak a Fidesznél hasonló szerepet).

i) A Kásler mémek-gyártása a megfelelő egészségügyi üzenettel alapfeladat a baloldali kommunikációs szakemberek számára (a megyei, helyi szervezetek számára pedig alapfeladat a napi szintű megosztás!).

j) Mintegy fél-egy évvel az akciósorozat megkezdése után jelentés az egészségügy helyzetéről: az egészségügyi ombudsman és a párt elnöke közösen nyilvánosságra hozza, hogy az online platformon végzett konzultációk, a kórházakban tett látogatások, közvélemény-kutatások stb. alapján. 5-6 ügyben az elnökség úgy dönt (és kommunikálja), hogy lép. Legyen közöttük az étkezés, a WC-papír hiány, a takarítószer hiánya, a közlekedés.

k) Eddigre legyen kész az online platformnak a közösségi része. A közösségi rész lényege, címe: mi kell a kórházba?, a platform természetesen a hasonló nevű domainen található. Itt irányítószámra, településre lebontva jelezheti mindenki, hogy mire lenne szüksége, illetve mit tud adni, küldeni, vinni. Nincs WC-papír a kórházban? Együtt megoldjuk! Három napja nem ettél? Viszünk kaját! Nincs kötszer? Viszünk! Hétfőn megyek Miskolcra a kórházba. Ki jön? Ki küld valamit?

A platform része egy elkülönített számlaszám is, ahova lehet kártyával, utalással, paypallal fizetni, adományokat küldeni, melyeket a párt adomány címen bevételez (a közleménybe kerüljön be, hogy „mi kell a kórházba?”).

Az ilyen platformok sosem működnek elsőre, és főleg nem működnek maguktól. Rá kell segíteni pénzzel, emberi erővel. Minden elnökségi tagnak, képviselőnek, munkatársnak regisztrálnia kell, és a pártadó egy kisebb részét is érdemes erre a célra elkülöníteni, hogy látszódjon, érkeztek adományok már az indulás utáni napokban. A szervezeti feladatok közé ettől a naptól fel kell venni, hogy a helyi tagok, helyi elnökök írjanak a portálra (mivel sajtónyilvános a dolog, nyilván nem mindegy, hogy mit, tehát csak az igazat!).

l) Ezután következnek a leglátványosabb akciók. Kiderül (az összeszedett adatokból, az írásbeli kérdésekből, az áttekintett nemzetközi jelentésekből, közvélemény-kutatásokból, a platformon megírt véleményekből), hogy hol mi kell. És az MSZP odaviszi. Egyik nap WC-papírt az egyik kórházba. Másik nap gyógyszert egy másikba. Kötszert egy harmadikba. Negyedik nap az MSZP egészségügyi felelőse, elnöke stb. szegény gyereket visz be a faluból a kórházba és vissza. Az MSZP elnöke látogatóba megy valakihez egy osztályra, videó készül stb.

A lényeg, hogy egy-egy problémára itt konkrét és kézzel fogható megoldást kell adni, és jelezni kell, hogy az MSZP megoldotta, amit tud, kicsiben megteszi. *„Képzeljétek el, kedves emberek, mi lenne, ha megbíznátok bennünk, és mi dönthetnénk az egészről, ha nagyban is mi csinálhatnánk?”*

m) Az akciózás megfelelő – előre nem kiszámítható – dramaturgiai pillanatában Orbán Viktort kell megtalálni a problémával a parlamentben, napirend előtt (még hozzá egy nagyon kézzel foghatóval: Ön mikor volt prosztataszűrésen? Mennyit kellett várnia? Amikor legutóbb orvosnál volt, volt WC-papír a WC-ben? És hulla?). Egy ilyen szemtelen kérdésnek egyetlen funkciója van: címlap-matéria.

Teljesen mindegy, hogy mit válaszol Orbán Viktor, bár valószínűleg ezen a ponton elmúlt nyolc évezt fog, és a saját kormányai sikereit ecseteli majd. Csakhogy erre az a válasz minden sajtóorgánumnak (akik egy prosztata kérdés után mégiscsak kérdezni fognak!), hogy (következnek a panelek:) Orbán Viktor nyolc éve kormányoz, és emberek halnak meg, és botrányosak a körülmények, Orbán nem tiszteli a magyarokat, a Fidesz nem tiszteli a magyarokat, mert a stadionok fontosabbak – de most az MSZP cselekszik, egyelőre kicsiben, és nyomást gyakorolunk, hogy végre a magyarok legyenek az elsők, és nézzék, eddig milyen eredményeket értünk el stb.

Ezen a ponton Orbán Viktort nem szabad elengedni, napirenden kell tartani a prosztatáját, vagy bármijét: addig, amíg nem válaszol, mármint addig, amíg nem válaszol elfogadható. Itt is bevethető a harmincas fiatal politikus, de akár az elnök, az egészségügyi ombudsman is,

akik személyesen üldözhetik, leülhetnek az irodája elé, kivitethetik magukat a parlamentből stb. A lényeg, hogy olyan lépésre kényszerítsék a kormányoldalt, ami nem mutat jól, és ami azt üzeni, hogy a polgárokat képviselők, tehát maguk a polgárok, az ő egészségük nem prioritás a kormány számára.

n) Mindeközben az angyalföldi modellt folyamatosan népszerűsíteni kell minden nyilatkozatban és közleményben, nyomást kell gyakorolni a kormányra, hogy valósítsa meg. Ez a legfontosabb taktikai cél: elérni, hogy elmondható legyen, a Fidesz – részben, egészben, mindegy, de – másolja a szocialistákat. Ha csak egy-két helyen is, de másolja!

o) Féldőben készülnie kell egy jelentésnek arról, hogy a baloldal mi mindent ért el az egészségügyben. Szerencsés esetben itt már el lehet mondani, hogy az angyalföldi modell országos kikényszerítése megtörtént, most megyünk tovább, megharcoltunk a várólistákkal, most költségvetési források növeléséért megyünk stb. Ezen a ponton nehéz előre tervezni, hiszen nem fogjuk látni, hogy ott és akkor mik a kormányoldal gyenge pontjai, de a logika és az ellenzéki stratégiai cél nem fog változni.

p) A választás előtt kiadvány készül arról, hogy „ellenzékben ezt értük el, képzeljétek mi lenne kormányon”. A kormányzásra az előző ciklus ellenzéki eredményei alapján kéri a felhatalmazást az MSZP. „Mert bizonyíték, nem ígéret”.

Végül

Mint említettük, nem lehet minden egyes lépést előre felrajzolni. Nem ismerjük az ellenfél várható lépéseit. A finanszírozással kezdenek? A gyógyszerkasszával? Megfogható lesz amit csinálnak, vagy nem? Egy dolog biztos: azért kell mindig egy lépéssel a Fidesz előtt járni, mert így **minden lépésre rá lehet mondani, hogy az ellenzéki követelésnek hajolt meg a kormány.**

Másrészt – sajnos – az egészségügyben akkora a baj Magyarországon, hogy négy év alatt nem lehet csodát tenni, még egy Orbán Viktornak sem. Ez mindig biztosít majd mozgásteret az ellenzék számára.